

บทที่ 5

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ผู้วิจัยได้นำเสนอออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ปัจจัยนำเข้า

1. ผู้บริหารสถานศึกษา
2. ครู
3. หลักสูตร
4. อาคารสถานที่
5. งบประมาณ
6. สื่อการสอน

ตอนที่ 2 กระบวนการ

1. การบริหารจัดการ
2. การนิเทศการศึกษา
3. การจัดการเรียนการสอน
4. การมีส่วนร่วมของชุมชน

ตอนที่ 3 ความสำเร็จในการจัดการศึกษา

1. ผลการสอบได้ของนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี
2. เกียรติประวัติที่วัดและโรงเรียนได้รับ

ตอนที่ 1 ปัจจัยนำเข้า

1. ผู้บริหารสถานศึกษา (เจ้าอาวาส/อาจารย์ใหญ่)

จากที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครูผู้สอน และนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า อ.ตากฟ้า จ.นครสวรรค์ ในเรื่องเกี่ยวกับผู้บริหารสถานศึกษา พบดังนี้

1.1 ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

การจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า ถือได้ว่าจัดการศึกษาได้ประสบผลสำเร็จอย่างดีเยี่ยมของวงการศึกษาคณะสงฆ์ไทยอีกแห่งหนึ่งในยุคปัจจุบัน จากการกำกับ ดูแล ติดตาม ตรวจสอบการทำงานอย่างใกล้ชิดภายใต้ภาวะความเป็นผู้นำของพระราชปัญญา เวที รองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ เจ้าอาวาสวัดตากฟ้ารูปปัจจุบัน ที่เป็นพระผู้มีความรู้ความ

เข้าใจ ในเรื่องของการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง พร้อมทั้งมีประสบการณ์ และมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ในการวางแผนการทำงาน ภายใต้การดำเนินงานของพระภิกษุสามเณรในวัดตากฟ้าที่ได้รับการคัดเลือกให้เข้ามาทำงาน รวมทั้งบุคลากรผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ เจ้าอาวาสวัดตากฟ้ายังได้ใช้หลักการทำงานแบบกระจายอำนาจการบริหาร ด้วยการมอบหมายหน้าที่ให้กับบุคลากรผู้มีความรู้ สามารถรับผิดชอบในการทำงานได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะงานด้านการศึกษานั้น เจ้าอาวาสมอบหมายให้เจ้าคุณพระอมรเมธี ซึ่งเป็นศิษย์วัดตากฟ้า ดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่สำนักศาสนศึกษาวัดตากฟ้า อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ทำหน้าที่กำกับดูแลงานด้านการศึกษาของวัดทั้งหมด ฉะนั้น จะปฏิเสธไม่ได้เลยว่า ตลอดระยะเวลาของการดำเนินงานที่ผ่านมา สิ่งสำคัญที่ทำให้โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า ประสบความสำเร็จเนื่องมาจากผลของการวางแผนการปฏิบัติงาน กำกับ และดูแลเอาใจใส่การทำงานอย่างใกล้ชิดของอาจารย์ใหญ่ โดยเฉพาะเจ้าอาวาสวัดตากฟ้ารูปปัจจุบันนั้น เป็นผู้มีส่วนในการผลักดัน ขับเคลื่อนงานการศึกษาของวัดให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จได้อย่างน่าพอใจ แม้แต่ท่านเจ้าคุณพระอมรเมธี อาจารย์ใหญ่โรงเรียนเองก็ได้ยอมรับความจริงในข้อนี้ ดังคำกล่าวสัมภาษณ์เอาไว้ใน “รางวัลเกียรติยศยอดสำนักเรียนบาลี,” (2548 : 59) ว่า “ต้องยอมรับว่าการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ทั้งนักธรรมและบาลีนี้ ถือเป็นเรื่องค่อนข้างยาก ต้องมีความพร้อมหลาย ๆ อย่าง เช่น เจ้าสำนักเรียนต้องเป็นผู้เสียสละ คณะครูอาจารย์ต้องตั้งใจสอน นักเรียนก็ต้องตั้งใจศึกษาเล่าเรียนกันอย่างจริงจัง ซึ่งอาตมาารู้สึกว่า เป็นความโชคดียิ่งมากที่วัดตากฟ้ามีอยู่ครบถ้วนทั้ง 3 ประการ จึงอาจกล่าวได้ว่า สิ่งเหล่านี้แหละที่นำพาสำนักศาสนศึกษาวัดตากฟ้าไปสู่ความสำเร็จและก้าวมาถึงจุดที่น่าพึงปรารถนาดังเช่นในปัจจุบัน...”

บทบาทของท่านเจ้าคุณพระราชปัญญาเวที เจ้าอาวาสและเจ้าสำนักศาสนศึกษาวัดตากฟ้า ที่ได้ปฏิบัติงานสืบต่อกันเรื่อยมา ตั้งแต่เข้ามารับตำแหน่งเจ้าอาวาสและตั้งแต่ได้เปิดดำเนินการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีขึ้นในปี พ.ศ. 2538 อีกครั้งหนึ่งจวบจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ถือได้ว่า เป็นบทบาทแห่งความเป็นผู้นำในการบริหารงานที่แท้จริง ซึ่งมีลักษณะขอบเขตของการปฏิบัติงานพอสรุปเป็นประเด็นในการนำเสนอได้ ดังนี้

1.1.1 การเป็นนักบริหาร พระราชปัญญาเวทีเป็นผู้มีบทบาทของความเป็นผู้มีความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่การปฏิบัติงานนับตั้งแต่การวางแผน ควบคุม ติดตามประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขการทำงาน รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีคุณค่า เกิดคุณภาพสูงสุดต่อการพัฒนางานทุกด้าน ภายในวัดจากผลการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพจนถึงปัจจุบันทำให้ท่านได้รับความไว้วางใจจากคณะสงฆ์แต่งตั้งเป็นรองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ ท่านเองได้ใช้บทบาทของผู้บริหารในการผลักดันนโยบาย ให้พระสงฆ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมพัฒนางานด้านการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

1.1.2 การเป็นนักพัฒนา พระราชปัญญาเวที เป็นผู้มีความสามารถรู้จักวางแผนการพัฒนาอาคารสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้มีความคงทนเป็นระเบียบเรียบร้อย สะดวกเหมาะสมต่อประโยชน์ในการใช้สอย นอกจากการพัฒนาวัตถุแล้วยังพัฒนาบุคลากรในวัดให้เป็นผู้มีความรู้ เป็นพระดีสามารถพัฒนาจากวัดเล็ก ๆ ในตัวอำเภอให้เป็นวัดขนาดใหญ่จนมีพระภิกษุสามเณรเข้ามา ขอพักอาศัยจำพรรษาและศึกษาเล่าเรียนจำนวนมากขึ้นทุกปี ๆ ละไม่ต่ำกว่า 300 รูป

1.1.3 การเป็นนักการศึกษา พระราชปัญญาเวที นอกจากเป็นนักบริหาร นักพัฒนาแล้วยังเป็นผู้มีความรู้ในงานการจัดการศึกษาเป็นอย่างมาก สามารถจัดการศึกษาทั้ง 3 แผนกให้ดำเนินไปได้ ไม่ส่งผลเสียต่อกันและกัน ข้อนี้เป็นที่รับรู้กันทั่วไป และใช้โอกาสเดินทางไปเผยแพร่ความรู้งานวิชาการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามองค์กรหน่วยงานต่าง ๆ เกี่ยวกับการศึกษา โดยเฉพาะการนำเอาตัวอย่างผลงานการจัดการศึกษาของวัดที่ประสบผลสำเร็จ จนกระทั่งได้รับชื่อเสียงว่าเป็นวัดมีความโดดเด่นในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ไปเผยแพร่ถ่ายทอดเป็นวิทยาทานแก่ผู้สนใจ

1.1.4 การเป็นผู้กำหนดนโยบาย พระราชปัญญาเวที นอกจากเป็นผู้บริหาร นักพัฒนา นักการศึกษาแล้ว ยังเป็นผู้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย เป้าหมายการดำเนินงานขององค์กรได้ชัดเจน เป็นผู้อธิบายเกี่ยวกับนโยบายแก่ผู้ร่วมงานให้เข้าใจ จนกระทั่งบุคลากรภายในหน่วยงานสามารถนำวิธีการไปปฏิบัติงานบังเกิดผลสำเร็จเป็นรูปธรรมได้จริง

1.1.5 การเป็นผู้เชี่ยวชาญ พระราชปัญญาเวทีเป็นผู้บริหารที่มีความรอบรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับงานด้านการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นอย่างมาก พร้อมให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยเหลือที่ดีและชี้แนะแนวทางที่เป็นประโยชน์สำหรับฝ่ายปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง

1.1.6 เป็นบุคคลตัวอย่าง พระราชปัญญาเวที นอกจากเป็นผู้มีผลการทำงานได้ประสบผลสำเร็จเป็นที่ยอมรับ โดยทั่วไปทั้งในวัดนอกวัด ด้านความประพฤติยังเป็นผู้มีอิทธิพลไม่ตรีจิต เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่โอบอ้อมอารีต่อทุกคน ได้รับการยกย่องจากหน่วยงานหลายองค์กร นับว่าเป็นบุคคลตัวอย่างทั้งด้านความรู้ ความประพฤติให้กับบุคลากรภายในวัดหรือโรงเรียนซึ่งเป็นผู้สนองงาน ถือว่าเป็นต้นแบบของการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี

1.1.7 การเป็นผู้ควบคุม พระราชปัญญาเวทีได้มีการกำหนดวางกฎระเบียบให้พระภิกษุสามเณรผู้เป็นบุคลากรภายในวัดปฏิบัติ โดยในการควบคุมดูแลนั้นได้กำหนดให้เจ้าคณะกฐิ แต่ละกฐิเป็นผู้ดูแล สำหรับพระภิกษุกำหนดให้ลงฟังพระปาฏิโมกข์ทุกกึ่งเดือน และทำวัตรสวดมนต์เป็นประจำทุกวันอย่างพร้อมเพรียงกัน ยกเว้นสำหรับผู้ติดภารกิจ สำหรับการทำกิจกรรมการเรียนการสอนใช้เสียงเคาะระฆังเป็นสัญญาณในการประชุมนัดหมาย โดยวัดมีข้อกำหนด

สำหรับพระภิกษุสามเณรผู้เข้ามาอาศัยอยู่ในวัดทุกรูปต้องตั้งใจศึกษาเล่าเรียน พระปรีชัตถกรรม เหมือนกันหมดไม่มีข้อยกเว้นใด ๆ ทั้งสิ้น และด้านการทำความสะอาด กำหนดให้พระภิกษุสามเณรช่วยกันรักษาดูแลาวรวัตถุ ตลอดจนให้ทำการพัฒนาบริเวณวัดร่วมกันในโกน (ก่อนถึงวัน รั่มมัสสวณะ 1 วัน)

1.1.8 การเป็นนักปกครอง พระราชปัญญาเวทียุคที่มีความสามารถในการปกครอง พระภิกษุสามเณรให้อยู่อย่างสงบเรียบร้อย โดยท่านได้นำหลักของพระธรรมวินัยกล่าวคือ หลักไตรสิกขา(ศีล สมาธิ ปัญญา) มาใช้เป็นเครื่องมือปกครองพระภิกษุสามเณรภายในวัด โดยให้ผู้อยู่ได้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดข้อตกลงและช่วยกันรักษาข้อตกลงนั้น จึงนับว่าเป็นการฝึกพระภิกษุสามเณรให้รู้จักควบคุมพฤติกรรม ปฏิบัติตนเป็นพระที่ดีของพระพุทธศาสนา

1.1.9 การเป็นนักจิตวิทยา พระราชปัญญาเวทียุคเป็นผู้ที่รู้ถึงความต้องการของผู้มาพบปะ พุศุคย จึงรู้วิธีการทำปฏิสนธิการเพื่อสนองตอบผู้มาเยือน ทำให้ผู้ที่มาติดต่อประสานงานกับทางวัดมีความพึงพอใจเกิดศรัทธาความเลื่อมใส โดยท่านคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลว่า มนุษย์มีความต้องการด้านอารมณ์ต่างกัน ส่วนในด้านความรู้สึกรู้สึกของเด็ก ท่านมองว่า ปัจจุบันแหล่งความรู้ วิธีการสอนตลอดจนการปกครองในชั้นเรียนเปลี่ยนแปลงไปมาก นอกจากครูจะเป็นผู้ให้ความรู้แล้ว ยังมีส่วนช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนกระตือรือร้นในการเรียนรู้ และครูยังเป็นผู้นำทางด้านพฤติกรรมของผู้เรียนอีกด้วย ท่านจึงได้นำเอาหลักจิตวิทยา ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์มาใช้ เพื่อจะได้ทราบว่า เด็กมีความคิด ความรู้สึก และความต้องการอะไร ท่านมองว่า เด็กมีความรู้สึกนึกคิดต้องการเหมือนผู้ใหญ่ พฤติกรรมของคนเกิดจากการเรียนรู้ และประสบการณ์ การเรียนรู้ช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนิสัยใจคอของคนได้

1.1.10 เป็นนักวางแผน พระราชปัญญาเวทียุคเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและรู้จักแสวงหาแหล่งความรู้มาช่วยเพิ่มเสริมประสิทธิภาพในการทำงาน ท่านมองว่าในอนาคตการศึกษา มีความกว้างไกลมากยิ่งขึ้น ฉะนั้น ภิกษุสามเณรต้องรู้จักปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลก จึงควรมีความรู้รอบรู้เพียบพร้อมทั้งทางโลกทางธรรมคู่กัน เพื่อจะได้ทำหน้าที่ในการเป็นธรรมทายาทเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพ จึงได้มีแนวคิดในการพัฒนาบุคลากรขึ้น ในงานด้านการพัฒนาบุคลากรนั้น ท่านได้เล็งเห็นว่า ทรัพยากรบุคคลทางการศึกษามีคุณค่ายิ่งต่อการพัฒนาสังคมไม่ว่าจะเป็นการพัฒนา “ผู้สอน” หรือ “ผู้เรียน” และมีแนวความคิดว่า การที่จะอบรมสั่งสอนผู้เรียนให้มีคุณภาพสมบูรณ์ครบถ้วนนั้น ครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีทั้งความรู้ความสามารถ และต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สิ่งเหล่านี้จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาตัวผู้สอนให้เป็นผู้รู้จักพัฒนาตนเองเป็นลำดับแรก จากนั้นจึงส่งผลโดยตรงไปยังการพัฒนาผู้เรียนตามลำดับ ดังนั้น ท่านจึงอาศัยแนวคิดนี้เป็นแนวทางการดำเนินการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา

ดังนี้ 1) ด้านการนิเทศงาน ท่านพระราชปัญญาเวที มีวิธีการชี้แนะแนวทางใน การปรับปรุง และ แก้ไขการปฏิบัติงานของบุคลากรได้อย่างชัดเจน โดยท่านเน้นย้ำทั้งในส่วนที่เป็นผลของงานและ วิธีในการปฏิบัติงาน แนวทางการนิเทศคือ การดำเนินการจัดประชุมครูผู้สอนและนักเรียน พร้อมทั้งการเดินตรวจชั้นเรียน และการสังเกตการสอนของครูในชั้นเรียน รวมทั้งการให้คำแนะนำ ปรีกษาแก้ไขข้อบกพร่องแก่ครูผู้สอนเป็นรายบุคคล 2) ด้านการอบรม ท่านพระราชปัญญาเวที ตระหนักถึงความสำคัญของการอบรมให้ความรู้เป็นอย่างมาก เนื่องจากหลักการปฏิรูปการศึกษา ตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการปฏิรูปครู และ บุคลากรทางการศึกษา ดังนั้น ท่านจึงให้ความสำคัญในส่วนนี้มาก แนวปฏิบัติคือการจัดส่งครู ผู้สอนไปเข้ารับการอบรมเสริมทักษะความรู้ตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งที่ภาคราชการและภาคเอกชน ได้จัดขึ้น โดยจัดส่งเฉพาะครูผู้สอนที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน แล้วท่านมีข้อกำหนดว่า หากครู ผู้สอนท่านใดเข้ารับการอบรมในเรื่องใด จะต้องกลับมาถ่ายทอดความรู้เพื่อพัฒนาครูผู้สอน ในสาขาที่เกี่ยวข้อง หรือผู้ที่สนใจให้ได้รับทราบถึงความรู้ที่ครูผู้สอนท่านนั้นได้ไปอบรมมา 3) ด้านการศึกษาต่อ ท่านพระราชปัญญาเวที เล็งเห็นว่า การมีโอกาสได้ศึกษาต่อระดับชั้นสูงขึ้น ใ้ นับว่ามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน เพราะเป็นการเพิ่มพูนองค์ความรู้ ให้บุคลากรนำไปพัฒนาการทำงานโดยตรง ท่านพระราชปัญญาเวทีจึงให้ความสำคัญกับการศึกษา ต่อเป็นอย่างมาก ในแต่ละปีการศึกษาท่านได้จัดส่งครูผู้สอนไปศึกษาต่ออย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะ การศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ทางวัดได้อำนวยความสะดวกด้วยการจัดบริการขบวนพาหนะรับส่ง พร้อมทั้งมอบทุนการศึกษา สนับสนุนในส่วนนี้อย่างเต็มที่ ค่าสมุดหนังสือ เนื่องจากท่านเห็นว่า การพัฒนาการศึกษานั้น คือ การพัฒนาประเทศชาติ จากลักษณะดังกล่าวจึงสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของท่านใน “ดาวรุ่ง ดวงใหม่ในวงการศึกษาสงฆ์,” (2546 : 52) ว่า “...ในส่วนของอาตมาแล้ว จะศึกษาอะไรก็ได้ ทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อนำไปพัฒนาชาติ เมื่อชาติพัฒนาแล้ว คนก็มีความเจริญ ฉะนั้น จะไม่ให้พระเณร อยู่เฉย ๆ คือ ให้ศึกษาทั้งทางธรรม ทางโลกรวมกันไป เพื่อความเจริญของงามของพระพุทธศาสนา ด้วย เพื่อความเจริญของตัวเองด้วย แม้เมื่อลาสิกขาไปก็จะเป็นผลผลิตที่ดีของสังคม เมื่อ ไม่ลาสิกขา ก็จะเป็นทรัพยากรที่ดีขององค์กรพระพุทธศาสนาสืบต่อไป...”

1.2 ด้านการวางแผน

จากการที่ผู้วิจัยเข้าไปสังเกต สอบถามผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ครูผู้สอนในโรงเรียนพบว่า ผู้บริหารมีการดำเนินการเกี่ยวกับการวางแผน ดังนี้

1.2.1 มีการกำหนดวิสัยทัศน์ของโรงเรียน

พระราชบัญญัติว่าที่ ผู้จัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีวัดตากฟ้า อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ได้กำหนดจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาเอาไว้ ดังนี้ คือ ประกอบด้วย 1) เพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของทรัพยากรบุคคลคือ พระภิกษุสามเณร 2) เพื่อให้พระภิกษุสามเณรนำความรู้ความสามารถที่ได้รับจากการศึกษา ไปพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีอาจารย์งดงาม มีวัตรปฏิบัติอันน่าเลื่อมใสเป็นที่ศรัทธาของญาติโยมสาธุชนผู้ใจบุญ 3) เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้นำความรู้ความสามารถไปช่วยพัฒนาองค์กรพระพุทธศาสนา สังคม และประเทศชาติให้ประสบกับความสันติสุขอย่างแท้จริง

1.2.2 นโยบายของโรงเรียน

นโยบายของโรงเรียนตั้งแต่แรกเริ่มการจัดการศึกษา คือ เป็นการเน้นให้นักเรียนทุกคนรู้จักหน้าที่ในการศึกษาของตนเอง โดยโรงเรียนกำหนดวงกรอบคือจัดทำตารางเรียนให้กับผู้เรียนได้นำไปปฏิบัติ เมื่อถึงเวลาเรียนหรือเวลาคหณังสื่อนักเรียนก็จะมาทำหน้าที่ของตนเองตามกรอบตารางที่กำหนดเอาไว้ให้ และผู้บริหารจะคอยเน้นย้ำให้บุคลากรทุกคนรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง ครูมีหน้าที่ทำการสอนถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนก็ตั้งใจสอนนักเรียนอย่างเต็มที่ทำงานสุดความสามารถเพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้ความเข้าใจในการเรียน นักเรียนมีหน้าที่เรียนก็ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน คั่นคว้าตำราเรียน ขยันอ่าน ขยันท่องแบบ มีความสงสัยขึ้นมาก็นำมาสอบถามครูอาจารย์ นโยบายนี้เป็นเป้าหมายหลักที่ทางโรงเรียนกำหนดให้ทุกคนผู้เข้ามาเรียนภายในสถานศึกษาแห่งนี้ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบ หากไม่สามารถปฏิบัติตามได้ อาจเป็นปัญหาให้ไม่สามารถจะศึกษาในสถานศึกษานี้ได้

1.2.3 แผนปฏิบัติงานประจำปี

แผนการปฏิบัติงานของโรงเรียนในแต่ละปีการศึกษานั้น ผู้บริหารเป็นผู้กำหนดโดยจะมีการเรียกประชุมแจ้งให้ครูสอนได้รับทราบก่อนการเปิดภาคเรียนของทุกปี เป็นการแจ้งบอกกล่าวทางวาจาไม่ได้เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนลักษณะแผนการดำเนินงานนั้น ผู้บริหารวางกรอบเอาไว้กว้าง ๆ มีความยืดหยุ่น อนุญาตให้อาจารย์สอนสามารถปรับเปลี่ยนเวลาการเรียนการสอนได้ตามแต่สถานการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อผู้วิจัยขอแผนงานเพื่อนำมาดู จึงไม่ปรากฏหลักฐานให้ตรวจสอบค้นหาได้แต่อย่างใด นอกจากฟังจากคำบอกเล่าจากผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่เท่านั้น สำหรับปีนี้ผู้บริหารโรงเรียนมีแนวนโยบาย คือ 1) เน้นการสอนไวชากรณ์ให้จบเร็ว จะได้ขึ้นเรียนแปล 2) ปีนี้เราสอบได้มาก ปีหน้าต้องพยายามรักษาระดับเอาไว้ 3) เราไม่แข่งกับใคร แต่เราแข่งกับตัวเอง และ 4) ปีนี้นักเรียนใหม่ นักเรียนเก่าจะต้องได้สอบพร้อมกันทั้งหมด

1.3 ด้านคุณลักษณะผู้บริหาร

จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกต สอดถาม ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ครูผู้สอน และนักเรียน พบว่า คุณลักษณะของผู้บริหาร มีลักษณะดังนี้ คือ

1.3.1 ภาวะผู้นำของอาจารย์ใหญ่

การจัดการศึกษาของวัดตากฟ้า อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ในรอบหลายปีที่ผ่านมา นับได้ว่า มีผลงานประสบผลสำเร็จ ทั้งหมดล้วนมาจากการทำงานอย่างหนักและทุ่มเทเสียสละของท่านเจ้าคุณพระราชปัญญาเวที เจ้าอาวาสวัดตากฟ้ารูปปัจจุบัน ซึ่งเป็นพระผู้มีความรู้จริง และมีวิสัยทัศน์กว้างไกลทันสมัย รู้จักคัดสรรบุคลากรมาทำงานได้อย่างเหมาะสม โดยใช้หลักการบริหารที่สำคัญ คือ การมอบอำนาจหน้าที่ให้กับบุคลากรภายในวัดที่มีความรู้ความสามารถนำไปปฏิบัติ โดยเฉพาะงานด้านการจัดการศึกษาของวัดทุกชั้นทุกแผนกนั้น มอบหมายหน้าที่ให้ท่านเจ้าคุณพระอมรเมธี ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นอาจารย์ใหญ่ของสำนักศาสนศึกษาวัดตากฟ้าเป็นผู้ดูแลทั้งหมด อาจารย์ใหญ่เองปฏิบัติงานตอบสนองความไว้วางใจได้เป็นอย่างดี ซึ่งสามารถจำแนกคุณลักษณะของอาจารย์ใหญ่ ดังนี้ 1) มีความเป็นผู้นำ เจ้าคุณพระอมรเมธี อาจารย์ใหญ่มีภาวะความเป็นผู้นำในการทำงานการจัดการศึกษาค่อนข้างสูง สามารถชักนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการปฏิบัติงานได้ และยังมีแนวทางประสานความร่วมมือนำพาบุคลากรผู้ปฏิบัติงานให้ทำงานตามเป้าหมายของโรงเรียน 2) มีอารมณ์ร่าเริงแจ่มใส เมื่ออยู่ในเวลาปกตินอกเวลาทำงานอาจารย์ใหญ่มีความเป็นกันเอง ร่าเริง แจ่มใสกับผู้ร่วมงานทุกคน ส่วนเวลาขณะปฏิบัติงานทั้งในที่ประชุมหรือเวลาทำการเรียนการสอน มีความจริงจัง เข้มงวดต่อผู้ร่วมงาน และเป็นผู้มีอารมณ์อดทนต่อการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้เป็นอย่างดี ตลอดทั้งวันถึงแม้มีภาระต้องทำมาก แต่ช่วงเวลากลางคืนท่านยังมาทำหน้าที่เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี พร้อมทั้งรับฟังผลการดำเนินงานจากครู บางครั้งหากพบปัญหาใหญ่จะเรียกประชุมครูเป็นการด่วน เพื่อปรึกษาแก้ไขปัญหาาร่วมกัน 3) มีความสามารถในการตัดสินใจ การปฏิบัติงานทุกอย่างมักมีปัญหาตลอดเวลา ถึงอย่างนั้น อาจารย์ใหญ่ไม่เคยปล่อยปละละเลย ลงมาตรวจตราดูแลสอบถามความเป็นไปของการเรียนการสอนเสมอ หากเห็นว่างานติดขัดเกิดอุปสรรคไม่สามารถดำเนินการไปตามเป้าหมายได้ อาจารย์ใหญ่จะเรียกประชุมครูผู้สอนเพื่อตัดสินใจสั่งการแก้ปัญหาทันที ไม่ปล่อยให้ปัญหาบานปลายลุกลามออกไปเป็นวงกว้างมากกว่าเดิม 4) มีความสามารถในการจูงใจคน ตามธรรมดาแล้วการทำงานร่วมกันนั้น ต้องมีผู้ที่สามารถจูงใจบุคลากรให้อยากทำงาน อาจารย์ใหญ่มีคุณสมบัติด้านนี้อย่างครบถ้วน เริ่มตั้งแต่การคัดเลือกบุคลากรให้มาทำหน้าที่การสอน ก็ทำการคัดเลือก จึงได้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถตรงตามต้องการ สิ่งที่สร้างความศรัทธาแก่บุคลากร คือ การเอาใจใส่ดูแลครูทุกคนอย่างเสมอภาค คอยสอบถามสารทุกข์สุกดิบของผู้ร่วมงาน เป็น

ที่ปรึกษาคอยให้คำแนะนำเมื่อมีปัญหา สิ่งเหล่านี้เองที่เป็นแรงจูงใจในการทำงานของบุคลากร

5) มีความรับผิดชอบ อาจารย์ใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบของตนเองได้ดี จนเป็นที่ไว้วางใจของเจ้าคุณพระราชาปัญญาเวทีผู้จัดการโรงเรียน นอกจากทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลตรวจสอบการทำงานของบุคลากรในโรงเรียนให้สามารถดำเนินการไปได้แล้ว อาจารย์ใหญ่ยังทำหน้าที่เป็นครูสอนบาลีหลายชั้น และกำลังศึกษาต่ออีกด้วย แต่ยังสามารถบริหารเวลาในการทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างไม่บกพร่อง พิสูจน์ได้จากผลสัมฤทธิ์ของการศึกษาในรอบหลายปีที่ผ่านมา

6) มีความฉลาดและไหวพริบดี เนื่องจากว่าอาจารย์ใหญ่เคยผ่านประสบการณ์ในการเป็นนักเรียนบาลีมาก่อนตั้งแต่เป็นสามเณร ก่อนมาเป็นผู้บริหารในปัจจุบัน จึงเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจชัดเจนในสถานะของการเป็นนักเรียน และเข้าใจในเนื้อหาการเรียนการสอนภาษาบาลี ส่วนความรู้ด้านการบริหารนั้น จบการศึกษาระดับปริญญาโท เอกบริหารการศึกษา สามารถนำหลักทฤษฎีมาประยุกต์ใช้กับงานของโรงเรียนได้ และเป็นความโชคดีที่ได้อยู่ใกล้ชิดคนองงานท่านเจ้าคุณพระราชาปัญญาเวที ผู้จัดการโรงเรียน ซึ่งเป็นพระผู้มีความรู้และประสบการณ์จริงคอยแนะนำให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการทำงาน ทำให้ยังได้รับความรอบรู้มากขึ้น ฉะนั้น ด้านความฉลาดรอบรู้จึงไม่ต้องสงสัย ด้านการมีไหวพริบปฏิภาณนั้น สังกศได้จากการรู้จักหาวิธีการแก้ไขปัญหาทุกครั้งเมื่อเกิดปัญหาขึ้นกับผู้ร่วมงาน ซึ่งอาจารย์ใหญ่มีความสามารถในด้านนี้ จนทำให้งานดำเนินการไปสู่เป้าหมายได้เป็นอย่างดี

7) มีความขยันขันแข็ง ภาระหน้าที่ในแต่ละวันนั้นมากมายนัก แต่อาจารย์ใหญ่เองก็ไม่มีเวลาขี้เกียจต่องาน ยังสามารถบริหารจัดการตนเอง ให้มีเวลาในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการดูแลเรื่องการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังเป็นครูสอนบาลีอีกหลายชั้น ตลอดมาปฏิบัติงานด้วยความขยันขันแข็ง วางจากงานโรงเรียนก็เดินทางไปศึกษาต่อระดับปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา เพิ่มเติมเสริมความรู้ให้กับตนเอง จึงทำให้บุคลากรผู้ร่วมงานมีความประทับใจในความเป็นผู้ทำงานอย่างอดทน ไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยของท่าน

8) มีความเสียสละ นอกจากต้องเสียสละเวลาของตนเองแล้ว อาจารย์ใหญ่ยังต้องเสียสละทั้งกำลังกายกำลังใจมาปฏิบัติหน้าที่งานส่วนรวม ไม่ทอดทิ้งบุคลากรผู้ร่วมงาน บางครั้งมีการเดินตรวจดูการทำงานของบุคลากร เพื่อประเมินการทำงานว่ามีผลเป็นที่น่าพอใจหรือไม่อย่างไร ความเป็นผู้มีคุณสมบัติในด้านการเป็นผู้เสียสละนี้ ได้สร้างความศรัทธาเชื่อถือให้แก่เพื่อนร่วมงาน ยึดถือเป็นแบบอย่างเกี่ยวกับการปฏิบัติงานได้

9) มีบุคลิกภาพดี บุคลิกลักษณะของอาจารย์ใหญ่จุดเด่น คือ เป็นผู้สุขุม สบาย ทำงานอย่างมีระเบียบวินัย เอาจริงเอาจัง ไม่ทอดทิ้งธุระ ไม่คอยว่าร้ายผู้ร่วมงาน แต่จะคอยแนะนำด้วยความปรารถนาดี คอยสอบถามให้กำลังใจ ปรึกษาหารือแก้ไขปัญหาร่วมกัน วางตัวเป็นกันเองกับทุกคน ถึงคู่เพื่อผลของงาน ผู้ร่วมงานจึงทำงานด้วย

ความสบายใจ ไม่อึดอัด หรือรู้สึกโดดเดี่ยวเหมือนกับว่าถูกทอดทิ้งขณะปฏิบัติงานตามหน้าที่ และ 10) มีความเป็นประชาธิปไตย ระบบการทำงานของโรงเรียนมีจุดเด่นที่สำคัญ

อีกประการหนึ่ง คือ ผู้บริหารมักเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานได้แสดงออกถึงความคิดเห็นของตนเองอย่างเต็มที่ต่อการทำงาน ให้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำในการประชุมร่วมกันแก้ปัญหาที่เห็นเด่นชัด คือ เปิดโอกาสแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมประจำเดือน ปกติแม่โรงเรียนได้วางกรอบการทำงานเอาไว้เป็นโครงสร้างใหญ่ แต่อาจารย์ใหญ่ยังให้อิสระการบริหารเวลาสอนแก่ครูผู้ปฏิบัติงานด้วยความยืดหยุ่น เพื่อไม่ให้รู้สึกตึงเครียดจนเกินไป

จากการสังเกตคุณลักษณะอาจารย์ใหญ่ พบว่าเป็นพระที่เอาใจใส่การทำงานมาก ไม่ค่อยรับเงินเดือนไปไหน พุดน้อย ทำงานจริงจัง วางเว้นจากภาระกิจที่จะมาดูแลการบริหารในโรงเรียน

1.4 ด้านความรู้

จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกต สอบถาม ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ครูผู้สอน และนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า พบว่า ด้านความรู้ของผู้บริหาร มีลักษณะดังนี้

1.4.1 มีความรู้ประสบการณ์ อาจารย์ใหญ่ เป็นผู้ที่มีคุณลักษณะที่เกี่ยวกับภาวะของความเป็นผู้บริหารค่อนข้างสูง โดยเฉพาะคุณลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ มีความรู้ ความสามารถ พร้อมทั้งประสบการณ์ที่จำเป็นสำหรับการบริหาร คือ มีความรู้เกี่ยวกับงานด้านการสอนบาลี เพราะเคยทำหน้าที่เป็นครูสอนบาลีมาก่อน ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งโรงเรียนจนถึงปัจจุบัน เข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรวิชาการศึกษาภาษาบาลี เพราะเคยผ่านการเป็นนักเรียนบาลีมาก่อนเข้ารับตำแหน่งหน้าที่เป็นอาจารย์ใหญ่ มีความรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโรงเรียนอย่างกว้างขวางในแต่ละปี การศึกษา เพราะได้ทำหน้าที่กำกับดูแล ติดตามความเคลื่อนไหวการทำงานตลอดเวลา และมีความรู้ประสบการณ์ในวิชาการบริหาร เพราะจบการศึกษาหลักสูตรด้านการบริหารการศึกษา จึงสามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี

1.4.2 พัฒนาตนเองโดยการศึกษาต่อ ผู้บริหารโรงเรียนเป็นทั้งนักศึกษา คั่นคว้า และวิจัย จึงมีการพัฒนาตนเองตลอดเวลา สิ่งที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัด คือ ด้านการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนทั้งสองรูปอยู่ในระดับสูงทั้งทางโลกและทางธรรม คือ พระราชปัญญาเวที เจ้าอาวาสหรือผู้จัดการโรงเรียน จบการศึกษาทางธรรมชั้นเปรียญธรรมเก้าประโยค ทางโลกจบการศึกษาปริญญาโท เอกการบริหารการศึกษา ส่วนเจ้าคุณพระอมรเมธี อาจารย์ใหญ่โรงเรียน จบการศึกษาทางธรรมระดับเปรียญเอก คือ เปรียญธรรมเจ็ดประโยค ทางโลกนั้นปัจจุบันกำลังศึกษาในระดับปริญญาเอก จะเห็นได้ว่า ผู้บริหารของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า

เป็นพระผู้มีใจใฝ่รู้ในการศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง และยังเพิ่มเติมเสริมความรู้ของตนเองด้วยการศึกษาต่อ เพื่อจะได้เอานำแนวคิดหลักทฤษฎีมาใช้ในการงานการบริหาร ทำให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของวงการศึกษายุคปัจจุบัน และจากการเป็นผู้มีใจรักในการศึกษานี้ยังเป็นการประพฤติปฏิบัติตนเองให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อนักเรียน ภายในโรงเรียนอีกด้วย สอดคล้องกับคำกล่าวพระมหากษัตริย์สุวณฺณรังสี ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ (สัมภาษณ์. 2549) ว่า “...อาจารย์ใหญ่มีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ แม้ทำหน้าที่การสอนมาเป็นเวลาหลายปี แต่ก่อนลงมือทำการสอนทุกครั้งจะมีการค้นคว้าเพิ่มเติม เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทักษะใหม่ ๆ มาถ่ายทอดให้นักเรียน และในขณะนี้ท่านอาจารย์ใหญ่เอง กำลังศึกษาต่ออุดมศึกษาระดับปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้หรือพัฒนาตนเองให้มีความรู้ยิ่งขึ้นไป และยังเป็นแบบอย่างให้กับพระภิกษุสามเณรได้ถือเป็นแนวทางดำเนินตาม...”

จากการสังเกตพบว่า ผู้บริหารของโรงเรียนทั้งสองรูปเป็นพระผู้มีใจรักในการศึกษา และยังนำความรู้มาช่วยพัฒนางานการศึกษาในวัดให้เจริญรุ่งเรือง นับได้ว่าเป็นพระผู้มีทั้งความรู้ แดกฉานในหลักการทฤษฎีการปฏิบัติงานอย่างแท้จริง

1.4.3 เป็นผู้นำทางวิชาการ

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า อำเภอดงพญาเย็น จังหวัดนครสวรรค์ ประสบความสำเร็จมีนักเรียนสอบได้มาก เป็นเพราะผู้บริหารโรงเรียนมีภาวะผู้นำทางด้านวิชาการสูง รู้จักจัดระบบ ระเบียบ วางแผนทำวัด และโรงเรียนให้เป็นสถานที่ที่มีบรรยากาศเหมาะสมเอื้อต่อการเรียนการสอน เมื่อเริ่มเข้ามาภายในวัดแห่งนี้จะได้พบกับบรรยากาศ 2 อย่าง คือ

1. วัดมีความร่มรื่นปลอดภัย สบายตา สร้างความสบายใจ พื้นที่บริเวณวัดส่วนใหญ่มีความเป็นสีเขียวเป็นส่วนใหญ่ ให้ความรู้สึกสงบกับที่เป็นวัดอันเป็นศูนย์รวมใจของผู้แสวงบุญทั้งหลาย

2. วัดมีบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ เมื่อเข้าไปสู่วัดนี้จะได้พบกับความเงียบสงบไม่ปรากฏพบเห็นพระภิกษุสามเณรพลุกพล่านเดินไปเดินมา เหมือนกับวัดที่มีพระภิกษุสามเณรจำนวนมากแห่งอื่น ๆ เพราะวัด และโรงเรียนได้กำหนดให้พระภิกษุสามเณรอยู่เฉพาะภายในบริเวณกุฏิที่พักอาศัยและอาคารเรียนเท่านั้น มีเวลาพักเฉพาะเวลาสงฆ์ นอกนั้นจะอยู่ในห้องเรียนเพื่อศึกษาหาความรู้ สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “ผู้รู้ย่อมไม่มีความคะนองมือคะนองเท้า” จากลักษณะดังกล่าว พอสรุปความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารได้ ดังนี้ 1) มีการกำหนดเป้าประสงค์ของโรงเรียนเอาไว้ชัดเจน 2) มีการสื่อสารที่ดีทำให้ทุกคนทราบว่าโรงเรียนมีความคาดหวังในผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูง 3) มีการจัดทำให้วัดและห้องเรียนรวมทั้งอาคารเรียน มีบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนการสอนของครู เน้นความเป็นระเบียบ สะอาดสวยงาม 4) มีการจัดแหล่ง

ทรัพยากร ที่จำเป็นต่อการศึกษา 5) มีการนิเทศผลการปฏิบัติงานของครูอย่างใกล้ชิด และ 6) มีการตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียน โดยการฟังรายงานผลจากการสอนในที่ประชุม และจากการสอบถามความเข้าใจของนักเรียนเอง

จากการสังเกตพบว่า บริเวณวัดมีความสะอาด ร่มรื่น มีสนามหญ้าสีเขียว บรรยากาศเงียบสงบ เหมาะสำหรับการนั่งดูหนังสือหรือท่องบ่นสาธยายบทธรรมะของนักเรียน

1.5 ด้านคุณธรรมจริยธรรม

จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกต สอบถาม ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ครูผู้สอน และนักเรียน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า พบว่าด้านคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียน มีลักษณะดังนี้

1.5.1 คุณธรรมประจำตัว คุณธรรมของผู้บริหารอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้ร่วมงานในการปฏิบัติหน้าที่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า ได้แก่ ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์และความมีเมตตาต่อผู้ร่วมงานให้คำแนะนำช่วยเหลือ สอบถามถึงสภาพปัญหาและเรียกประชุมปรึกษาหารือการปฏิบัติงานร่วมกันเสมอ มิได้ขาดผู้ร่วมงานขาดแคลนสิ่งใดที่จำเป็น ผู้บริหารก็คอยจัดหาเพิ่มเติมเสริมให้ด้วยความเอื้อเฟื้อเป็นกันเอง

1.5.2 คุณธรรมในการบริหาร

ผู้บริหารระดับสูงของวัด และโรงเรียนทั้ง 2 รูป คือ ผู้จัดการและอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้านั้น เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยคุณธรรมประจำตัวของนักปกครองที่ดี เป็นหลักธรรมสำคัญยิ่งของผู้เป็นใหญ่ในชุมชน ในประเทศชาติ ในแคว้นแคว้น และในสังคมควรมีเอาไว้ เรียกว่า พรหมวิหารธรรม มี 4 ประการ คือ

1. เมตตา (มีความปรารถนาดี ต้องการให้ผู้อื่นมีความสุข) ผู้บริหารมีความตั้งใจร่วมกันคือ ต้องการให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ ความสามารถ เป็นศาสนทายาทที่ดีของพระพุทธศาสนา และเป็นทรัพยากรบุคคลที่ดีของสังคม ประเทศชาติ จึงได้จัดการศึกษาขึ้นเพื่ออบรมสั่งสอนให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ พร้อมทั้งนำความรู้ไปพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จ หลังจากจบหลักสูตรการศึกษาแล้ว

2. กรุณา (ความสงสาร อยากให้ผู้อื่นพ้นจากทุกข์) ผู้บริหารทำการอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรผู้เข้ามาพำนักพักอาศัยศึกษาเล่าเรียนด้วยปัจจัย 4 เท่าที่จำเป็นต่อสมณสารูปอย่างเพียงพอ เป็นธุระในการจัดหาทุนส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาต่อในระดับสูงยิ่งขึ้นไป อุปลัมภ์การศึกษาจนกว่าจะสำเร็จการศึกษาอย่างสมบูรณ์แบบตามหลักสูตรที่สถานศึกษากำหนดไว้

3. มุทิตา (ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีความสุข) เมื่อพระภิกษุสามเณรนักเรียนของโรงเรียนประสบผลสำเร็จด้านการศึกษา ทุกปีผู้บริหารของวัดและโรงเรียนจะพร้อมใจกันจัดงานแสดงความ

ยินดีมุทิตาสักการะให้ เพื่อประกาศเกียรติคุณแห่งความพากเพียรพยายามเป็นการทำความดี ให้ปรากฏแก่หมู่ชนตามสมควร การกระทำนี้ยังถือเป็นการประชาสัมพันธ์ให้ญาติโยมผู้อุปถัมภ์ บำรุงการศึกษาได้รับทราบถึงผลสำเร็จของการดำเนินงานของโรงเรียนว่า ขณะนี้โรงเรียนมีความก้าวหน้าอยู่ในระดับไหน

4. อุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง ดำรงอยู่ในความยุติธรรมด้วยปัญญา ไม่เอนเอียง ด้วยรักและซัง) การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะของคนจำนวนมาก ๆ นั้น จำเป็นต้องมีกฎระเบียบ คอยกำกับ ดูแล ควบคุม และมักมีผู้ปฏิบัติทำผิดนอกเหนือจากกฎอยู่เสมอเป็นประจำผู้บริหารเอง เมื่อรับทราบถึงผู้กระทำความผิดก็จะพิจารณาไปตามหลักฐานความเป็นจริง ผิดถูกลงโทษไปตาม เหตุผล สอนให้ทุกคนยอมรับผิดถ้าทำผิดไม่มากจะเปิดโอกาสให้แก้ไขตัวเองปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ให้ดีขึ้น เพื่อให้การอยู่ร่วมกันมีความสุข โดยเน้นย้ำให้ทุกคนตระหนักถึงหน้าที่ของตนเอง เป็นอันดับแรก

ฉะนั้น ด้านคุณธรรมจริยธรรมผู้บริหารของโรงเรียนจัดอยู่ในระดับสูงมาก โดยวัดจาก พฤติกรรมที่ได้ให้ความช่วยเหลือภิกษุสามเณรในวัด เช่น ถวายค่ารถไปเรียนหนังสือ ค่าเทอม และค่ารักษาพยาบาลยามเจ็บป่วยแก่บุคลากรในโรงเรียนจนกว่าจะหายขาด หากว่านักเรียนรูปใด ทำผิดนอกกฎระเบียบ เบื้องต้นมีการตรวจสอบให้ชัดเจนก่อนว่าผิดจริงหรือไม่ เพราะอุปนิสัย ของผู้บริหารระดับสูง (เจ้าอาวาส) ปกติไม่ชอบว่ากล่าวให้ร้ายใครโดยปราศจากเหตุผล การตัดสินใจ มักตั้งอยู่บนข้อมูลพื้นฐานตามเป็นจริงแห่งเมตตาธรรม จากลักษณะดังกล่าวมีความสอดคล้อง กับคำกล่าวของสามเณรนิวัตน์ สระทองล้อม นักเรียนชั้นประโยค ป.ศ. 3 (สัมภาษณ์. 2549) กล่าวว่า “...รักและเคารพเจ้าอาวาสเหมือนพ่อ ท่านเมตตาให้โอกาสเรียนและให้ความอนุเคราะห์ ช่วยเหลือทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับการศึกษา อยู่ที่นี่ไม่ต้องเสียอะไร วัดและโรงเรียนต้องการให้ นักเรียน ตั้งใจเรียนเพียงอย่างเดียว สบง จีวร สนุก ยาสีฟัน ทางวัดแจกให้หมด ส่วนพระอมรมณี อาจารย์ใหญ่ท่านจะดูแลเรื่องการสอน มีความทุ่มเทจริงจังในการทำงาน ไม่ค่อยรับกิจนิมนต์ไป ไหนนอกจากไปเรียน เมื่อมอบหมายงานให้อาจารย์รูปใดสอนแล้ว จะปล่อยอิสระในการสอน อย่างเต็มที่ ไม่มายุ่งเกี่ยว เว้นแต่เวลามีปัญหาจะเรียกประชุมปรึกษาหารือแก้ไขร่วมกัน...” และ ยังสอดคล้องกับสามเณรพลเทพ กลางประพันธ์ นักเรียนชั้นประโยค ป.ศ. 6 อายุ 1 ปี พ.ศ. 2549 (สัมภาษณ์. 2549) กล่าวว่า “...เจ้าอาวาสเป็นผู้มีเมตตาธรรม ขาดเหลือสิ่งใดสามารถบอกได้ เรื่อง การศึกษานั้นท่านให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี ส่วนอาจารย์ใหญ่ดูแลเกี่ยวกับการเรียนการสอนทั้งสองท่านเปรียบเหมือนบิดาหรือพ่อผู้ให้กำเนิด เพราะเป็นผู้เสียสละอย่างแท้จริง อาจารย์ใหญ่เป็น

คนสุขุมใจดี บางครั้งมีการคุบ้าง เพราะต้องการให้นักเรียนได้ดี อยู่ที่นี่มีความอบอุ่นเหมือนบ้านหลังที่สองของตัวเอง...”

จากการสังเกตพบว่า เจ้าอาวาสเอาใจใส่ในเรื่องความเป็นอยู่และการศึกษาของนักเรียนเป็นอย่างดี ทั้งวัสดุอุปกรณ์การศึกษา ภัตตาหารเช้าเพล และน้ำปานะช่วงเย็น มีการจัดเตรียมไว้อย่างพร้อมเพรียงทุกวันไม่ให้ขาดตกบกพร่อง

1.6 ด้านลักษณะของการปฏิบัติงาน

จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกต สอบถาม ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ครูผู้สอน และนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า พบว่า ด้านการปฏิบัติงานของผู้บริหาร มีลักษณะดังนี้ คือ

เจ้าคุณพระอมรเมธี อาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนเป็นผู้ได้รับมอบหมายหน้าที่จากเจ้าอาวาสให้รับผิดชอบดูแลงานด้านการศึกษาทั้งหมดในวัด โดยมีเป้าหมายเพื่อนำพาโรงเรียนให้บรรลุถึงจุดหมายของสถานศึกษาคือการสอบได้ การปฏิบัติงานของท่านสอดคล้องกับหน้าที่การบริหารงานของผู้บริหาร ซึ่งสามารถแยกออกมาเป็นประเด็นได้ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) ก่อนการทำงาน หรือจะวางแผนทำอะไร อาจารย์ใหญ่จะเรียกประชุมผู้ร่วมงาน เพื่อรับรู้อุปสรรคแนวทางวางแผนการทำงานร่วมกันทุกครั้งไป ด้วยการปฏิบัติงานแบบนี้เป็นประจำทำให้ผู้ร่วมงานได้รับทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของหน่วยงานตลอดเวลา ผู้ร่วมงานจึงสามารถปรับตนเองเข้ากับการทำงานขององค์กรได้อย่างทันที่

2. การจัดองค์การ (Organizing) ในโรงเรียนอาจารย์ใหญ่มีการกำหนดตำแหน่งสายบังคับบัญชาภายในองค์กรไว้ชัดเจน ตำแหน่งการทำงานไม่มีความซ้ำซ้อน ผู้ปฏิบัติงานจึงไม่มีความสับสน และเมื่อเกิดความผิดพลาดก็สามารถหาผู้รับผิดชอบได้ทันที ซึ่งลักษณะของการจัดองค์การ มีลักษณะดังนี้

2.1 การจัดระบบงาน

องค์กรที่จัดตั้งขึ้นมาไม่ว่าจะเป็นองค์กรประเภทใดก็ตาม จะต้องมียุทธประสงค์ เมื่อองค์กรในยุคปัจจุบันมีแนวคิดเป็นเชิงระบบ ความต้องการของคนในองค์กรและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป องค์กรจะต้องปรับตัว พัฒนาตนเอง ปรับเปลี่ยนยุทธประสงค์ ปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กรใหม่ บางครั้งอาจจะทำเพื่อความอยู่รอด หรือเพื่อความต้องการก้าวหน้าไปสู่การแข่งขัน ดังนั้น การจัดระบบงาน จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนจำเป็นต้องทำ เพื่อให้เกิดระบบการทำงานที่ประสานสัมพันธ์กัน มีผู้รับผิดชอบตามอำนาจหน้าที่ของงานแต่ละกลุ่ม และทุกกลุ่มงานกลุ่มบุคลากร จะต้องร่วมมือกันทำงานไปสู่จุดหมายเดียวกัน จึงจะทำให้งานเกิดมีผลสัมฤทธิ์อย่างมีประสิทธิภาพได้

การจัดระบบงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า นั้น มีการจัดระบบงานที่ดี มีความยืดหยุ่น เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้การทำงานของบุคลากรภายในโรงเรียนมีความประสานสอดคล้องจนทำให้งานประสบความสำเร็จ เนื่องมาจากองค์ประกอบหลักในการจัดระบบงานดังนี้

1. มีการกำหนดงาน และผู้รับผิดชอบ ที่มุ่งถึงวัตถุประสงค์ขององค์กรและแผนงานต่างๆ ของสถานศึกษาได้ชัดเจน
2. มีความยืดหยุ่น ต่อการปรับเปลี่ยนแผนงานสู่หลักการปฏิบัติของบุคลากรผู้รับผิดชอบอย่างเหมาะสม ทำให้แผนงานมีความสอดคล้องทันต่อความเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์
3. บุคลากรมีขวัญกำลังใจดีขึ้น เนื่องมาจากมีความชัดเจนในหน้าที่งานรับผิดชอบของตนเอง ไม่ต้องกล่าวโทษซึ่งกันและกันเมื่อเกิดความผิดพลาดขึ้นในขณะทำงาน ทุกคนจะทราบว่าใครคือเจ้าของผู้รับผิดชอบที่แท้จริง และยังช่วยทำให้ผู้บังคับบัญชาสามารถกำกับ ควบคุมดูแล สั่งการได้สะดวก เป็นพลังขับเคลื่อนงานไปสู่เป้าหมาย

จากข้อสรุปดังกล่าว ทำให้เห็นว่าการจัดระบบการทำงานไม่ได้ขึ้นอยู่กับรูปแบบการทำงาน แต่ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและความเป็นจริงของการเรียนการสอนเป็นสำคัญ จากลักษณะดังกล่าวจึงมีความสอดคล้องกับคำกล่าวของ พระมหาประมาณ สิทธิเมธี นักเรียนชั้นประโยค ป.ธ. 8 และอาจารย์สอนชั้นประโยคป.ธ.5 (สัมภาษณ์. 2549) ว่า “...ตารางการเรียนการสอนที่นี้ไม่ได้กำหนดเวลาเอาไว้ตายตัว สามารถปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา ปกติการเรียนการสอนมีทั้งตอนเช้าและตอนเย็น ครูสอนสามารถปรับเปลี่ยนเวลาได้ตามความต้องการหากจำเป็น เพราะครูส่วนใหญ่ต่างมีภาระยังต้องศึกษาเล่าเรียนอยู่ แต่ถึงมีภาระก็ไม่ได้ทำให้เสียเวลาการเรียนการสอน ครูสามารถเรียกนักเรียนขึ้นเรียนได้ทันทีเมื่อเวลาโอกาสเอื้ออำนวย เพื่อชดเชยเวลาที่สูญเสียไป...”

3. การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) หมายถึง วิธีการสรรหาบุคลากรเข้ามาทำงานเป็นครูสอนในโรงเรียน ในส่วนนี้ผู้อำนวยการใหญ่ทำการคัดเลือกเองจากบุคลากรที่มีภายในหน่วยงาน ในการมอบหมายหน้าที่การทำงานนั้น อาจารย์ใหญ่จะรู้ถึงความสามารถของบุคลากรแต่ละคนดีอยู่แล้วเพราะทุกคนล้วนเคยเป็นลูกศิษย์ของอาจารย์ใหญ่มาก่อนทั้งสิ้น ฉะนั้น อาจารย์จึงสามารถเลือกคนได้เหมาะสมกับงาน ก่อนมอบหมายงานมักถามความสมัครใจ หรือถามความถนัดของบุคลากรก่อนว่า ใครมีความถนัดจะสอนในรายวิชาใด จากนั้นจึงนำบุคคลมาบรรจุแต่งตั้งในตำแหน่ง

ที่ถนัด เมื่อจบปีการศึกษาหากครูต้องการปรับเปลี่ยนก็สามารถเลือกสอนในวิชาที่ต้องการในปีการศึกษาใหม่ได้ โดยมีลักษณะการแต่งตั้งบุคลากร ดังนี้

3.1 การมอบหมายหน้าที่งาน

พระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ได้มอบอำนาจหน้าที่ในงานด้านการจัดการศึกษาให้แก่เจ้าคุณพระอมรเมธี อาจารย์ใหญ่โรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบทั้งหมด ในการมอบหมายหน้าที่ให้บุคลากรนำไปปฏิบัติแต่ละครั้ง อาจารย์ใหญ่เป็นผู้ดูแลเองจากผู้มีความรู้ความสามารถและความเป็นผู้มีใจรักในการทำงาน จึงทำให้เลือกคนได้เหมาะกับงาน ทำให้งานดำเนินการต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ ถือว่าเป็นหลักการกระจายอำนาจการบริหารงานที่ดี และเหตุที่การมอบหมายหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนประสบความสำเร็จ เพราะผู้บังคับบัญชาผู้ได้บังคับบัญชาขององค์กรมีความพร้อมเพรียงกัน ซึ่งสามารถสรุปลักษณะการมอบหมายงานของผู้บริหารโรงเรียนได้ ดังนี้

1. การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ผู้บริหารมีลักษณะเปิดใจกว้างในการแสดงความคิดเห็นของร่วมงาน ทำให้บุคลากรที่ได้รับการมอบอำนาจ มีความตั้งใจทำงาน พร้อมทั้งสามารถแสดงความคิดเห็นในการสร้างสรรค์งานได้เต็มที่ โดยไม่ต้องกลัวถูกตำหนิ
2. มีความสามารถในการสั่งการ ผู้บริหารมีความสามารถในการสั่งการได้อย่างเด็ดขาด ทำให้การทำงานของบุคลากรหลังจากมอบหมายงานมีประสิทธิภาพ และในกรณีการทำงานไม่ได้ผลตามต้องการ จำเป็นจะต้องปรับเปลี่ยน ผู้บริหารก็ดำเนินการเปลี่ยนแปลงทันที
3. มีความเต็มใจที่จะมอบสิทธิ์การตัดสินใจแก่บุคลากร ผู้บริหารมอบอำนาจในการปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานหลังจากมอบหมายหน้าที่ พร้อมให้อิสระคิดรูปแบบวิธีการทำงานเอง โดยไม่เข้ามาก้าวล่วงขณะกำลังปฏิบัติงาน โดยขอเพียงให้ปฏิบัติงานอยู่ในกรอบโครงสร้างของโรงเรียนที่กำหนดเอาไว้
4. มีความเต็มใจที่จะไว้วางใจผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา และยอมรับความผิดพลาดอันอาจจะเกิดขึ้นในการทำงาน ผู้บริหารและผู้ใต้บังคับบัญชามีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน แม้บางครั้งการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชาอาจมีความผิดพลาดเกิดขึ้นไม่ว่ากรณีใด ๆ ผู้บริหารจะสอนให้ทุกคนนำเอาตรงจุดนั้นมาเป็นกรณีศึกษา เพื่อเรียนรู้วิธีการแก้ไขและการปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น
5. มีการกำหนดการควบคุม หลังจากมอบหมายงานแล้ว ผู้บริหารมีวิธีการติดตามควบคุม ดูแลวิธีการทำงานของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาตามที่ได้มอบหมายงานให้อย่างใกล้ชิด โดยใช้การสอบถามจากครูผู้สอนบ้าง นักเรียนบ้าง บางครั้งเดินตรวจตราการปฏิบัติงานของครูขณะกำลังสอนด้วยตนเอง

จากการสอบถามบุคลากรผู้ร่วมทำงานภายในโรงเรียน เกี่ยวกับลักษณะการมอบหมายหน้าที่ในการทำงานทำให้ทราบว่า ลักษณะการมอบหมายหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนให้บุคลากรนำไปปฏิบัติ นั้น มีความชัดเจนดี ไม่มีความซ้ำซ้อน พร้อมทั้งให้อิสระในการทำงานอย่างเต็มที่

จากลักษณะดังกล่าวจึงมีความสอดคล้องกับคำกล่าวของพระมหาประมาณ สิทธิเมธี อาจารย์สอนชั้นประโยค ป.ธ. 5 (สัมภวณ. 2549) ว่า “...ในการมอบหมายงานให้ครูนั้น อาจารย์ใหญ่จะไม่ เข้าไปก้าวก่ายงานของครูที่ท่านได้มอบงานไปแล้ว จะปล่อยให้ครูทำงานอย่างเต็มที่เต็มความสามารถ แต่ก็หมั่นประชุมเนื่องนิยต์คือ ปกติอาทิตย์ละสองครั้ง เพื่อรับทราบถึงปัญหาตลอดถึงแนะนำวิธีปรับปรุงแก้ไขวิธีการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้นอยู่เป็นประจำ หากตรวจสอบพบว่า ครูไม่สามารถทำงานได้ตามเป้าหมายก็จะเรียกมาพบเป็นรายบุคคล เพื่อชี้ถึงปัญหาและช่วยแก้ไขปัญหาคให้ทันท่วงที...”

4. การอำนวยการ (Directing) ลักษณะการอำนวยการของผู้บริหารคือ อาจารย์ใหญ่จะคอยติดตามกำกับสั่งการบุคลากร และมอบหมายให้แต่ละฝ่ายได้ปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ อย่างใกล้ชิดอยู่เสมอไม่ทอดทิ้ง มีการลงมาดูแลการทำงานพร้อมทั้งกำชับวิธีการตลอดเวลา ลักษณะการอำนวยการในโรงเรียน คือ

4.1 การติดต่อสื่อสารที่ดี

บรรยากาศของการติดต่อสื่อสารระบบการทำงานภายในโรงเรียน มีลักษณะเป็นทีมเหมือนคนภายในครอบครัวเดียวกัน มีความเป็นกันเอง บุคลากรผู้รับสารมีความเข้าใจสามารถนำไปปฏิบัติตามได้ตรงตามแผนการทำงาน ส่งผลให้งานประสบผลสำเร็จ ด้วยผลของความสมัครสมานสามัคคีและความเข้าใจอันดีต่อกันนี้เอง ผู้บริหารจึงสามารถถ่ายทอดแนวคิดอุดมการณ์ความรู้สึกลงของตนเองไปสู่เพื่อนร่วมงานได้ สามารถสรุปลักษณะการติดต่อสื่อสารได้ดังนี้

1. ผู้บริหารมีการสร้างบรรยากาศแห่งความจริงใจ ด้วยความไว้วางใจกันทำให้เกิดความเชื่อมั่นในการทำงานระหว่างกันของผู้ปฏิบัติงานระดับล่างกับผู้บริหารระดับสูง ก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ส่งผลให้งานออกมามี

2. ระบบการสื่อสารภายในโรงเรียนดี การติดต่อสื่อสารมีการประสานสอดคล้องต่อเนื่องกันสามารถดำเนินไปด้วยดีทั้ง 2 ทาง คือ จากบนสู่ล่าง และจากล่างสู่บน เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้ การเป็นอยู่ร่วมกันหรือการทำงานร่วมกันมีความเป็นเอกภาพ ประสานสอดคล้อง เพราะบุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในการช่วยคิด ช่วยทำ ช่วยสร้างสรรค์หน้าที่กิจการงานทุกอย่างภายในวัดและโรงเรียน ทำให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องการรับผิดชอบงานร่วมกัน

ซึ่งลักษณะดังกล่าว สอดคล้องกับคำกล่าวของ พระมหาอดรง สุวัณณรังสี ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ (สัมภวณ. 2549) ว่า “...ผู้บริหารมีการเรียกประชุมเดือนละ 2 ครั้ง จริง ๆ แล้วเมื่อมี

ปัญหาเกิดขึ้น ก็จะนัดประชุมกันเลยหรืออาทิตย์ละ 2 ครั้ง การติดต่อระหว่างครูผู้สอนกับอาจารย์ใหญ่ติดต่อกันเสมอ เมื่อมีปัญหาผู้บริหารจะมาคอยชี้แนะอยู่ตลอดเวลา ท่านสอนให้พวกเราอยู่ด้วยกันอย่างเข้าใจให้รักกันเหมือนพี่เหมือนน้อง ไม่มีการเกี่ยงงอนกันเวลาทำงาน แล้วท่านบอกแก่ครูทุกคนว่า สอนอะไรได้ก็ให้สอนกันไป บางเวลาผู้บริหารมาเดินดูครูสอน บางครั้งมีการสอบถามนักเรียนด้วยตนเองว่า ครูสอนเป็นอย่างไร เข้าใจไหม...” และยังสอดคล้องกับสามนครพลเทพ กลางประพันธ์ (สัมภาษณ์. 2549) ที่กล่าวว่า “...บรรยากาศ ของวัดตากฟ้า น่าอยู่ ทุกคนมีความรักความเมตตา ต่อกัน เหมือนพี่ เหมือนน้องในครอบครัวเดียวกัน บางรูปเข้ามาใหม่อ่านหนังสือไม่ค่อยออก เขียนหนังสือไม่ค่อยเป็น เราก็จะช่วยกันแนะนำให้คำปรึกษาแก่นักเรียนเหล่านั้น ช่วยเหลือตามสมควร...”

5. การควบคุม (Controlling) อาจารย์ใหญ่ มีการกำกับควบคุมติดตามดูแลเอาใจใส่การทำงานของครูอย่างใกล้ชิด เพื่อจะได้ทราบว่าแต่ละฝ่ายปฏิบัติงานไปถึงไหน มีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นอย่างไรบ้าง และที่สำคัญคือการป้องกันมิให้ย่อหย่อนต่อหน้าที่ ละทิ้งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ วิธีการตรวจสอบ ได้แก่ การลงมาตรวจดูการเรียนการสอนด้วยตนเองในขณะที่ ครูกำลังดำเนินการทำการสอน พร้อมทั้งสอบถามความเข้าใจกับนักเรียน และสอบถามการดำเนินงานของครูในที่ประชุมสามัญประจำเดือนอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะการควบคุมการทำงานดังนี้

5.1 ด้านความสามารถในการตัดสินใจ

อาจารย์ใหญ่ได้รับมอบอำนาจจากผู้จัดการโรงเรียนให้มีอำนาจตัดสินใจในการตัดสินใจสั่งการเกี่ยวกับการบริหารงานจัดการศึกษาเต็มที่ ท่านจึงใช้ดุลยพินิจ ความรู้ ความสามารถ ความกล้าหาญและตั้งอยู่บนจุดหมายของโรงเรียนเป็นพื้นฐานการตัดสินใจ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นหรือไม่เป็นไปตามนโยบายที่ได้กำหนดไว้ อาจารย์ใหญ่จะตัดสินใจปรับเปลี่ยนแก้ไขทันที ยกตัวอย่างเช่น การสอนของครูมีปัญหา ถ้าปรากฏว่าครูรูปใดปฏิบัติงานย่อหย่อน สอนนักเรียนไม่เป็นไปตามเป้าหมาย อาจารย์ใหญ่ก็จะปรับเปลี่ยนโยกย้ายครูผู้สอนทันที ซึ่งสามารถสรุปลักษณะการตัดสินใจ ดังนี้

1. ผู้บริหารแก้ปัญหาหรือตัดสินใจด้วยตัวเองโดยอิงหลักฐานข้อมูลที่มีอยู่
2. ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชารับทราบปัญหา แล้วขอความคิดเห็นจากผู้ใต้บังคับบัญชาแต่ละคน หลังจากนั้นผู้บริหารจะเป็นผู้ตัดสินใจ และการตัดสินใจนั้นอาจจะเป็นผลหรือไม่ได้เป็นผลจากข้อมูลที่ได้จากผู้ใต้บังคับบัญชาเลยก็ได้ โดยจะยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นสิ่งสำคัญจากลักษณะดังกล่าวจึงมีความสอดคล้องกับคำกล่าวของพระมหาประจิตย์ อดตวาสี อาจารย์ประจำชั้นประโยค ป.ศ.4 (สัมภาษณ์. 2549) ว่า “...เจ้าคุณพระอมรเมธี อาจารย์ใหญ่ช่วย

ติดตามดูแล ทุกสถานการณ์ไม่เคยปล่อยและตัวท่านเองก็สอนบาลีชั้นประโยค ป.ช. 7 ปกติโรงเรียนมีการประชุมเดือนละ 2 ครั้ง ทั้งฝ่ายปริยัติธรรมสายสามัญและพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี เมื่อมีปัญหาใหญ่เกิดขึ้นก็จะเรียกประชุมครูแก้ไขปัญหาทันที ถ้าปัญหาไม่มากนักอาจารย์ใหญ่จะมอบให้อาจารย์ฝ่ายปกครองเป็นผู้ควบคุมดูแลแก้ไข ในการแก้ไขปัญหามบางครั้งที่ท่านจะตัดสินใจเองเลย แต่บางเรื่องก็ขอความคิดเห็นของครู...”

6. อายุการทำงานของผู้บริหาร

ผู้วิจัยได้สังเกตพบประเด็นสำคัญของผู้บริหารระดับสูงของโรงเรียน คือ เรื่องอายุ อายุของเจ้าอาวาสวัดตากฟ้า และอาจารย์ใหญ่จัดว่าอยู่ในวัยหนุ่ม วัยที่มีความกระตือรือร้นในการทำงาน ผู้บริหารทั้งสองรูปสามารถบริหารจัดการงานได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงมาก ประกอบกับความเป็นผู้มีความรู้ จบการศึกษาชั้นสูงทั้งทางโลกทางธรรม และมีประสบการณ์ก่อนเข้ามารับตำแหน่งหน้าที่ ทำให้ผู้บริหารโดยเฉพาะเจ้าอาวาส มีวิสัยทัศน์ในการวางแผนงานกว้างไกล มีแนวคิดเทคนิค วัธิปฏิบัติงานใหม่ ๆ มาปรับใช้ในระบบการทำงานของวัดและโรงเรียนอยู่เสมอ จึงทำให้การพัฒนา งานดำเนินไปสู่เป้าหมายตามที่กำหนดเอาไว้อย่างต่อเนื่อง ด้วยอายุที่ยังไม่มากนักเอง ความกระตือรือร้นในการทำงานของเจ้าอาวาสจึงมีอยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้บุคลากรของวัดมีความตั้งใจ ทำงานไปด้วย ฉะนั้น ด้านวิวุฒิของเจ้าอาวาสจึงไม่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานแต่อย่างใด และจากการสนับสนุนของคณะสงฆ์พร้อมทั้งสาธุชนญาติโยมผู้เคารพศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทำให้ การทำงานดำเนินไปอย่างต่อเนื่องมากยิ่งขึ้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากคุณลักษณะส่วนตัวของเจ้าอาวาส ที่เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี เข้าคนง่าย เป็นกันเองกับทุกคน เมื่อเข้าไปพบไปอาศัย อยู่ในสังคมใด จึงมักได้รับความนิยมนิยมชมชอบและความเชื่อถือจากสังคมนั้น

2. ครู

จากการที่ผู้วิจัย ได้เข้าไปสังเกต และสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการนักเรียนที่กำลังศึกษา อยู่ภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า พบว่า คุณลักษณะของครูนั้น มีดังนี้

2.1 ด้านคุณลักษณะของครู

2.1.1 มีการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ ถึงแม้โรงเรียนมีแนวทางการพัฒนาบุคลากรเอาไว้ชัดเจนโดยมอบทุนการศึกษาให้ แต่วิธีการเหล่านี้จะไม่มีประโยชน์เลยหากครูไม่นำไปพัฒนาอย่างต่อเนื่อง คุณลักษณะของครูผู้สอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า ที่โดดเด่น คือ การรู้จักค้นคว้าพัฒนาบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่มีของตนเอง ด้วยลักษณะ การปฏิบัติตน ดังต่อไปนี้ 1) รู้จักการพัฒนาตนเองทั้งบุคลิกภาพ ความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติ ที่ดีต่อผู้ปฏิบัติงานร่วมกัน 2) รู้จักแสวงหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนางานการสอนอย่างสม่ำเสมอ 3) มีจิตสำนึกของการเป็นผู้ให้บริการและประสานงาน 4) มีความตรงต่อเวลาทั้งต่อตนเองผู้ร่วมงาน

บุคคลที่เกี่ยวข้อง และงานที่ปฏิบัติ 5) มีความสามัคคีและทำงานร่วมกันกับหมู่คณะด้วยความเสียสละ 6) รู้จักยอมรับความคิดเห็นของผู้ร่วมงาน และบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเป็นผู้นำและ ผู้ตามทางความคิดที่ดีในการสนองงานของผู้บริหาร 7) มีจิตสำนึกในการเป็นสมาชิกของหน่วยงาน ให้บรรลุเป้าหมาย 8) ใส่ใจในการปฏิบัติงาน ไม่ทอดทิ้ง ตั้งใจทำงานสุดความสามารถ และ 9) ยอมรับในการตัดสินใจในอันที่อาจก่อให้เกิดความไม่พอใจต่อตนเอง แต่สิ่งนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อ ส่วนรวม

2.1.2 มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่อย่างเคร่งครัด ในเรื่องของการรับผิดชอบ ต่อหน้าที่นั้น เป็นจุดเด่นที่ผู้บริหารมักจะคอยเน้นย้ำกับบุคลากรทุกคนเป็นประจำ ไม่ว่าจะเป็นครู และนักเรียนทุกคนต้องตระหนัก รู้จักว่าตนเป็นใคร ควรทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ สิ่งปรากฏ ให้เห็นในเรื่องความรับผิดชอบการสอนของครูในโรงเรียน คือ

1. ตั้งใจในการสอนทุกวัน หากวันไหนติดธุระเช่น ไปเรียน ไม่สามารถมาสอนตาม เวลาปกติที่โรงเรียนกำหนดไว้ เป็นต้น ครูจะหาเวลาสอนชดเชยในช่วงเวลาที่ว่าง ภายในวันนั้น หรือในอาทิตย์นั้น หรือตามแต่โอกาสจะอำนวยมาทำการสอน

2. มีการกำกับ ควบคุม ติดตาม ดูแล นักเรียนให้เข้าเรียนอย่างสม่ำเสมอ โดยในแต่ละ คาบเรียน ครูจะกำหนดให้นักเรียนดูหนังสือเตรียมมาก่อนเข้าห้องเรียน หลังเลิกเรียนครูจะคอย กำกับนักเรียนให้ไปนั่งดูหนังสือตามกำหนดเวลาในชั้นเรียนอย่างพร้อมเพรียงกัน จนถึงเวลา 5 ทุ่ม จากนั้นถ้าใครอยากดูเวลาไปอีกก็ได้สุดแต่ความสมัครใจ สิ่งสำคัญคือต้องดูหนังสือ ให้ถึงเวลา ที่กำหนดไว้ เว้นแต่ไม่สบายหรือมีภาระต้องทำอย่างอื่น เช่น ทำการบ้านส่งอาจารย์ เป็นต้น นักเรียนสามารถขออนุญาตอาจารย์ไปทำธุระส่วนนั้นได้

2.1.3 มีความคิดสร้างสรรค์ แนวความคิดในการริเริ่มสร้างสรรค์พัฒนาการสอน ของครูในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า จากการได้สัมภาษณ์ครู พบว่ามีลักษณะ ดังนี้ คือ

1. มีการแนะนำวิธีการดูหนังสือ ในการเรียนช่วยนักเรียนโดยครูทำการวิเคราะห์ แบบเรียน เพื่อดูถึงโอกาสของการออกปัญหาสนามหลวงแล้วถึงให้นักเรียนไปดูหนังสือเฉพาะ ตรงนั้น ช่วยทำให้นักเรียนมีความใฝ่ใจกระตือรือร้นอยากดูหนังสือ และดูหนังสือได้มากยิ่งขึ้น

2. มีการคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านความสามารถทางสติปัญญา อารมณ์ สังคม ความพร้อมของร่างกาย และจิตใจ ครูสร้างโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธี ที่หลากหลายและต่อเนื่อง เช่น เมื่อพบว่า นักเรียนมีความบกพร่องในการอ่านออกเขียนได้ จะมีการ จัดครูสอนพิเศษเสริมความรู้ให้แก่ นักเรียนรายนั้น ๆ เป็นต้น

2.1.4 มีความเข้าใจในหลักสูตรอย่างชัดเจน ปกติครูทุกคนมีความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่ทำการสอนอยู่แล้ว เพราะต่างก็เป็นนักเรียนเคยเรียนผ่านหลักสูตรมาเหมือนกัน ด้วยเหตุที่ครูเคยผ่านการเรียนรู้จากหลักสูตรนั้น ๆ และเคยผ่านการเป็นนักเรียนมาเช่นนี้เอง จึงทำให้ครูรู้ถึงความยากง่ายของเนื้อหาวิชาที่ตนสอน พร้อมทั้งเข้าใจในความรู้สึกของนักเรียนเป็นอย่างดี จึงสามารถให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์แก่นักเรียนเป็นอย่างดี แต่สิ่งที่ครูต้องเพิ่มคือเทคนิค การนำเสนอต่อผู้เรียน

2.1.5 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้เรียน การประพฤติตนของครูนี้มีความสำคัญมาก เพราะครูเป็นสื่อการสอนนักเรียนอีกรูปแบบหนึ่งที่มีค่า สร้างความศรัทธา นำผลการนับถือต่อผู้เรียนได้ แม้ว่าครูจะสอนดีเพียงใด ถ้าปราศจากการตั้งอยู่ในการประพฤติตัวที่เหมาะสมแล้ว ก็ยากที่จะได้รับความเชื่อถือจากนักเรียนได้ ฉะนั้น ด้านการประพฤติของครูประจำโรงเรียน พระปรีดิธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า ผู้บริหารให้ความสำคัญมาก พบว่าการปฏิบัติตนของครู มีลักษณะ ดังนี้

1. การแต่งกายมีความเหมาะสมกับกาลเทศะขณะทำการสอน
2. การใช้วาจามีความสุขภาพ เป็นกันเอง
3. มีความประพฤติทางกายภาพเรียบร้อย สำนวณ
4. มีความเมตตากรุณาต่อผู้เรียน เต็มใจสอน ด้วยอยากให้ให้นักเรียนได้ความรู้จริง
5. รู้จักรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานอย่างขยันขันแข็ง สอนนักเรียนอย่างตั้งใจจริง

กล่าวโดยรวบยอด รูปแบบการประพฤติตนของครูผู้ทำหน้าที่ในการสอนอยู่ในเกณฑ์ดี ทำให้การปฏิบัติงานด้านการสอนที่ผ่านมา ได้รับการยอมรับจากนักเรียนที่เข้ามารับการศึกษาในโรงเรียนแห่งนี้อยู่ในเกณฑ์น่าพอใจ

จากลักษณะดังกล่าวมีความสอดคล้องกับคำกล่าวของ สามเณรบรรจง ฉ่ำบุญ (สัมภาษณ์. 2549) ว่า “...ผมมีความศรัทธาในตัวครูอาจารย์ คือ ท่านมีความรู้ความสามารถ มีความตั้งใจจริงในการทำงาน ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน สอนไม่เครียด มีข้อมูลใหม่ ๆ มาสอนให้เราได้รับความรู้ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น กิริยาท่าทางเหมาะสม ตั้งใจสอนจริง...” และยังคงสอดคล้องกับคำกล่าวของ สามเณรนิวัฒน์ สระทองล้อม (สัมภาษณ์. 2549) ว่า “...ครูมีความรู้มาก ในการมาสอนมีการเตรียมตัวมาเป็นอย่างดี สอนแบบพี่สอนน้อง ท่านเปิดโอกาสให้นักเรียนถามข้อสงสัยขณะสอนได้ ถ้าท่านตอบไม่ได้ในวันนั้น ท่านก็จะไปค้นคว้าหาคำตอบมาให้ในวันต่อไป มาสอนตรงเวลา มีเทคนิคในการสอนและสอนอย่างจริงจัง ช่วงพักเบรกครูผู้สอนจะพูดคุยเรื่องความรู้รอบตัว และสอดแทรกเรื่องของวิชาภาษาบาลีประกอบเข้ามาด้วย...”

จากการสังเกตของผู้วิจัยถึงลักษณะของครู พบว่า ครูทุกรูปตั้งใจสอนดีมาก รู้จักวางตนเหมาะสมกับความเป็นครู เป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้เรียน ส่วนหนึ่งน่าจะมาจากการเห็นต้นแบบของผู้บริหารโรงเรียน ที่มีรูปแบบของการวางตัวเช่นเดียวกัน จึงมีลักษณะพฤติกรรมแบบถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากคนหนึ่งสู่อีกคนหนึ่งเป็นลำดับคล้ายห่วงโซ่คล้องประสานกัน

3. หลักสูตร

จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปทำการสังเกต และสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการผู้บริหาร ครูสอน และนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า อำเภอดงพญาเย็น จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า หลักสูตรที่โรงเรียนนำมาใช้นั้น มีลักษณะดังนี้

ในการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ไทยนั้นใช้หลักสูตรเดียวกันทั่วประเทศ ไม่มีความแตกต่างกันเลย จะแตกต่างกันก็เพียงหลักสูตรที่มีความยากง่ายแต่ละชั้นเรียนเท่านั้น และสิ่งที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนคือ ลักษณะการบริหารจัดการในการนำหลักสูตรมาใช้ในโรงเรียนของแต่ละแห่ง ทั้งในด้านวัตถุประสงค์ วิธีการสอนและการประเมินผล การเรียนการสอนให้ประสบผลสำเร็จ ผู้วิจัยจึงนำหลักสูตรแกนกลางมาแสดงไว้ดังนี้

3.1 หลักสูตรประโยคบาลีสยามหลวงในปัจจุบัน

ประโยค ป.ธ. 1-2 จัดทำการเรียนการสอนเพียง 2 วิชา คือ

1. วิชาแปลมคธเป็นไทย กำหนดให้แปลโดยพยัญชนะและโดยอรรถ หนังสือที่ใช้จำนวน 4 เล่มคือ ชัมมปทัฏฐกถา ภาค 1 - 4

2. วิชาบาลีไวยากรณ์ เป็นหนังสือเรียนเกี่ยวกับหลักไวยากรณ์บาลี หนังสือที่ใช้จำนวน 4 เล่มคือ 1) นาม-อักษัพท 2) สมาส-ตัทธิต 3) อาขยาด-กิตก์ 4) สมัญญาภิธาน-สนธิ

ประโยค ป.ธ. 3 มีการจัดการเรียนการสอน 4 วิชาคือ

1. วิชาแปลมคธเป็นไทย กำหนดให้แปลโดยพยัญชนะและโดยอรรถ หนังสือที่ใช้จำนวน 4 เล่มคือ ชัมมปทัฏฐกถา ภาค 5 - 8

2. วิชาสัมพันธไทย ใช้หนังสือจำนวน 4 เล่ม คือ ชัมมปทัฏฐกถา ภาค 5 - 8

3. วิชาบาลีไวยากรณ์ ใช้หนังสือบาลีไวยากรณ์สี่เล่ม เน้นความจำและความเข้าใจ

4. วิชาบูรพภาค (จดหมายราชการ)

ประโยค ป.ธ. 4 มีการจัดการเรียนการสอน 2 วิชาคือ

1. วิชาแปลไทยเป็นมคธ ใช้หนังสือ ชัมมปทัฏฐกถา ภาค 1

2. วิชาแปลมคธเป็นไทย ใช้หนังสือ มงคลัตถทีปนี ภาค 1

ประโยค ป.ธ. 5 มีการเรียนการสอน 2 วิชา คือ

1. วิชาแปลไทยเป็นมคธ ใช้หนังสือ ชัมมปัทฏฐกถา ภาค 2-4

2. วิชาแปลมคธเป็นไทย ใช้หนังสือ มงคลัตถทีปนี ภาค 2

ประโยค ป.ธ. 6 มีการเรียนการสอน 2 วิชา คือ

1. วิชาแปลไทยเป็นมคธ ใช้หนังสือ ชัมมปัทฏฐกถา ภาค 5-8

2. วิชาแปลมคธเป็นไทย ใช้หนังสือ สมันตปสาทิกา ภาค 3-5

ประโยค ป.ธ. 7 มีการเรียนการสอน 2 วิชา คือ

1. วิชาแปลไทยเป็นมคธ ใช้หนังสือ มงคลัตถทีปนี ภาค 1

2. วิชาแปลมคธเป็นไทย ใช้หนังสือ สมันตปสาทิกา ภาค 1-2

ประโยค ป.ธ. 8 ทำการเรียนการสอน 3 วิชา คือ

1. วิชาแต่งฉันท์มคธ โดยให้แต่งฉันท์เป็นภาษามคธตามข้อความที่กำหนดให้ จำนวน 3 ฉันท์ ในจำนวน 6 ฉันท์ เหล่านี้ คือ 1) ปัญญาวัตร 2) อินทรวีเชียร 3) อุเปนทรวีเชียร 4) อินทรวงศ์ 5) วังสัทธูระ และ 6) วสันตคิลก

2. วิชาแปลไทยเป็นมคธ ใช้หนังสือ สมันตปสาทิกา ภาค 1

3. วิชาแปลมคธเป็นไทย ใช้หนังสือ วิสุทธีมรรค ภาค 1-2

ประโยค ป.ธ. 9 ทำการเรียนการสอน 3 วิชา คือ

1. วิชาแต่งไทยเป็นมคธ แต่งมคธจากภาษาไทยล้วน ข้อความแล้วแต่กำหนดให้

2. วิชาแปลไทยเป็นมคธ ใช้หนังสือ วิสุทธีมรรค ภาค 1-2

3. วิชาแปลมคธเป็นไทย ใช้หนังสือ อภิธัมมัตถวิภาวินี

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า อำเภอดากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ มีการเปิดดำเนินงานด้านกิจกรรมการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตั้งแต่ชั้นเริ่มแรก คือ ประโยค ป.ธ. 1-2 – ป.ธ. 7 ส่วนนักเรียนในระดับสูงกว่านี้คือ ชั้นประโยค ป.ธ. 8 – ป.ธ. 9 ผู้บริหารโรงเรียนได้จัดส่งนักเรียนเข้าไปศึกษาที่โรงเรียนคณะสงฆ์ส่วนกลางวัดสามพระยาวรวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

3.2 การบริหารหลักสูตร

ด้านการบริหารหลักสูตร ผู้วิจัย พบว่า โรงเรียนบวรลวุฒูประสงค์ของสถานศึกษาที่ได้วางเอาไว้ เพราะผู้บริหารมีการกำชับให้ครู ทำการวางแผนการดำเนินการการบริหารหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีลำดับขั้นตอนการบริหารหลักสูตร 3 ขั้นตอน ดังนี้

3.2.1 **ขั้นเตรียมการ** ผู้บริหารกำหนดให้ครูผู้สอนในแต่ละชั้น ไปทำความเข้าใจในหลักสูตรที่จะสอนแล้ววางแผนการใช้หลักสูตร วิธีการเตรียมการเกี่ยวกับหลักสูตร คือ ให้ครูทำการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรแม่บทก่อนนำไปใช้ และกำหนดเนื้อหาในแต่ละบทว่าต้องสอนกี่สัปดาห์ถึงจบเนื้อหา ในการเตรียมการนี้ อาจารย์ใหญ่ได้ทำเป็นแบบอย่างเอง โดยก่อนเข้าทำการสอน อาจารย์ใหญ่ยังต้องศึกษาค้นคว้าทำความเข้าใจกับบทเรียนเหมือนกัน

3.2.2 **ขั้นดำเนินการ** หลังจากทำความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาหลักสูตรและวางแผนการนำเนื้อหาไปดำเนินการสอนเรียบร้อยแล้ว ครูจึงนำหลักสูตรไปใช้สอนจริงตามแผนงานที่กำหนดวางไว้นั้น

3.2.3 **ขั้นประเมินผล** เมื่อการนำหลักสูตรไปใช้ปฏิบัติการตามแผนที่กำหนดไว้ ผู้บริหารมีแนวทางการประเมินผลเกี่ยวกับหลักสูตร เพื่อให้ทราบถึงผลการดำเนินงาน ลักษณะการประเมิน คือ กำหนดประชุมเดือนละ 2 ครั้ง แล้วให้ครูผู้สอนมารายงานผลการเรียนการสอนในที่ประชุม หรือบางครั้งผู้บริหารลงไปตรวจสอบขณะทำการสอนของครู และเมื่อทราบถึงสภาพปัญหาและผลการดำเนินงานแล้วก็นำมาปรึกษาหารือถึงวิธีการดำเนินการแก้ไขต่อไป

การบริหารจัดการหลักสูตรมีความสำคัญมาก มักจะสะท้อนถึงประสิทธิภาพของการบริหารจัดการเกี่ยวกับการเรียนการสอนของผู้บริหารในโรงเรียนแต่ละแห่งเป็นอย่างดี โรงเรียนที่จัดการศึกษาได้อย่างสอดคล้องตรงความเป็นจริง นักเรียนจะมีจำนวนเพิ่มขึ้น มีผลการสอบได้สม่ำเสมอ ลักษณะดังกล่าวบ่งชี้ถึงสภาพการดำเนินงานของผู้บริหารเป็นอย่างดี อีกอย่างหนึ่ง การเรียนการสอนของโรงเรียนจะประสบผลสำเร็จได้หรือไม่ นั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งฝ่ายนักเรียนและฝ่ายครูผู้สอน โดยเฉพาะครูนอกจากการสอนแล้ว ยังต้องรับหน้าที่คิดหาเทคนิควิธีการมาช่วยอธิบายบทเรียนให้มีความน่าสนใจแก่ผู้สอน แม้โรงเรียนจะใช้หลักสูตรเหมือนกัน แต่ใช้วิธีการด้านการบริหารการสอนต่างกัน ผลสัมฤทธิ์ด้านผู้เรียนที่ออกมา ก็มักมีความแตกต่างกันด้วย

จากการสังเกต พบว่า สาเหตุหนึ่งที่ทำให้การนำหลักสูตรมาใช้ในโรงเรียนได้ผลดี เพราะผู้บริหารของโรงเรียนคอยตรวจสอบการเรียนการสอนเป็นประจำ พร้อมทั้งมีการแนะนำแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของครูเป็นอย่างดี

4. อาคารสถานที่

จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตและสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ผู้บริหาร ครูผู้สอน ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า พบว่า ผู้บริหารมีการดำเนินงานเกี่ยวกับอาคารสถานที่ไว้ 3 ด้าน ดังนี้

4.1 ด้านการบริหารงานอาคารสถานที่

เมื่อประมาณ 10 กว่าปีที่ผ่านมานั้น โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า ยังไม่มีอาคารเรียนที่เป็นมาตรฐานรูปแบบถาวร อาศัยปลูกอาคารเรือนหญ้าชั้นเดียวบนพื้นที่ว่างภายในวัดถึงแม้ไม่ค่อยสวยงามนักแต่ก็ให้คุณค่าด้านประโยชน์การใช้สอย อาจจะมีจุดเสียดตรงที่ต้องใช้พื้นที่บริเวณมากในการก่อสร้างเพราะเป็นอาคารแบบชั้นเดียว หลังจากวัดจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จ มีจำนวนนักเรียนเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีอาคารเรียนดังกล่าวตั้งอยู่เต็มพื้นที่ของวัดถึงจะมีจุดดีที่ความร่มเย็น แต่ก็ทำให้พื้นที่บริเวณวัดแคบ เมื่อวัดมีกิจกรรมงานเทศกาลต่าง ๆ ผู้คนที่มาร่วมงานจำนวนมาก ไม่มีพื้นที่จอดรถหรือใช้สอยอย่างเพียงพอ วัดจึงมีความจำเป็นต้องขยายสร้างอาคารเรียนเพิ่มเติม และเป็นความโชคดีที่เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชฆังคลาจารย์ เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ แม่กองบาลีสนามหลวง กรรมการมหาเถรสมาคม และเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ ได้มาพบเห็นสภาพวัดตากฟ้าพร้อมทั้งสอบถามความเป็นอยู่การจัดการเรียนการศึกษาของวัด เมื่อได้ทราบถึงความยากลำบากตลอดจนความจำเป็นด้านอาคารเรียน จึงมีดำริให้สร้างอาคารเรียนแบบถาวรเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก 3 ชั้น เพื่อให้เพียงพอต่อประโยชน์ใช้สอยด้านการเรียนการสอน โดยเงินงบประมาณจากมูลนิธิหลวงพ่อดอกน้ำ ทำให้โรงเรียนมีอาคารเรียนพร้อมสมบูรณ์แบบ อาคารเรียนหลังนี้มีความสวยงาม ออกแบบมาเพียงพอต่อการใช้สอยสามารถบรรจุนักเรียนได้หลายร้อยรูป

สิ่งสำคัญประการหนึ่ง คือ ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการจัดภูมิทัศน์ สามารถบริหารจัดการงานอาคารสถานที่ตลอดจนสิ่งแวดล้อมภายในวัดให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอน และต่อการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในสถานศึกษาตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ งานอาคารสถานที่มีส่วนช่วยสนับสนุนการเรียนการสอนเช่นกัน ซึ่งสามารถสรุปลักษณะการบริหารงานงานอาคารสถานที่ได้ ดังนี้

1. ผู้บริหาร มีการวางแผนการก่อสร้าง และดำเนินการก่อสร้างตามแผนนั้น อาคารสถานที่ทุกอย่างภายในวัด ตัวอาคารต้องมีความสะอาด คงทน แข็งแรง สวยงามและปลอดภัย ถูกต้องตรงตามประโยชน์ที่ต้องการใช้สอย
2. ผู้บริหาร มีการวางแผนการใช้อาคารสถานที่เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการจัดการเรียนการสอน มีการแบ่งชั้น แบ่งห้องเรียนเอาไว้ชัดเจน
3. ผู้บริหาร มีการควบคุมดูแลอาคารสถานที่ ให้อยู่ในสภาพที่มีความเหมาะสมมีบรรยากาศน่าอยู่ น่าเรียน เป็นระเบียบสวยงาม และสะอาดถูกสุขลักษณะ
4. ผู้บริหารมีการซ่อมแซมบำรุงรักษาสภาพอาคารสถานที่ เพื่อให้อยู่ในสภาพที่พร้อมใช้งานได้ตลอดเวลา โดยจัดวาระช่วยกันดูแลรักษาทุกวัน

4.2 ด้านอาคารห้องพัก/ห้องเรียน

4.2.1 มีห้องพัก/ห้องเรียนอย่างเพียงพอ

หลังจากวัดตากฟ้าได้มีการสร้างอาคารเรียนแบบถาวร ทำให้โรงเรียนมีจำนวนห้องเรียนเพียงพอต่อการใช้สอย และอาคารเรียนหลังนี้ชั้นที่ 1-2 ใช้เป็นที่เรียน ส่วนชั้น 3 ใช้เป็นห้องพักของนักเรียนบาลีผู้เข้ามาใหม่ อย่างไรก็ตามปัจจุบันยังคงเหลืออาคารเรียนแบบชั้นเดียวแบบเดิมให้เห็นอยู่บ้าง เพราะแม้ว่าเวลาจะล่วงเลยผ่านมาจวบจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โรงเรียนมีอาคารเรียนแบบถาวรแล้ว นักเรียนส่วนหนึ่งยังคงชื่นชอบอาคารเรียนแบบเดิมนี้อาจเพราะให้ความเย็นสบายปลอดโปร่ง อากาศถ่ายเทสะดวก ไม่เสียเวลาขึ้นลง

ส่วนด้านที่พัก มูลนิธิหลวงพ่อดปากน้ำ โดยการนำของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามณฑลเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ เห็นว่านักเรียนมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปีไม่มีที่พักเป็นสัดส่วน จึงได้ดำริจัดสร้างอาคารหอพักนักเรียน 4 ชั้น เพื่อให้วัดมีที่พักในการศึกษาเล่าเรียนอย่างเพียงพอ ปัจจุบันวัดยังมีโครงการเพิ่มเติมหลายอย่าง เช่น โครงการปรับปรุงโรงครัวให้ได้มาตรฐาน สะอาดปลอดภัย ถูกสุขอนามัย ซึ่งเป็นหนึ่งโครงการในพระดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และโครงการก่อสร้างพระมหาเจดีย์ศรีตากฟ้า เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุให้เป็นสถานที่เคารพสักการะยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชน และเป็นแหล่งรวบรวมโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้นพบในบริเวณ อำเภอตากฟ้า นำมาจัดแสดงให้อนุชนได้ศึกษาต่อไป

จากลักษณะดังกล่าวมีความสอดคล้องกับคำกล่าวของ พระมหายอดธง สุวัณณรังสี (สัมภามณ. 2549) กล่าวว่า “...อาคารสถานที่ มีความพร้อมพอสมควร อาคารเรียนรวมทั้งห้องเรียนมีความพร้อม ห้องน้ำเพียงพอสะดวกสบาย แต่สังเกตแล้วนักเรียนมักชอบอาคารเรียนชั่วคราวแบบเดิมมากกว่า เพราะมีลักษณะโล่ง อากาศถ่ายเทได้สะดวก ลมพัดเย็นสบาย บรรยากาศดีกว่า...”

4.3 ด้านสิ่งแวดล้อม

พบว่าผู้บริหารมีลักษณะของการจัดสภาพแวดล้อม ดังต่อไปนี้

4.3.1 การจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน การจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนมีความเหมาะสมต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างดี สถานที่สะอาด โต๊ะเก้าอี้จัดวางเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยมีการจัดวาระช่วยกันดูแลรักษาทำความสะอาดในห้องเรียน ทำให้ความสกปรกในห้องเรียนไม่มี เนื่องจากปกติโรงเรียนได้ย้ำเน้นความเป็นระเบียบของห้องเรียนอยู่แล้ว ก่อนเข้าเรียน กำหนดให้นักเรียนเข้าแถวไหว้พระสวดมนต์ ถึงเวลาฉันภัตตาหารเข้าเพลก็เดินเป็นแถวมีระเบียบ ไปศาลาหอฉัน หรือแม้การเดินทางไปทำธุระนอกห้องเรียนก็เดินด้วยความสำรวม จึงทำให้มองดู เป็นระเบียบสร้างความศรัทธาแก่ผู้เข้ามาพบเห็น

4.3.2 การจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน ด้านสภาพแวดล้อมนอกห้องเรียนหรือรอบ ๆ อาคารเรียนนั้น ปัจจุบันวัดได้พัฒนาวางแผนผังอาคารเรียนสิ่งปลูกสร้างอาคารต่าง ๆ

ภายในวัดใหม่ ทำให้วัดมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สถานที่ร่มรื่น สร้างความสบายตาสบายใจ ต่อผู้เข้ามาพบเห็น และสถานที่ที่ผ่านการจัดสภาพเหล่านี้ยังมีส่วนช่วยในการใช้เป็นที่นั่งดูตำราเรียนของนักเรียนอีกด้วย นับว่าได้ประโยชน์ทั้ง 2 ด้าน คือ โดยตรง วัดมีอาคารสถานที่ เป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาดร่มรื่น โดยอ้อม บริเวณเหล่านี้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของนักเรียน จึงปรากฏว่าในปัจจุบันวัดตากฟ้ามีสถานที่ร่มรื่นสะอาด เหมาะแก่การศึกษาอย่างมาก และวัดยังมีโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในบริเวณวัดให้น่าอยู่มากยิ่งขึ้นกว่าในปัจจุบัน ตามแนวทางของผู้บริหารวัด

จากลักษณะดังกล่าวมีความสอดคล้องกับคำกล่าวของ พระมหายอดธง สุวณิชรังสี (สัมภาษณ์. 2549) ว่า “...บรรยากาศของวัดโดยภาพรวมดี สะอาดร่มรื่น น่าอยู่ อาจารย์เจ้าคุณเจ้าอาวาสเน้นตรงจุดนี้มาก พยายามจัดหามุมที่จะมาช่วยเสริมสร้างบรรยากาศให้กับการเรียนการสอน เพราะท่านเองก็มุ่งเน้นด้านการจัดการศึกษาเช่นเดียวกันกับอาจารย์ใหญ่เหมือนกัน จึงให้ความสำคัญดูแลเรื่องนี้เป็นพิเศษ...”

5. งบประมาณ

จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกต และสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครูผู้สอน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า ทำให้พบงานเกี่ยวกับเรื่องงบประมาณ 3 เรื่อง คือ

5.1 งบประมาณ

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า ได้รับงบประมาณอุดหนุนประจำทุกปี จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ตามจำนวนหัวละของนักเรียนเช่นเดียวกับโรงเรียนทั่วไป ถึงแม้จะมีจำนวนมากแตเมื่อนำมาใช้แล้วก็ยังไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายตลอดปีการศึกษา ในส่วนนี้ พระราชปัญญาเวที ผู้จัดการโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบภาระในการหางบประมาณมาอุดหนุนเพิ่มเติมเพื่อให้เพียงพอต่อการใช้จ่ายในแต่ละปีการศึกษา เนื่องจากวัดต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายหลายด้าน เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น อีกอย่างหนึ่งโรงเรียนพระปริยัติธรรม เป็นโรงเรียนกึ่งนอน ฉะนั้น วัดจึงต้องเน้นให้โรงเรียนต้องจัดการศึกษาให้ดีมีคุณภาพ นักเรียนต้องมีระเบียบวินัย เพื่อสร้างความเชื่อมั่นเลื่อมใสศรัทธาต่อผู้มาเยือนและมาทำบุญกับทางวัด ตามวาระต่าง ๆ ทำให้ผู้ที่มาเยือนแล้วอยากมาอีก โรงเรียนไม่มีการประชาสัมพันธ์ทางสื่ออย่างเป็นทางการชัดเจน ไม่มีวัดอุ้มงคลเครื่องรางของขลังแจกเป็นของสมนาคุณแก่ผู้มาร่วมทำบุญ

5.2 งบสนับสนุน

งบสนับสนุนที่ได้ ล้วนมาจากการบริจาคของศรัทธาญาติโยมเป็นส่วนใหญ่ ถือว่ามีความสำคัญมากต่อการบริหารกิจการทุกอย่างภายในวัดตากฟ้า เพราะหากไม่มีงบประมาณในส่วนนี้มาจุนเจือแล้ว วัดและโรงเรียนคงไม่สามารถพัฒนางานทุกอย่างได้อย่างมั่นคง ดังเช่น

ทุกวันนี้ อีกประการหนึ่ง วัดตากฟ้าไม่ใช่วัดเก่าแก่มิโบราณวัตถุศาสนสถานสำคัญ มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพกราบไหว้รู้จักของประชาชนทั่วไป จึงทำให้วัดไม่มีเงินงบประมาณรายได้เข้ามาจุนเจือโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ แต่ประจำปีการศึกษาโรงเรียนจึงมีงบประมาณในการใช้จ่ายหมุนเวียนไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับภาวะทางเศรษฐกิจสังคมในช่วงขณะนั้นด้วย ฉะนั้น งบประมาณของวัดจึงได้จากการบริจาคของญาติโยมผู้มาร่วมทำบุญเป็นหลัก โดยผ่านทางเจ้าอาวาสที่ได้รับนิมนต์ไปบรรยายเทศนา สั่งสอนอบรมตามหน่วยงานต่าง ๆ เงินที่ได้จะนำมาหมุนเวียนใช้จ่ายเกี่ยวกับกิจการด้านการศึกษาเป็นหลัก ปัจจุบันวัดตากฟ้าเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปทำให้ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานทั้งราชการ และเอกชนบ้างตามสมควร ถึงแม้จะยังมีจำนวนไม่มากพอ แต่ด้วยการบริหารจัดการด้านการใช้จ่ายที่มีประสิทธิภาพทำให้วัดมีเงินหมุนเวียนเพียงพอ ใช้สำหรับงานด้านการศึกษาให้สามารถดำเนินไปได้ตลอดทั้งปี เหตุนี้เอง งานด้านการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี จึงปรากฏออกมาอยู่ในระดับดี สังเกตได้จากรางวัลเกียรติยศที่โรงเรียนได้รับยกย่องเชิดชูจากองค์กรหลายแห่งเป็นประจำทุกปี ส่งผลทำให้ผู้ปกครองที่ทราบข่าวของโรงเรียนที่จัดการศึกษาประสบผลสำเร็จได้นำบุตรหลานมาบรรพชาเป็นสามเณร เพื่อเข้าศึกษาต่อเป็นจำนวนมาก ถึงอย่างนั้นวัดและโรงเรียนรับได้จำนวนจำกัดเนื่องจากมีปัญหาเรื่องที่พักอาศัยไม่เพียงพอ

5.3 การบริหารจัดการงบประมาณ

พระราชปัญญาเวที เจ้าอาวาสและผู้จัดการโรงเรียนเป็นผู้หางบประมาณมาสนับสนุน และนำไปบริหารจัดการงานทุกอย่างภายในวัด พร้อมทั้งเป็นผู้ควบคุมดูแลบัญชีการนำเงินไปเบิกจ่ายเอง ไม่มีญาติโยมหรือเจ้าหน้าที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ตลอดเวลาที่ผ่านมการนำงบประมาณมาใช้จ่ายไม่มีปัญหาแต่ประการใด ชุมชนให้ความไว้วางใจในการบริหารจัดการเงินของเจ้าอาวาส ๆ นำงบมาบริหารจัดการงานทุกอย่างภายในวัด เช่น ค่าวัสดุอุปกรณ์ ค่าตอบแทนครู ค่าปรับปรุงอาคารสถานที่ ทุนการศึกษานักเรียน ค่าอาหาร ค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น

จากลักษณะดังกล่าวจึงมีความสอดคล้องกับคำกล่าวของ พระมหายอดตรง สุวันฉรังสี (สัมภาษณ์. 2549) ว่า “...งบประมาณได้มีการหามาเพิ่มเติมตลอดโดยเจ้าคุณอาจารย์เจ้าอาวาสส่วนมากจะได้มาจากการบริจาคของญาติโยม งบประมาณที่ได้จะนำมาใช้ในการบริหารงานทุกอย่าง เช่น พระภิกษุสามเณรป่วยจะพาไปหาหมอ ถ้าโรงพยาบาลรัฐบาลไม่สามารถรักษาได้ก็จะพาไปรักษาโรงพยาบาลเอกชน ดูแลรักษาอย่างดีที่สุด พระภิกษุสามเณรจะเดินทางไปไหน ขอเพียงบอกกล่าวเจ้าอาวาสจะถวายค่ารถเสมอ โดยภาพรวมงบประมาณก็นำมาใช้ในการบริหารงานทุกอย่างภายในวัด...”

จากการสังเกต พบว่า อาคารสถานที่ที่ใช้สำหรับการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีวัดตากฟ้านั้น มีความเพียงพอต่อการใช้งาน สิ่งที่มีปัญหาคือ ห้องพักอาศัย

สำหรับ นักเรียน แต่ผู้บริหารโรงเรียนมีแนวทางแก้ไขปัญหานี้ โดยการสร้างอาคารหอพักนักเรียนเพิ่มเติมหลังใหม่เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก 4 ชั้น คาดว่าจะเพียงพอต่อจำนวนนักเรียน

6. สื่อการเรียนการสอน

จากการที่ผู้วิจัย ได้เข้าไปสังเกต และใช้วิธีสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการผู้บริหารครูผู้สอน ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า พบว่า ลักษณะของสื่อการสอนที่นำมาใช้มีดังนี้

6.1 สื่อการสอนที่ใช้

สื่อการสอนที่โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า นำมาใช้ มีจำนวนจำกัด เนื่องจากมีปัญหาเรื่องงบประมาณ จึงเลือกใช้เฉพาะที่จำเป็นและเกิดประโยชน์ต่อการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

6.1.1 สื่อประเภทสิ่งพิมพ์ ได้แก่ ตำราเรียน หนังสืออธิบายบทเรียน คู่มืออ่านประกอบเกี่ยวกับการเรียนการสอน และสื่อที่ใช้ประกอบการเรียนอีกประการหนึ่ง คือ กระดานไวท์บอร์ด พร้อมปากกาสำหรับเขียน เป็นต้น

6.1.2 สื่อประเภทเทคโนโลยีทันสมัย ได้แก่ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องปริ้นเตอร์ ไมค์ ลำโพง เป็นต้น โรงเรียนมีจำนวนจำกัดเนื่องจากวัสดุอุปกรณ์มีราคาแพงด้วยเหตุนี้เอง โรงเรียนจึงนำสื่อประเภทนี้เข้ามาใช้เฉพาะเกี่ยวกับงานด้านการศึกษาที่จำเป็น เช่น พิมพ์ปัญหาให้นักเรียน เป็นต้น และเนื่องจากการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเองนั้น ไม่ค่อยมีความจำเป็นต้องใช้สื่อประเภทนี้มากนัก

6.1.3 สื่อประเภทบุคคล ได้แก่ ครูสอน ที่มีความรู้ความสามารถ และมีความประพฤติดีน่าเคารพ ที่ผู้บริหารได้ทำการคัดสรรมา โดยมีจุดมุ่งหมายว่า ครูไม่ควรจะมีความรู้เพียงอย่างเดียว ควรมีความประพฤติเป็นองค์ประกอบด้วย เพื่อให้ให้นักเรียนได้ซึมซับแบบอย่างที่ดีจากครูผู้สอน จากลักษณะดังกล่าวจึงสอดคล้องกับคำกล่าวของพระมหายอดตรง สุวณฺณรังสี (สัมภาษณ์. 2549) ว่า “...ด้านสื่อการสอนมีความพร้อมพอสมควร สื่อที่ใช้มีเพียงตำราเรียน ไมค์ ลำโพง เพื่อช่วยให้นักเรียนได้ยินกันได้ทั่วถึงเวลาอาจารย์ทำการสอน เท่านั้นก็เพียงพอแล้ว...”

จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า สื่อที่วัดและโรงเรียนนำมาใช้เป็นหลัก คือ หนังสือแบบเรียน หนังสืออธิบายประกอบเพิ่มเติม และอุปกรณ์ที่นำมาใช้สนับสนุนในการสอน คือ กระดาน ปากกา เขียนไวท์บอร์ด เครื่องขยายเสียง เป็นต้น ครูนำสื่อเหล่านี้มาใช้ในการสอนอย่าง

ระมัดระวัง และเข้าใจจึงทำให้การเรียนการสอนประสบผลสำเร็จ พร้อมทั้งมีการควบคุมการใช้สื่อได้เหมาะสม กับงาน เช่น ห้องที่มีจำนวนนักเรียนมากหรือเป็นห้อง โลงก็นำเครื่องขยายเสียงเข้ามาช่วย เป็นต้น นับว่าเป็นการใช้สื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และคุ้มค่าต่องบประมาณที่ใช้สำหรับการ จัดหาอย่างแท้จริง

ตอนที่ 2 กระบวนการ

จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกต และใช้วิธีสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการผู้บริหาร ครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า อำเภอดตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์พบว่า ด้านกระบวนการ ผู้บริหารมีการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. การบริหารจัดการ

ในเรื่องการบริหารจัดการ ผู้วิจัยพบว่า โรงเรียนมีลักษณะการดำเนินงาน ดังนี้

1.1 ด้านการบริหารบุคลากร

1.1.1 การจัดครูเข้าสอน พระอมรเมธี อาจารย์ใหญ่จะเป็นผู้คัดเลือกครูผู้เข้ามาทำหน้าที่ในการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า โดยตนเอง ทุกครูล้วนเป็นศิษย์ที่จบการศึกษาจากโรงเรียนแห่งนี้ทั้งสิ้น ไม่ใช่ครูที่จบมาจากสำนักเรียนแห่งอื่น โดยอาจารย์ใหญ่ จะทำการคัดเลือกนักเรียนที่กำลังศึกษาต่อในระดับเปรียญธรรมชั้นสูง และคัดเลือกเฉพาะผู้ที่มีความสนใจ มีความสามารถ พร้อมในการทำหน้าที่ได้เป็นอย่างดี หากครูคนไหนไม่พร้อมรับหน้าที่ก็จะดำเนินการสรรหาบุคคลใหม่ต่อไป ไม่มีการบังคับฝืนใจ จะมุ่งเน้นคนที่พร้อมเสียสละในการทำงานเป็นหลัก

1.1.2 การมอบหมายงาน อาจารย์ใหญ่มีความชัดเจนในการมอบหมายงานได้เหมาะสมกับคน เพราะบุคลากรที่คัดเลือกมาเป็นครูทุกคนล้วนเป็นลูกศิษย์ที่ท่านเคยสอนบาลีมาแทบทั้งสิ้น จึงทำให้ทราบอุปนิสัย ความรู้ ความสามารถของบุคลากรแต่ละรูปที่จะมาช่วยในการปฏิบัติหน้าที่งานสอนเป็นอย่างดี ด้วยลักษณะดังกล่าว ครูทุกรูปจึงมีความเคารพในอาจารย์ใหญ่เป็นอย่างมาก ทั้งในฐานะของอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้ และในฐานะของผู้บริหารของโรงเรียนที่ต้องมาทำงานร่วมกัน ทำให้เกิดความรักใคร่สมัคสมานสามัคคีในการทำงานร่วมกันเป็นอย่างดี อีกอย่างหนึ่ง บุคลากรทุกรูปอาศัยอยู่ร่วมกันในอารามแห่งนี้มาเป็นเวลาช้านาน

แล้ว บางท่านเข้ามาอยู่ตั้งแต่สมัยเป็นสามเณรจนกระทั่งเป็นพระภิกษุ จึงมีความคุ้นเคยและไม่มีปัญหาในการต้องมาทำงานร่วมกัน

หลังจากได้รับการมอบหมายงานแล้ว ครูทุกรูปจะปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ มีความเต็มใจ พร้อมรับฟังการแนะนำตักเตือนแก้ไขปัญหาจากอาจารย์ใหญ่ ทำให้ตลอดเวลาที่ผ่านมางานจัดการเรียนการสอนบาติไม่มีปัญหาขัดแย้งในการปฏิบัติงานร่วมกัน เพราะครูทุกรูปมีความผูกพันกับสถานที่แห่งนี้คืออยู่แล้ว และถือว่าการปฏิบัติหน้าที่สอนเป็นการตอบแทนบุญคุณของครูอาจารย์และโรงเรียนที่ได้มอบความรู้ให้กับตนเอง ทุกรูปตั้งใจทำงานโดยไม่มีเครื่องอามิสสินจ้างเป็นเครื่องชักนำในการปฏิบัติหน้าที่แต่อย่างใด ต้องการงานช่วยเหลือวัดด้วยความเต็มใจจริง ๆ

1.1.3 การควบคุม ติดตาม ตรวจสอบการทำงาน วิธีการในการควบคุมติดตาม ตรวจสอบการทำงานของอาจารย์ใหญ่ คือ หลังจากมอบหมายงานให้ครูแต่ละท่านแล้ว อาจารย์ใหญ่จะปล่อยให้ทำงานโดยอิสระไปก่อน จากนั้นจะคอยสอบถามปัญหา ข้อขัดข้องในการปฏิบัติงาน คอยให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาอยู่เสมอ โดยเฉพาะในการประชุมสามัญประจำเดือนนั้น อาจารย์ใหญ่ จะรับฟังรายงานจากครูทุกคน หรือสอบถามจากนักเรียนที่ครูรูปนั้น ๆ สอน ทำให้ทราบข้อเท็จจริง ว่าครูสอนนักเรียนให้มีความรู้ความเข้าใจได้มากน้อยแค่ไหน ฉะนั้น ความใกล้ชิดในการตรวจสอบการสอนของครูนั้นอาจารย์ใหญ่ทำอย่างสม่ำเสมอ แม้ต้องมีการเดินดูครูทำการสอนในบางครั้ง ก็มีแต่หากว่าขณะทำการสอนมีปัญหาเกิดขึ้นมาอย่างรีบด่วน ครูสอนสามารถเข้าพบอาจารย์ใหญ่เพื่อขอคำปรึกษาได้ทันที โดยไม่ต้องรอการประชุมสามัญประจำเดือน

1.1.4 การพัฒนาคุณธรรม วิชาการและทักษะการทำงานร่วมกัน ด้านการพัฒนาคุณธรรมนั้น เป็นเรื่องที่พระภิกษุสามเณรต้องประพฤติปฏิบัติกันเองประจำอยู่แล้ว สิ่งที่ต้องให้ความสำคัญคือส่วนด้านงานวิชาการ อาจารย์ใหญ่ก็ให้ความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน โดยเน้นการค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมองค์ความรู้ใหม่ ๆ ทักษะในการทำงานและการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ถือเป็นนโยบายของวัดและโรงเรียนที่ต้องการเห็นความสามัคคีในหมู่คณะ เท่าที่ปรากฏ คือ การส่งครูเข้ารับการอบรมเทคนิคทักษะความรู้ที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้น

1.1.5 การให้โอกาสแสดงความสามารถ อาจารย์ใหญ่ให้ความสำคัญกับการแสดงความสามารถในองค์กรมาก โดยเฉพาะการทำหน้าที่การสอนหนังสือ เปิดโอกาสให้ทุกคนมีโอกาสแสดงบทบาทในการบริหารจัดการการทำงานของตนอย่างเต็มที่ ตั้งแต่การบริหาร เรื่องเวลา เนื้อหาการสอน แต่การกระทำต้องตั้งอยู่บนผลประโยชน์ที่นักเรียนจะได้รับในแต่ละคาบการศึกษา สิ่งที่เห็นเด่นชัดคือ หลังจากผู้บริหารมอบหน้าที่ให้ครูคนไหนแล้ว จะไม่มาถ่วงถ่วงเวลาการทำงาน

1.1.6 การโยกย้ายสับเปลี่ยนเลื่อนตำแหน่ง การโยกย้ายสับเปลี่ยนตำแหน่งนั้น มักเกิดจากการกำกับติดตามดูแลการทำงานครูอย่างใกล้ชิดของอาจารย์ใหญ่ เมื่อเห็นว่าครู

ไม่สามารถทำหน้าที่ของตนได้ดี มีปัญหาในการปฏิบัติงาน อาจารย์ใหญ่จะสับเปลี่ยนตำแหน่งทันที โดยทำการสรรหาบุคลากรผู้มีความรู้ความสามารถ มารับหน้าที่แทนเพื่อไม่ให้งานได้รับความเสียหาย ก่อนทำการโยกย้ายครู อาจารย์ใหญ่จะพิจารณาผลงาน พร้อมสอบถามความสมัครใจของทั้งผู้ถูกโยกย้าย และผู้เข้ามารับหน้าที่แทนว่า มีความต้องการหรือสามารถปฏิบัติได้ตามจุดประสงค์การสอนที่กำหนดเอาไว้หรือไม่

1.1.7 การประชุมสัมมนา โรงเรียนมีการประชุมรายงานผลการปฏิบัติงานของคณะครูเป็นประจำอยู่แล้ว ปกติเดือนละ 2 ครั้ง และหากว่ามีเหตุการณ์กรณีพิเศษเร่งด่วน อาจารย์ใหญ่ จะเรียกประชุมครูวางแผนทันทีเพื่อให้ทันกับการแก้ปัญหา การประชุมแต่ละครั้งนั้น อาจารย์ใหญ่ จะเปิดโอกาสให้ครูเสนอความคิดเห็นในการแก้ปัญหา สิ่งนี้ถือเป็นจุดเด่นอีกประการหนึ่งของ การบริหารงานของอาจารย์ใหญ่ คือมีการประชุมแก้ไขวางแผนปฏิบัติงานร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ หลังจบการประชุมมักได้ข้อสรุปการทำงานเป็นที่น่าพอใจของทุกฝ่ายทั้งครูและผู้บริหาร

1.1.8 การสร้างขวัญกำลังใจ ปัจจุบันผู้จัดการ โรงเรียนได้เห็นว่าตลอดเวลาหลายปีที่ผ่านมาครูได้ช่วยเหลืองานด้านการศึกษาอย่างมากมาย แม้ท่านเหล่านี้จะเป็นนักเรียนผู้จบการศึกษาจากโรงเรียนแห่งนี้ก็ตาม แต่ควรจะมีค่าใช้เล็กน้อย ๆ เพื่อให้ท่านได้นำไปใช้ในสิ่งจำเป็นตามสมควร ประกอบกับได้รับคำแนะนำจากผู้มีประสบการณ์ ผู้บริหารโรงเรียนจึงได้ริเริ่มมอบถวายค่าวิทยากรประจำเดือนในปีการศึกษานี้เป็นปีแรก เพื่อเป็นการเสริมสร้างขวัญกำลังใจในการสอนของครูต่อไป

ส่วนครูที่ได้รับมอบหมายให้เข้ามาสอนในแต่ละชั้นแต่ละประโยคนั้น ต่างเคยเป็นนักเรียนมาด้วยกัน จึงมีความคุ้นเคยพร้อมทั้งมีความเข้าใจในระเบียบข้อปฏิบัติในการทำงานของโรงเรียนเป็นอย่างดี ผู้เข้ามาสอนก็จะสอนตามแนวทางที่โรงเรียนวางเอาไว้ ส่วนจะมีการเปลี่ยนแปลงแนวทางไปในทิศทางใดนั้น อาจารย์ใหญ่จะเป็นผู้แจ้งให้ทราบในวาระการประชุมประจำเดือนแต่ละครั้งไป ขณะทำการสอนหากมีปัญหาไม่เข้าใจหรือมีอุปสรรคใด ๆ เกิดขึ้นเกี่ยวกับการสอนครูสามารถเข้าพบปรึกษาเพื่อรับคำแนะนำจากอาจารย์ใหญ่ได้ตลอดเวลา ไม่ต้องรอถึงวาระการประชุมประจำเดือน

จากลักษณะดังกล่าวมีความสอดคล้องกับคำกล่าวของพระมหายอดธง สุวัฒน์รังสี ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ (สัมภาษณ์. 2549) ว่า “...อาจารย์ใหญ่ไม่มีการลงมาก้าวถ่างในหน้าที่การสอนของครูที่ท่านมอบอำนาจให้แล้ว แต่ถ้าครูรูปใดท่านใดมีปัญหาท่านสามารถให้คำแนะนำได้.. ทั้งอาจารย์ เจ้าอาวาสและอาจารย์ใหญ่เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ เมื่อจะมอบหมายหน้าที่ให้ใคร ไปทำจะมอบให้คนที่มีความรู้ความสามารถตรงตามภารกิจนั้น ๆ เพื่อไม่ให้มีผลกระทบต่อการเรียนการสอน... บางเวลามาเดินดูครูสอนหนังสือเอง...”

จากการสังเกตพบว่า ผู้บริหารของโรงเรียนให้ความสำคัญกับครูผู้สอนพอสมควร นอกจากให้ทุนการศึกษา ให้กำลังใจแล้ว ยังให้อิสระกับการทำงานต่อผู้ร่วมงานได้แสดงศักยภาพ ความรู้ความสามารถของตนอย่างเต็มที่ โดยให้อยู่ในกรอบที่โรงเรียนกำหนดไว้

1.2 ด้านการเงิน

ในเรื่องบริหารการเงิน พบว่า ผู้บริหารมีลักษณะการดำเนินการ ดังนี้

1.2.1 การบริหารการเงิน

เงินรายรับจ่ายทุกอย่าง ทั้งงบประมาณประจำปีและเงินบริจาคของศรัทธาสาธุชน ญาติโยมทั่วไป เจ้าอาวาสหรือผู้จัดการโรงเรียนเป็นผู้รับภาระหน้าที่ในการบริหารจัดการ เงินที่ได้มาจะนำมารวมกันก่อนนำไปใช้จ่ายตามความจำเป็น เช่น ค่าภัตตาหารไม่มีก็จะนำเงินจากส่วนนี้ไปใช้ก่อน พระภิกษุสามเณรเจ็บป่วย นำมาเป็นค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น ในส่วนของโรงเรียน หากขาดเหลือหรือต้องการวัสดุอุปกรณ์อะไร เพื่อนำมาเป็นเครื่องสนับสนุนการเรียนการสอน ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ครูสามารถทำเรื่องเสนอแจ้งต่ออาจารย์ใหญ่แล้วอาจารย์ใหญ่นำไปเรียนให้เจ้าอาวาสทราบ เพื่อให้พิจารณาก่อนมีคำสั่งอนุมัติงบประมาณในการนำมาจัดซื้อจัดหา อีกต่อไป ซึ่งเรื่องต่าง ๆ ที่โรงเรียนนำเสนอขึ้นไป มักได้รับความเห็นชอบจากเจ้าอาวาสเสมอ ไม่ค่อยมีปัญหาติดขัด

สอดคล้องกับคำกล่าวของ พระมหายอดตรง สุวณฺณรังสี (สัมภาษณ์. 2549) ว่า “...หากครูผู้สอนต้องการสิ่งใด เมื่อทำเรื่องเสนอเพื่อขอการอนุมัติเห็นชอบจากผู้บริหาร ทั้งเรื่องเกี่ยวกับการเรียนการสอน และเรื่องเบิกงบประมาณมาใช้ภายในโรงเรียนมักได้รับความเห็นชอบตามที่เสนอขึ้นไป หากผู้บริหารพิจารณาเห็นว่า เรื่องนั้นมีประโยชน์ส่งผลดีต่อการเรียนการสอน เพราะผู้บริหารทั้งสองรูปมีความเอาใจใส่งานด้านการศึกษาเป็นอย่างมาก...”

เหตุที่ผู้บริหารวัดและโรงเรียนไม่สามารถวางแผนการงบประมาณให้สอดคล้องกับแผนงานได้ เพราะวัดไม่มีรายได้เข้ามาอย่างสม่ำเสมอ ขึ้นอยู่กับภาวะทางเศรษฐกิจและศรัทธาของญาติโยมที่มาบริจาค งบประมาณที่ได้จากหน่วยงานที่รับผิดชอบประจำปีก็ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย อีกประการหนึ่ง วัดตากฟ้าเองก็ไม่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพบูชา เช่นวัดโสธร วัดพนัญเชิง วัดไร่ขิง เป็นต้น ฉะนั้น ผู้รับหน้าที่ในการจัดหา กำกับ ควบคุม ติดตาม ดูแล เรื่องการเบิกจ่ายงบประมาณทั้งหมดภายในวัดคือเจ้าอาวาส

สรุปได้ว่า งบประมาณในการนำมาใช้จ่ายการจัดการศึกษาภายในวัดทุกอย่าง เช่น การจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอน เป็นต้นนั้น ได้มาจากการบริจาคทุนทรัพย์ของศรัทธาญาติโยมเป็นหลัก โดยการบริจาคให้กับเจ้าอาวาสหรือบริจาคในนามมูลนิธิเพื่อการศึกษา

ของวัดตากฟ้า ส่วนงบประมาณที่ได้มาจากรัฐบาลนั้นมีจำนวนไม่เพียงพอ เพราะเป็นงบประมาณให้เป็นรายปีไม่ใช่รายเดือน โรงเรียนจึงต้องหางบประมาณด้านอื่นมาอุดหนุนเพิ่มเติม

สอดคล้องกับคำกล่าวของพระมหายอดธง สุวณิชรังสี (สัมภาษณ์. 2549) ว่า “...ท่านเจ้าคุณ พระราชปัญญาเวที เจ้าอาวาสวัดตากฟ้า เคยกล่าวกับท่านว่า ตัวท่านเองไม่สามารถอยู่ประจำวัดได้ทุกวัน จำเป็นต้องรับนิมนต์ออกไปนอกสถานที่บ้าง เพื่อฉลองศรัทธาญาติโยมพร้อมทั้งเป็นการประชาสัมพันธ์บอกบุญให้ญาติโยมได้รับทราบถึงกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดและโรงเรียน เพื่อให้ ผู้มีจิตศรัทธาได้เดินทางมาสมทบทุนร่วมพัฒนาวัดด้วยกัน หากไม่ออกไปไหนเลยสอนหนังสือเพียงอย่างเดียว กิจการงานของวัดจะไม่มีทางพัฒนาต่อไปได้ เพราะขาดงบประมาณมาอุดหนุนอย่างเพียงพอ พร้อมทั้งยังจะไม่มีผู้มาร่วมเป็นเจ้าของภาพถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสามเณรอีกด้วย ท่านกล่าวเป็นภาษาถิ่นเองว่า ถ้าผมหยุดพระภิกษุสามเณรในวัดต้องอดแน่ ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นต้องรับกิจนิมนต์จากข้างนอก...”

1.3 ด้านอาคารสถานที่ เครื่องมือ และอุปกรณ์การศึกษา

ในเรื่องของอาคารสถานที่ เครื่องมือ เครื่องใช้ และอุปกรณ์ด้านการศึกษา พบว่า บริหารมีลักษณะการดำเนินงาน ดังนี้

1.3.1 การบริหารงานอาคารสถานที่

นับตั้งแต่เจ้าคุณพระราชปัญญาเวที เข้ามารับตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสพร้อมทั้งเปิดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง รูปแบบสิ่งปลูกสร้างของอาคารต่าง ๆ ในวัด มีการปรับเปลี่ยนโยกย้ายตำแหน่งหรือรื้อถอนปลูกสร้างใหม่ เพื่อให้เป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นสัดส่วนเหมาะสมต่อการใช้งาน ผู้เคยมาวัดตากฟ้าเมื่อ 10 กว่าปีก่อน หากมาวัดตากฟ้าในปัจจุบัน จะพบเห็นความเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน เพราะสมัยก่อนสิ่งปลูกสร้างในวัด เช่น กุฏิที่พักสงฆ์ หอสวดมนต์ เป็นต้น กระจุกกระจายอยู่ทั่วไป ขาดความเป็นระเบียบมองดูรุงรัง ไม่เป็นที่เจริญตาต่อผู้เข้ามาพบเห็น พระราชปัญญาเวทีจึงได้ทำการปรับแผนผังรื้อสิ่งปลูกสร้างเดิมไปสร้างขึ้นใหม่ในบริเวณที่เหมาะสมหรือบางอย่างรื้อทิ้งไปเสีย จึงทำให้วัดตากฟ้าในปัจจุบันมีสภาพดี ประกอบด้วยสนามหญ้าเขียวจี ดินไม่ร่วน บริเวณวัดไร้ขยะมูลฝอยเมื่อมองดูทำให้รู้สึกปลอดโปร่ง สดกับเป็นพระอารามอันน่าอยู่ เหมาะสำหรับการพักอยู่ศึกษาของพระ ภิกษุสามเณร

สอดคล้องกับคำกล่าวของ คุณพ่อจ่านง ประสงค์ผล อายุ 70 ปี มัคทายกประจำวัดตากฟ้า (สัมภาษณ์. 2549) ว่า “...เจ้าคุณใหญ่ (พระราชปัญญาเวทีเจ้าอาวาส) พัฒนาวัดได้รวดเร็วมากประทับใจในการบริหารงาน บางครั้งงบประมาณมีไม่เพียงพอ ท่านก็ลงมือสร้างทันทีแล้วค่อยหาเพิ่มเติมทีหลัง เช่น มณฑปที่ประดิษฐานหลวงพ่อดากฟ้า กระจับปี่เบื้องหลังคามิไม่พอก็ดำเนินการ

สร้างไป จากการยืมบ้าง จากการบริจาคสมทบทุนของศรัทธาญาติโยมบ้าง หลังจากนั้นหลายสิ่งหลายอย่างเกิดตามมา ความเป็นอยู่วัดตากฟ้าปัจจุบันหาวัดบริเวณนี้เทียบเท่าได้ยาก เพราะพระภิกษุสามเณรเพิ่มขึ้นทุกปี อาจารย์ใหญ่ต้องกำกับดูแลเรื่องการศึกษา ผลงานประสบความสำเร็จทุกวันนี้มาจากการเอาใจใส่ ดูแลของท่าน

แรก ๆ สิ่งก่อสร้างยังไม่เข้าที่ เจ้าคุณใหญ่ได้ทำการปรับแผนผังหรือสิ่งปลูกสร้างแบบเก่า เช่น กุฏิ อาคารหอสวดมนต์ เป็นต้น หรือแม้แต่กำแพงแก้ว ประตูทางเข้าวัดด้านหน้า จากนั้นทำการสร้างขึ้นใหม่ในบริเวณที่เหมาะสม แรก ๆ มีญาติโยมบางคนต่อว่าท่านเหมือนกันเกี่ยวกับการรื้อถอน แต่โยมเองได้อธิบายให้ชาวบ้านเขาเข้าใจว่า ท่านรื้อแล้วสร้างใหม่ให้ดีกว่าเก่าที่ดีแล้วไม่ใช่รื้อทิ้งปล่อยปละละเลย หากไม่ดีขึ้นค่อยปรึกษาหารือกับท่านอีกทีในภายหลัง แต่หลายปีที่ผ่านมามีความเจริญดีขึ้นกว่าแต่ก่อน จนน่าชื่นใจ ทุกวันนี้คนในชุมชนไว้วางใจท่าน ไม่ต่อว่าหรือคัดค้านท่านเลย หากท่านต้องการทำอะไรเพียงรับทราบ เพราะเชื่อในวิสัยทัศน์ของความเป็นผู้นำของท่าน ส่วนศาลาการเปรียญหลังปัจจุบันนี้ หลวงพ่อสุรินทร์ อดีตเจ้าอาวาสวัดตากฟ้า เป็นผู้นำก่อสร้าง เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันได้มาปรับปรุงเพิ่มเติมให้เหมาะกับการใช้สอยที่หลัง เวลามีปัญหาจะปรึกษากันกับท่านตลอด ภูมิใจในกิจการงานของวัดตากฟ้ามาก เจ้าอาวาสมีอหิชาศัยคิดดินแม้ภาระของท่านมากแต่ก็ไม่ค่อยเครียด พูดภาษาชาวบ้านว่า ตาคูดาวเท่าคิดดิน...”

ฉะนั้น การวางแผนผังอาคารให้สอดคล้องกับแผนงาน ภาระหน้าที่ของวัดและโรงเรียนพระราชปัญญาเวที เจ้าอาวาสเป็นผู้รับผิดชอบในส่วนนี้ เป็นผู้คิดวางแผนจัดการภาระงานทุกอย่าง ปัจจุบันวัดและโรงเรียนมีการดำเนินงานอย่างเรียบร้อยคืออยู่ในระดับหนึ่ง และวัดยังมีโครงการก่อสร้างเพิ่มเติมอีก เช่น โครงการก่อสร้างอาคารห้องสมุด โครงการก่อสร้างมหาเจดีย์ศรีตากฟ้า โครงการก่อสร้างหอพักนักเรียน (ปัจจุบันเร่งกำลังดำเนินการก่อสร้างเพื่อให้แล้วเสร็จในปีการศึกษานี้) เป็นต้น

1.3.2 การใช้ การเก็บรักษา และซ่อมแซม

สิ่งปลูกสร้างภายในวัดถือว่าเป็นของส่วนรวมที่ต้องใช้งานร่วมกัน ทั้งในส่วนของพระและญาติโยม แต่เนื่องจากพระต้องใช้สอยสิ่งเหล่านี้มากกว่า เพราะอยู่กับสิ่งเหล่านี้ตลอดเวลา จึงถือเป็นหน้าที่โดยตรงที่พระภิกษุสามเณรต้องดูแลรักษา วิธีการดูแลรักษาทางวัดได้จัดวาระให้สามเณรนักเรียนทำความสะอาดทุกวัน โดยผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป โดยสามารถแยกการทำงานออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประการ คือ 1) การดูแลรักษาภายนอกอาคาร 2) การดูแลรักษาภายในอาคาร

1. การดูแลรักษาภายนอกอาคาร หมายถึง การเก็บกวาดทำความสะอาดบริเวณวัด รอบ ๆ กุฏิที่อยู่อาศัย วัดได้กำหนดให้สามเณรนักเรียนทำความสะอาดร่วมกันทุกวัน วันละ 2 ครั้ง คือ ในช่วงเช้า และช่วงเย็น

ช่วงเช้า เวลา 6.00 น. สามเณรที่ไม่ได้ออกบิณฑบาตและไม่มีวาระจัดเตรียมศาลาหอนั้น หลังจากตื่นนอนทำธุระส่วนตัว เก็บเสื่อที่นอนหอมอนมุ้ง ช่วยทำความสะอาดห้องพักร่วมกัน จากนั้นออกมาทำความสะอาดกวาดบริเวณวัด เก็บกวาดใบไม้ ขยะมูลฝอย เสริมเรียบร้อย เก็บเครื่องมือเครื่องมือ ล้างมือล้างเท้า ห่มผ้าเข้าแถวรอสัญญาณระฆัง เดินเป็นแถวเข้าศาลาหอนั้น เพื่อนั่งภัตตาหารเช้าร่วมกัน หลังจากนั้นเสร็จมีวาระช่วยกันเก็บกวาดศาลาหอนั้น ล้างถ้วยชามเตรียมตัวเข้าเรียนภาคเช้า

ช่วงเย็น เวลา 16.00 น. สามเณรที่เลิกเรียนแล้วถือไม้กวาดเดินออกจากกุฏิที่พัก ช่วยกันปิดกวาดทำความสะอาดร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง ส่วนแผนกที่ยังเรียนอยู่ไม่ต้องออกมาช่วยปิดกวาด ทำเฉพาะรูปที่ว่างเท่านั้น หลังจากนั้นเก็บอุปกรณ์เครื่องมือทำความสะอาด สรงน้ำ ห่มผ้า เตรียมตัวทำวัตรเย็น แล้วเข้าห้องเรียนภาคค่ำเป็นลำดับต่อไป

2. การดูแลรักษาภายในอาคาร หมายถึง การทำความสะอาดภายในอาคารเรียน กุฏิ ที่พักอาศัย ศาลาหอนั้น เป็นต้น สถานที่ทุกแห่งจะมีวาระคอยทำความสะอาดประจำ แม้แต่ในห้องพักรวมก็มีการเลือกตั้งหัวหน้าประจำห้อง รองหัวหน้า เลขานุการ และคณะกรรมการ ไว้ประจำห้อง มีหน้าที่คอยกำกับ ควบคุม ดูแลบรรดาสมาชิกในห้องพักให้ช่วยทำวาระประจำวันของตน คือ หลังจากตื่นนอนแล้ว เพื่อนสมาชิกเก็บกวาดที่นอนหอมอนมุ้ง วาระประจำวันแต่ละห้องที่ได้รับ แต่งตั้ง จะทำความสะอาดปิดกวาดเช็ดถูห้อง เสร็จแล้วลงไปกวาดทำความสะอาดลานวัดร่วมกัน ส่วนภายในห้องเรียน รวมทั้งบริเวณอาคารเรียน มีวาระประจำวัน ก่อนเข้าเรียน สามเณรวาระ มาปิดกวาด เช็ดถู จัดโต๊ะเก้าอี้ หลังจากเลิกเรียน มีการปิดกวาดเช็ดถูจัดโต๊ะเก้าอี้อีกครั้งหนึ่ง โดยมีหัวหน้า รองหัวหน้าประจำวัน คอยควบคุมดูแลสมาชิกของตนเอง

ในศาลาหอนั้นก็เช่นเดียวกัน ทางวัดได้จัดวาระสามเณรประจำทุกวัน ทำวันละ 2 เวลา คือ เช้า มีหน้าที่ทำความสะอาดปิดกวาดเช็ดถู จัดตั้งเตรียมโต๊ะเก้าอี้ที่นั่งฉัน หลังจากฉันเสร็จ สามเณรวาระจะเก็บถ้วยชาม เก็บโต๊ะเก้าอี้ที่นั่งฉัน ปิดกวาดถูพื้น ล้างถ้วยชามช่วยกัน เสร็จแล้วกลับที่พัก เตรียมตัวเข้าเรียน ช่วงเพล เวลา 10.00 น. มาจัดตั้งโต๊ะเก้าอี้ เตรียมที่นั่งฉันยกอาหารช่วยแม่ครัวมาวางตั้งประจำโต๊ะ หลังฉันเสร็จ ปิดกวาดเช็ดถู เก็บถ้วยชามล้างเรียบร้อย เตรียมตัวเข้าห้องเรียน ปฏิบัติเช่นนี้เหมือนกันทุกวัน

ส่วนอุปกรณ์เสริมที่นำมาใช้ในห้องเรียนขณะดำเนินการสอน เช่น เครื่องขยายเสียง ไมโครโฟน เป็นต้น อาจารย์จะมอบให้สามเณรผู้มีความสามารถ ทำหน้าที่จัดเก็บดูแลรักษา โดย

มีสถานที่เก็บไว้เป็นส่วนรวม เมื่อถึงเวลาเรียนผู้รับผิดชอบจะนำอุปกรณ์เหล่านี้มาวางจัดเตรียมไว้ในห้องเรียนก่อนอาจารย์เข้าสอน หลังสอนเสร็จเก็บไปไว้ในที่เดิม แต่บางห้องเรียนอาจารย์อาจเป็นผู้รับผิดชอบดูแลรักษาเอง

สรุปแล้ว การจัดเก็บดูแลรักษาอาคารสถานที่รวมทั้งอุปกรณ์ที่ใช้ในการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนจัดตั้งมอบหมายคณะกรรมการนักเรียนให้เป็นผู้มีส่วนร่วมกันดูแลรักษา โดยให้ประพฤติปฏิบัติเช่นนี้สืบต่อกันมาจนกลายเป็นวัฒนธรรมแห่งความเคยชินจากรุ่นสู่รุ่น ฉะนั้น อุปกรณ์ทุกชิ้นหลังจากใช้งานแล้วจึงมีการจัดเก็บรักษาเอาไว้เป็นอย่างดี เพื่อสะดวกในการนำมาใช้งาน

3. การจัดหาอุปกรณ์เพิ่มเติม การจัดหาวัสดุอุปกรณ์เสริมเพิ่มเติมทุกอย่างภายในวัดและโรงเรียน เรื่องเงินทุนงบประมาณในการนำมาจัดซื้อจัดหานั้น เจ้าอาวาส (พระราชปัญญาเวที) เป็นผู้รับภาระดูแลจัดหาในส่วนนี้ ส่วนการจัดซื้อจัดหาสิ่งใดนั้น โรงเรียนต้องทำเรื่องเสนอให้เจ้าอาวาสพิจารณาเป็นเฉพาะกรณีไป หากสิ่งที่โรงเรียนนำเสนอขึ้นไปนั้น เจ้าอาวาสพิจารณาเห็นว่ามิใช่ประโยชน์เหมาะสมในการนำมาใช้พัฒนาเกี่ยวกับการเรียนการสอน ก็จะมีการจัดสรรงบประมาณในการจัดหามาให้ตามที่ขอ เหตุที่วัดไม่สามารถจัดซื้อได้ตามต้องการทุกอย่างเนื่องจากงบประมาณในการจัดซื้อมีจำนวนจำกัดและวัดยังต้องมีรายจ่ายด้านอื่นอีกมาก จึงจำเป็นต้องมีความระมัดระวังรอบคอบในเรื่องของการเบิกจ่าย ฉะนั้น วัสดุอุปกรณ์ทุกชิ้นที่จัดซื้อมา ต้องนำมาใช้อย่างประหยัด สร้างประโยชน์ให้งานอย่างคุ้มค่าต่อการลงทุน

1.4 ด้านการจัดการกับงาน

ในเรื่องการจัดการเกี่ยวกับงาน พบว่า ผู้บริหารมีลักษณะการดำเนินงาน ดังนี้

1.4.1 การกำหนดแผนงาน ก่อนเปิดภาคเรียนในแต่ละปีการศึกษานั้น อาจารย์ใหญ่จะเรียกประชุมครูผู้สอน เพื่อแจ้งถึงผลการดำเนินงานที่ผ่านมา พร้อมทั้งแสดงวิสัยทัศน์แนวทางการจัดการเรียนการสอนในปีการศึกษาใหม่ แผนงานแต่ละปีจะมีจุดเน้นแตกต่างกันออกไป จุดสำคัญที่โรงเรียนมุ่งเน้นให้กับนักเรียนผู้เข้ามศึกษา คือ การปลูกฝังให้นักเรียนมีความตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองตั้งใจศึกษาหาความรู้เพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองในอนาคต โรงเรียนต้องการให้นักเรียนมีความรู้คู่คุณธรรม มีความประพฤติเรียบร้อยดีงามเหมาะสมกับความเป็นพระ การประชุมวางแผนการปฏิบัติงานในแต่ละปีการศึกษานั้น ผู้บริหารจะบอกกล่าวทางวาจา ไม่ได้จัดพิมพ์เป็นเอกสารหรือจัดทำเป็นรูปเล่มชัดเจน จุดเด่นของแผนการปฏิบัติงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า คือ แผนงานมีความยืดหยุ่นไม่ตายตัว ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานได้อย่างอิสระ แต่ต้องอยู่ในกรอบที่ได้กำหนดไว้ และเมื่อผลการประเมินการทำงานสรุปออกมาว่า วิธีการปฏิบัติงานของครูรูปใดที่ดำเนินการอยู่นั้นไม่เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อการเรียนการสอนเท่าที่ควร ผู้บริหารจะปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีการทำงานใหม่

ทันที โดยไม่รีรอปล่อยให้ปัญหาเพิ่มพูนมากขึ้นส่งผลเสียต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของโรงเรียน

1.4.2 การกำหนดกฎระเบียบ คำสั่ง กฎระเบียบข้อบังคับที่ทางวัดและคณะผู้บริหารของโรงเรียนกำหนดให้พระภิกษุสามเณรได้ปฏิบัติกันนั้น จะยึดความถูกต้องตามแนวทางของ พระธรรมวินัยเป็นหลัก เพราะนักเรียนมีสถานะ 2 อย่าง คือ เป็นนักเรียนและเป็นพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาด้วย ฉะนั้น การประพฤติดีเสียหายนักเรียน อาจส่งผลเสียต่อวัดและต่อพระพุทธศาสนา สุดท้ายจะส่งผลกระทบต่อศรัทธาของญาติโยมเป็นลำดับต่อไป

กฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่วัดกำหนดออกมา จะปรากฏในรูปแบบของการบอกกล่าวออกมาเป็นวาจาให้ผู้เข้ามาอาศัยนำไปปฏิบัติ ผู้เข้ามาอยู่ก่อนนำพาผู้เข้ามาอยู่ที่หลังทำตาม และปฏิบัติอย่างนี้สืบต่อกันไปจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายมาเป็นความเคยชิน และวัฒนธรรมสืบต่อกันมา ผู้เข้ามาอยู่ใหม่จะทราบจากผู้เคยอยู่ก่อนแล้วว่า มาอยู่ที่นี่ต้องปฏิบัติตัวอย่างไรบ้าง

สอดคล้องกับคำกล่าวของสามเณรสมพงษ์ นิมมิม นักเรียนประโยค ป.ธ. 5 อายุ 19 ปี (สัมภาษณ์. 2549) กล่าวว่า “...วัดตากฟ้าเน้นกฎระเบียบและสอนให้รู้จักหน้าที่ เมื่อทุกคนรู้จักหน้าที่และระเบียบการแล้ว การศึกษาจะตามมาภายหลัง ส่วนมากแล้วสามเณรปฏิบัติตามได้โดยไม่อึดอัด เพราะก่อนเข้ามาอยู่ พี่เลี้ยงจะแจ้งเรื่องนี้ให้ทราบก่อนแล้ว เจ้าอาวาสให้ความอบอุ่น สนับสนุนในการเรียน อาจารย์ใหญ่ดูแลการเรียนการสอนดีมาก พูดปลุกเร้าให้กำลังใจนักเรียนและบอกให้อาจารย์ทุกรูปช่วยกันทุ่มเทสอนกันอย่างเต็มที่ เพราะท่านหวังให้ทุกรูปได้รับการศึกษากันอย่างทั่วถึงคุ้มกับเวลาที่สูญเสียไป...”

1.4.3 การตัดสินใจสั่งการแก้ไขข้อขัดแย้ง ผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีวัดตากฟ้า มีความชัดเจนเกี่ยวกับ เรื่องการตัดสินใจสั่งการมาก ก่อนจะตัดสินใจสั่งการในเรื่องใด มักดูความพร้อมของบุคลากรคนนั้นก่อนว่า มีความรู้ความสามารถจริง ตรงตามงานที่จะสั่งการลงไปหรือไม่ จุดเด่นของผู้บริหารในการสั่งการ คือ

1. เลือกคนได้เหมาะสมกับงาน มีวิสัยทัศน์ในการเลือกคนได้เหมาะสมกับงาน ทำให้การทำงานประสบผลสำเร็จไม่ค่อยมีปัญหา

2. การสั่งการมีความชัดเจน ไม่มีความซ้ำซ้อนเมื่อมอบหมายงานให้ใครรับผิดชอบ ไปดำเนินการ ก็ให้ผู้นั้นรับผิดชอบเองถ้าเกิดกรณีผิดพลาดเกิดขึ้นในการทำงาน

3. เมื่อเกิดข้อขัดแย้งหรือมีปัญหาขณะปฏิบัติงาน อาจารย์ใหญ่จะไม่ปล่อยให้ปัญหาให้ลูกถามจะสั่งการเรียกประชุมครูทันที เพื่อสอบถามถึงสาเหตุของการเกิดปัญหาจากนั้น จะให้คำแนะนำถึงแนวทางวิธีการแก้ไขปัญหาคือไป สำหรับวิธีการแก้ไขปัญหานั้น บางครั้ง อาจารย์ใหญ่จะขอความคิดเห็นจากที่ประชุมเพื่อร่วมกันเสนอแนวทาง แต่หากเป็นกรณีจำเป็น เร่งด่วน

จะต้องตัดจิตใจทันทีในขณะนั้น อาจารย์ใหญ่ก็จะใช้ดุลยพินิจของตนเองตัดจิตใจทันที เพื่อให้ทันต่อการแก้ไขปัญหา ทำให้การแก้ปัญหาตลอดเวลาที่ผ่านมามีความล่าช้าทันต่อเหตุการณ์

1.4.4 การพัฒนางาน สำหรับการพัฒนางานนั้น จะปรากฏออกมาในรูปแบบการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของครู ผู้สอนในการประชุมประจำเดือน ครูผู้สอนต่างชั้นสามารถให้คำแนะนำแก่ครูสอนชั้นอื่น ที่ประสบปัญหาได้ ถือว่าเป็นการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน และยังเป็นการสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นกัลยาณมิตรแบบครอบครัวเดียวกัน ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมกัน แก้ไขและร่วมกัน พัฒนางาน ไม่ถือว่าเป็นปัญหาของใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นปัญหาที่ต้องร่วมกันแก้

โดยภาพรวมอาจารย์ใหญ่ มีนโยบายในการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ คำนึงถึงคุณค่า ยึดหลักประโยชน์สูงสุด จึงทำให้กิจการด้านการเรียนการสอนนั้นดำเนินงานมาได้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการบริหารทรัพยากรบุคคลนั้น สามารถคัดเลือกคนได้เหมาะกับงาน โดยคัดจากบุคลากรที่มีอยู่ภายในวัด ทำให้ไม่เสี่ยงงบประมาณในการจัดหาและยังได้บุคคลที่มีความรักในสถานศึกษา พร้อมทั้งจะทำงานให้อย่างเต็มกำลังความสามารถ โดยปราศจากความมุงหวังในเรื่องอามิสสินจ้างผลตอบแทนที่จะได้รับจากการทำงาน เพราะบุคลากรเหล่านี้ล้วนเคยได้รับประโยชน์จากสถานศึกษาทั้งสิ้น ฉะนั้นเมื่อมีโอกาสทำงานจากการที่ผู้บริหารเห็นความรู้ความสามารถที่มีอยู่ภายในตน บุคลากรก็พร้อมที่จะทำงานเพื่อสร้างประโยชน์แก่ผู้อื่นที่เข้ามาภายหลังเหมือนอย่างที่ท่านเองเคยได้รับมา ด้วยแนวคิดและแรงบันดาลใจเหล่านี้เอง บุคลากรจึงได้ตั้งใจทำงานกันอย่างเต็มที่ตามที่ได้รับมอบหมายตลอดมา

สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ พระอมรเมธี อาจารย์ใหญ่ว่าในการสารกัลยาณมิตร (สัมภาษณ์. 2549) “...เป็นความโชคดียิ่งของสำนักศาสนศึกษาวัดตากฟ้า ที่คณะครูบาอาจารย์ทุกท่านได้ช่วยงานการสอน ท่านก็สอนด้วย ความศรัทธาจริง ๆ ไม่เห็นแก่เงินเดือน ประจวบที่สอนน้อง...” และยังสอดคล้องกับพระมหายอดธง สุวณฺณรังสี (สัมภาษณ์. 2549) กล่าวว่า “...ครูพระผู้สอนบาลีไม่มีเงินเดือนค่านิตยภัตร มุ่งเน้นเฉพาะการทำงานเป็นหลัก แต่ครูสอนทุกรูปก็มีความสุข ถึงแม้ว่าการสอนจะไม่ได้เงินเดือนค่านิตยภัตร ดังเช่นโรงเรียนแห่งอื่น แต่ท่านอาจารย์เจ้าคุณเจ้าอาวาสก็จะส่งเสียเรียนหนังสือต่อจนจบชั้นสูงสุดจนสุดความสามารถที่ท่านจะเรียนได้ โดยให้การอุปถัมภ์เป็นค่ารถ ค่าเทอมให้กับครูทุกรูปที่ต้องการศึกษาต่อ เพียงแจ้งความประสงค์ไปเท่านั้น...”

จากการสังเกต พบว่า การบริหารจัดการงานทุกอย่างของวัดและโรงเรียน มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องถึงกัน ทรัพยากรทุกอย่างใช้ร่วมกัน ด้านการหางบประมาณสนับสนุนนั้น เจ้าอาวาสเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดหา ส่วนงานการศึกษาอาจารย์ใหญ่พร้อมคณาจารย์เป็นผู้ดูแล

2. การนิเทศการศึกษา

จากการที่ผู้วิจัย ได้เข้าไปสังเกต สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการผู้บริหาร ครูและนักเรียน ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีวัดตากฟ้า พบว่า ผู้บริหารมีลักษณะการดำเนินงาน ดังนี้

วิธีการนิเทศการศึกษาที่ผู้บริหารของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า นำมาใช้ คือ การนิเทศภายใน ผู้ทำการนิเทศ คือ ผู้จัดการและอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนเป็นผู้ทำหน้าที่ในการดูแล กำกับ ติดตาม ตรวจสอบวิธีการทำงานของครูผู้สอนเอง ลักษณะการดำเนินการนิเทศการศึกษานั้น ทำในรูปแบบของการสั่งการแนะนำด้วยวาจา ไม่ได้มีการวางแผนวิธีดำเนินการทำงานอย่างเป็นระบบระเบียบเป็นทางการชัดเจน โดยมีวิธีการดำเนินงานดังต่อไปนี้

2.1 การวางแผนนิเทศ

2.1.1 ประชุมเพื่อให้ได้มาซึ่งปัญหา การจัดการเรียนการสอนหลังจากเปิดดำเนินการเรียนการสอนไปได้ 15 วัน ผู้บริหารและครูจะมีการร่วมประชุมสามัญประจำเดือนทุกเดือน ๆ ละ 2 ครั้ง เพื่อรับทราบถึงปัญหาการเรียนการสอนที่ได้ดำเนินการไปแล้ว ในการประชุมอาจารย์ใหญ่จะรับฟังปัญหาของการดำเนินงานแต่ละคน หลังจากนั้นจะรับฟังความคิดเห็นการแก้ปัญหาแต่ละคนที่เสนอมา โดยอาจารย์ใหญ่เป็นผู้คอยสรุปผล พร้อมทั้งเสนอแนะวิธีการแก้ปัญหาที่หลังในแต่ละปีการศึกษาอาจมีการปรับเปลี่ยนครูผู้สอนบ้างตามความเหมาะสม ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของผู้สอนในที่ประชุมผู้บริหารจะชี้แจงถึงเป้าหมายของโรงเรียนว่าปีนี้โรงเรียนมีทิศทางของการดำเนินงานไปในทิศทางใด

2.1.2 การให้ความรู้ อาจารย์ใหญ่ เป็นผู้บริหารที่ให้ความเป็นกันเองกับผู้ร่วมงาน เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานเข้าพบรายงานถึงสภาพปัญหา เพื่อขอคำแนะนำในการแก้ปัญหาได้ตลอด โดยไม่จำเป็นต้องรอการประชุมประจำเดือน รูปแบบก็คือ เมื่อครูสอนไปได้สักระยะหนึ่ง แล้วเกิดปัญหาในการดำเนินงาน งานไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางแผนเอาไว้ ครูจะนำปัญหามาปรึกษากับอาจารย์ใหญ่ ๆ ให้คำแนะนำวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น หลังจากนั้น จะคอยรับฟังการแก้ปัญหาว่าคืบหน้าไปในระดับไหน คุณสมบัติที่ดีของผู้บริหารโรงเรียนคือ การวางตัวเป็นกันเองกับครูทุกคน พร้อมทั้งนักเรียนด้วย ไม่ถือตัว ให้คำปรึกษากับทุกคนที่เข้าพบอย่างตั้งใจ มีความเสมอภาค ไม่มีการเลือกปฏิบัติวางตนเสมอต้นเสมอปลาย ผู้ที่ยังไม่รู้ก็แนะนำให้เขารู้ ส่วนผู้ที่รู้แล้วก็แนะนำให้รู้อย่างอื่น ๆ ขึ้นไป เพื่อนำความรู้ไปพัฒนาการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้นต่อไป เป็นการเรียนรู้การทำงานร่วมกัน โดยยึดหลักที่ว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่สามารถฝึกฝนพัฒนาตนเองได้อย่างไร จิตจำกัศ

2.1.3 การลงมือปฏิบัติ หลังจากครูได้รับคำแนะนำแนวทางวิธีการในการปฏิบัติงานจากอาจารย์ใหญ่และเพื่อนร่วมงานในที่ประชุม ครูก็จะนำแนวทางวิธีการที่ได้ไปศึกษาวิเคราะห์ ทำความเข้าใจก่อนแล้วจึงจะนำไปปฏิบัติ เมื่อลงมือปฏิบัติงานตามแผนการนั้นแล้ว หาก

ยังคงมีปัญหาเกิดขึ้นมาอีกไม่ว่ากรณีใดก็ตาม อาจเป็นปัญหาใหม่หรือปัญหาเก่า ครูก็สามารถเข้าพบขอรับคำปรึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาจากผู้บริหารได้เช่นเคย การทำงานของครูผู้สอนที่นี้จึงไม่ค่อยมีปัญหามากนัก เนื่องจากว่าได้รับคำปรึกษาดูแลเอาใจใส่การทำงานจากผู้บริหารอย่างสม่ำเสมอ มีปัญหาเรื่องใด สามารถปรึกษาผู้บริหารเรื่องนั้นได้ทันที ไม่ต้องรอเวลาการประชุมประจำเดือน

2.1.4 การสร้างขวัญกำลังใจ ขณะกำลังปฏิบัติงาน มักต้องมีอุปสรรคปัญหาให้ต้องแก้ตลอดเวลา อาจมีส่วนทำให้ครูเกิดความท้อแท้ หมดหวัง ยิ่งหากทำงานไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่ตนเองคาดหวังตั้งใจเอาไว้แล้ว ความผิดหวังย่อมเกิดขึ้นแก่ผู้ทำงานเสมอ เมื่อมีเหตุการณ์เช่นนี้ อาจารย์ใหญ่จะทำตัวเป็นเหมือนพี่ชายที่ดีคอยให้กำลังใจ ปลอบใจ เพื่อให้ครูเกิดความกระตือรือร้นในการทำงาน กล่าวโดยสรุป ผู้บริหารทั้งสองรูปจะไม่ปล่อยให้ครูมีความรู้สึกโดดเดี่ยวกับการทำงาน เพราะหากเป็นเช่นนั้นอาจส่งผลกระทบต่อการเรียนการสอนเมื่อเป็นเช่นนี้ผลเสียจะตกไปอยู่กับนักเรียนอย่างแน่นอน เพราะฉะนั้น การให้คำปรึกษาเพื่อสร้างขวัญกำลังใจจึงมีความสำคัญ เป็นสิ่งที่ผู้บริหารของโรงเรียนประพุดิกันตลอดมานับตั้งแต่เริ่มตั้งโรงเรียนจนถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้บริหารเป็นเหมือนพี่น้องภายในครอบครัวเดียวกัน มีอะไรพอช่วยเหลือแนะนำกันได้ หากไม่เหลือบ่ากว่าแรง ก็ช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามสมควร นับว่าเป็นรูปแบบการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ

2.1.5 การประเมินผล วิธีการประเมินผลการเรียนการสอนของโรงเรียนคือ หลังจากมอบหมายภาระหน้าที่ให้ครูนำไปปฏิบัติแล้ว อาจารย์ใหญ่มีวิธีการประเมินผลแตกต่างกันออกไป ประการแรก จะรอรับฟังถึงผลการดำเนินงานจากที่ประชุมประจำเดือน ประการที่สอง เดินไป ดูวิธีการสอนพร้อมทั้งสอบถามความเข้าใจของนักเรียนในชั้นเรียนนั้นด้วยตนเอง ทำให้ทราบว่า ครูแต่ละคนเมื่อนำเอาวิธีการแนะนำการสอนไปลงมือปฏิบัติแล้ว มีความสำเร็จหรือประสบปัญหาแตกต่างกันมากน้อยแค่ไหน

หลังจากทราบสภาพปัญหาแล้ว อาจารย์ใหญ่มีวิธีการแนะนำสองอย่างคือ การแนะนำเป็นการส่วนตัว เป็นการเรียกครูผู้สอนในระดับชั้นหรือในวิชานั้นมาสอบถามพร้อมให้คำแนะนำ อีกวิธีหนึ่ง คือ การแนะนำเป็นคณะแบบองค์รวมในที่ประชุมประจำเดือน คือ การสอบถามถึงสภาพปัญหาในการสอนของครูแต่ละท่านแล้วขอคำแนะนำจากที่ประชุมว่า ทำอย่างไรครูถึงจะสามารถสอนนักเรียนให้มีความเข้าใจในเนื้อหาได้ดี และเพราะเหตุใดครูถึงสอนได้ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เมื่อเปิดโอกาสให้ครูแสดงความคิดเห็นเสร็จแล้ว อาจารย์ใหญ่จะเป็นผู้กล่าวสรุปความคิดเห็นตอนท้ายเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติให้ครูนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหา

กล่าวโดยสรุปแล้ว อาจารย์ใหญ่ไม่ได้เขียนแนวทางการนิเทศการศึกษาครูผู้สอนเอาไว้ เป็นระเบียบการชัดเจน ทำการนิเทศออกมาในแนวทางการปฏิบัติงานมากกว่า และในการนิเทศครูผู้สอนนั้น อาจารย์ใหญ่มีวิธีการทำโดยมอบหมายสั่งการแนวทางการทำงานให้บุคลากรนำไปปฏิบัติแล้วหลังจากนั้น จะคอยสอบถามปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะทำงาน และให้ครูรายงานผลการดำเนินงานด้านการสอนในที่ประชุมทุกเดือน เมื่อได้รับรู้รับทราบถึงปัญหาในการดำเนินงาน จะขอความคิดเห็นจากครูในที่ประชุมได้เสนอแนะแนวทางแก้ไขร่วมกัน ยกเว้นกรณีที่มีความสำคัญและจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน อาจารย์ใหญ่จะใช้วิธีเรียกประชุมคณะครูเป็นกรณีพิเศษ แล้วใช้ดุลยพินิจตนเองตัดสินใจสั่งการทันที ไม่ได้ขอความคิดเห็นจากผู้ร่วมงาน ทั้งนี้เพื่อให้การแก้ไขปัญหาทันต่อเหตุการณ์ แต่การตัดสินใจสั่งการนั้นจะยึดประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ

จากลักษณะดังกล่าวจึงสอดคล้องกับคำกล่าวของพระมหาประจักษ์ อัครวาสิ (สัมภาษณ์. 2549) ว่า “...อาจารย์ใหญ่ลงมาช่วยกำกับตรวจสอบติดตามดูแลทุกสถานการณ์ ไม่เคยปล่อยให้ละเลยและตัวท่านเองนอกจากทำหน้าที่เป็นอาจารย์ใหญ่แล้วยังทำหน้าที่เป็นอาจารย์สอนอีกด้วย โดยเป็นอาจารย์สอนบาลีชั้นประโยค ป.ธ. 7 การประชุมครูผู้สอนนั้นได้กำหนดให้ประชุมเดือนละ 2 ครั้งเป็นประจำ ถ้าเกิดมีปัญหาเกิดขึ้นหรือมีความต้องการสิ่งใดเพื่อนำมาพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ครูสามารถทำหนังสือเสนอเรื่องให้อาจารย์ใหญ่รับทราบได้ทันที...”

และมีความสอดคล้องกับพระมหาวิจิตร ธีรเสวี (สัมภาษณ์. 2549) ที่กล่าวว่า “...อาจารย์ใหญ่เป็นผู้บริหารที่วางตัวเป็นกันเอง เสมอต้นเสมอปลาย ดำรงฐานะเป็นทั้งเพื่อนทั้งพี่ที่คอยให้คำปรึกษากับเพื่อนผู้ร่วมงานอยู่ตลอดเวลา ด้วยความเอาใจใส่ ดูแล อย่างใกล้ชิด เมื่อเกิดมีปัญหาสิ่งใด มากน้อยแค่ไหนก็ตาม ครูทุกคนสามารถเข้าพบขอรับคำปรึกษาจากท่านได้ทันที ปกติท่านจะคอย สอบถามอาจารย์สอนในแต่ละชั้นเสมอว่า การเรียนการสอนมีปัญหาอะไรบ้างไหม นักเรียนเข้าเรียนครบหรือเปล่า ไม่เคยทอดทิ้งการเรียนการสอนเลย แม้ดิฐฐะมากน้อยแค่ไหนก็ตาม...”

2.2 เทคนิคการนิเทศ

2.2.1 การนิเทศเป็นรายบุคคล มีดังนี้ 1) การเยี่ยมชมชั้นเรียน กิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาครูที่อาจารย์ใหญ่ทำอยู่เสมอ คือ การเดินตรวจเยี่ยมชมชั้นเรียน ไปยืนดูครูขณะทำการสอนนักเรียน เพื่อจะได้ทราบถึงบุคลิกลักษณะการสอนของครูว่าเป็นอย่างไรบ้าง นักเรียนมีความตั้งใจฟังการสอนของครูผู้สอนนั้นดีหรือไม่ ที่ดีเป็นเพราะเหตุใดและไม่ดีเป็นเพราะเหตุใด บางครั้งอาจารย์ใหญ่ ใช้วิธีประเมินการสอนของครูโดยการสอบถามความเข้าใจจากนักเรียนโดยตรง สุ่มถามเป็นรายบุคคลเพื่อหาข้อเท็จจริง พร้อมทั้งสอบถามครูผู้สอนเองอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ทำให้อาจารย์ใหญ่ทราบถึงข้อมูลเชิงประจักษ์ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาประเมินหาแนวทางวิธีการแก้ไข

อย่างถูกต้องสำหรับพัฒนาการสอนต่อไป 2) การแนะนำเป็นรายบุคคล เมื่ออาจารย์ใหญ่รับรู้รับทราบถึงปัญหาแท้จริง จากนั้นจะเรียกครูมาสอบถามเป็นรายบุคคลถึงสาเหตุที่สอนนักเรียนไม่ประสบความสำเร็จ นักเรียนไม่เข้าใจในบทเรียน และสอนไม่จบตามเป้าหมายที่ได้วางเอาไว้ได้ เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วน อาจารย์ใหญ่จะให้คำแนะนำถึงวิธีดำเนินการแก้ไขแล้วมอบหมายให้ครูนำไปปฏิบัติ หลังจากครูนำไปปฏิบัติคอยดูแลสอบถามอยู่เนือง ๆ ไม่ทอดทิ้ง หากปฏิบัติไม่ได้ผลจริง ถ้าจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนโยกย้ายครู ก็จะดำเนินการทันทีไม่รีรอ การปรับเปลี่ยนจะไม่ทำด้วยความอคติ ก่อนดำเนินการจะเรียกครูมารับรู้ถึงความจำเป็นในการโยกย้ายให้เข้าใจ เพื่อให้ทราบว่า ทุกอย่าง ที่ทำเพื่อให้นักเรียนได้รับประโยชน์เต็มที่ สามารถสอบผ่านในสนามหลวงได้ ฉะนั้น การปรับเปลี่ยนจึงมี 2 แบบ คือ ปรับเปลี่ยนโยกย้ายสลับชั้นกับครูรูปอื่น และการปรับเปลี่ยนโยกย้ายออกไปเลย ที่ผ่านมามีส่วนใหญ่วุฒิสอนมีความเข้าใจถึงเจตนารมณ์อันดีงาม ในการดำเนินงานของผู้บริหาร โรงเรียนที่ต้องการให้โรงเรียนประสบความสำเร็จ จึงไม่มีอคติใด ๆ ต่อการที่ต้องถูกปรับเปลี่ยน โยกย้ายหน้าที่การทำงาน 3) การให้คำปรึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีวัดตากฟ้า ถือว่าการให้คำปรึกษาแนะนำเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะการทำงานใดก็ตามที่เว้นจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน มักจะทำให้การทำงานขาดความเป็นเอกภาพ พร้อมเพรียงสมัคสมานสามัคคีกัน ซึ่งส่งผลทำให้การทำงานเป็นทีมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร และการแนะนำพูดคุยที่ดี ยังมีส่วนช่วยเสริมสร้างบรรยากาศของการทำงานให้มีความเป็นกันเองมากยิ่งขึ้น

ผู้บริหารโรงเรียนทั้งสองรูปเข้าใจในจุดนี้ดี จึงเปิดโอกาสให้ครูเข้าพบขอคำปรึกษาหารือได้ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นในที่ประชุมหรือนอกการประชุม แม้กระทั่งนักเรียนเองเมื่อมีปัญหาส่วนตัวทั้งในเรื่องการเรียนหรือนอกจากการเรียน ก็สามารถเข้าพบผู้บริหารขอรับคำปรึกษาได้เช่นเดียวกัน และด้วยความเป็นกันเองของผู้บริหารเช่นนี้ ทำให้บุคลากรไม่มีความหนักใจในการปฏิบัติงาน เนื่องจากมีผู้บริหารเป็นที่เล็งคอยให้คำปรึกษาเอาใจใส่อยู่เสมอ

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการนิเทศที่ผู้บริหารนำมาใช้ คือ การนิเทศแบบรายบุคคลส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะว่าการศึกษาภาษาบาลีไม่มีความซับซ้อนมากนัก ส่วนการนิเทศแบบเป็นกลุ่มนั้น ไม่ปรากฏออกมาชัดเจน นอกจากการประชุมประจำเดือนที่อาจารย์ใหญ่รับฟังรายงานผลการดำเนินงานของครูทั้งหมดแล้วให้คำแนะนำออกไป ด้วยเหตุนี้ การนิเทศการศึกษาของโรงเรียนจึงทำกันแบบเป็นการภายใน โดยไม่ได้เชิญบุคคลภายนอกมาร่วมตรวจสอบแต่ประการใด และไม่มีรูปแบบวิธีการนิเทศแบบเป็นทางการอย่างชัดเจน

การนิเทศการศึกษาจึงปรากฏออกมาโดยวิธีการตรวจสอบการปฏิบัติงานของบุคลากรในสถานศึกษาเป็น 2 แนวทาง คือ ทางตรง ได้แก่ ผู้บริหารสอบถามครูผู้สอนประจำแต่ละชั้นแต่ละ

ประโยชน์ในรายวิชานั้น ๆ หรือ รับฟังผลการปฏิบัติงานในการประชุมประจำเดือน ทางอ้อม ได้แก่ ผู้บริหารสอบถามนักเรียนที่เข้าเรียนในแต่ละรายวิชาของครุณั้น ๆ วิธีการคือใช้การสอบถามความรู้ความเข้าใจในบทเรียนเพื่อประเมินนักเรียนว่ามีความเข้าใจมากน้อยเพียงใด

หลังสอบถาม หากได้รับทราบว่าการปฏิบัติงานด้านการสอนมีผลอยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจ ต้องได้รับการแก้ไข ครูใหญ่จะเรียกครูผู้สอนมาสอบถามเพื่อหาข้อเท็จจริง พร้อมทั้งให้คำแนะนำเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น ในบางครั้งอาจขอความเห็นจากที่ประชุมเพื่อหาวิธีการแก้ไขปัญหาร่วมกัน เพราะปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาของครูทุกคนไม่ใช่ปัญหาของใครคนใดคนหนึ่ง

จากลักษณะดังกล่าวทำให้สอดคล้องกับคำกล่าวของ พระมหายอดขง สุวัณณรังสี (สัมภานนท์. 2549) ว่า “...มีการประชุมครูเดือนละ 2 ครั้ง จริง ๆ แล้วเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็จะนัดประชุมกันเลย เมื่อมีปัญหาอาจารย์ใหญ่จะคอยให้คำปรึกษาเสมอ...ผู้บริหารได้ลงมารับรู้ปัญหาจากครูและนักเรียนตลอดเวลา ทุกวันพระอาจารย์ใหญ่จะเรียกประชุมนักเรียนทุกครั้ง เวลาไม่อยู่จะมอบหมายให้ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่และอาจารย์ฝ่ายปกครองทำแทน เมื่อเกิดปัญหาก็จะประชุมปรึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน...บางเวลามาเดินดูครูสอนหนังสือ...”

จากการสังเกตพฤติกรรมด้านการปฏิบัติงานของครู พบว่า มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย นักเรียนเอาใจใส่ในการศึกษาค้นคว้า เชื่อฟังคำสอนของครู ประพฤติตนอยู่ในโอวาท มีกิจกรรมรยาทนอบน้อมให้ความเคารพต่อครูอาจารย์ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะว่าเกิดจากการอบรมและการให้ความสำคัญในเรื่องความประพฤติของผู้บริหารโรงเรียนที่ทำตนเป็นแบบอย่าง ถ่ายทอดผ่านจากครูสู่นักเรียนเป็นลำดับ เนื่องจากเจ้าอาวาสวัดตากฟ้า ให้ความสำคัญกับการประพฤติดี นำหน้าความรู้ เพราะเป็นสภาวะที่เหมาะสมสำหรับพระภิกษุสามเณร และเป็นเครื่องชักนำญาติโยมผู้พบเห็นแล้ว เกิดความศรัทธา อยากมาร่วมทำบุญกับทางวัด

3. การจัดการเรียนการสอน

จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกต และสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการผู้บริหาร ครูและนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า พบว่า ผู้บริหารและครู มีการดำเนินงาน ด้านการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

3.1 เวลาทำการเรียนการสอน

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ที่ได้กำหนดสำหรับปีการศึกษานี้ คือ

เวลาประมาณ 05.30 -06.00 น.

ตื่นนอน/ทบทวนไวยากรณ์

เวลาประมาณ 06.00-07.00 น.

ออกบิณฑบาต/ทำความสะอาด

เวลาประมาณ	07.00-08.00 น.	ฉันกัดอาหารเช้า
เวลาประมาณ	08.30-11.00 น.	เข้าห้องเรียนศึกษาบาลี
เวลาประมาณ	11.00-12.10 น.	ฉันเพล
เวลาประมาณ	12.10-17.00 น.	ศึกษาสายสามัญ
เวลาประมาณ	17.00-18.00 น.	พัก/ทำความสะอาด
เวลาประมาณ	18.00-20.30 น.	ศึกษาภาษาบาลี
เวลาประมาณ	20.30-23.30 น.	ดูหนังสือบาลี
เวลาประมาณ	23.30-05.30 น.	จำวัด

3.2 การเตรียมการสอน

การเรียนการสอนไม่ว่าจะเป็นสถานศึกษาใดก็ตาม จะไม่ประสบความสำเร็จได้เลย หากครูไม่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการเรียนการสอน เพราะครูเป็นผู้ดำเนินการและรับผิดชอบการจัดการเรียนการสอนทั้งหมด เมื่อสภาพการเรียนการสอนเปลี่ยนไปจึงต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันซึ่งเป็นยุคแห่งการปฏิรูปการเรียนรู้ ครูสอนภาษาบาลีของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีวัดตากฟ้า มีลักษณะของการเตรียมพร้อมเกี่ยวกับการเรียนการสอน ดังนี้ 1) ศึกษาและวิเคราะห์เรื่องที่จะสอนให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ชัดเจนก่อนมาสอน 2) ศึกษาค้นคว้าแหล่งความรู้ที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มเติมเสริมองค์ความรู้ใหม่ และ 3) วางแผนการสอนแต่ละวัน เช่น วันนี้จะสอนวิชาแปลให้ได้ 10 หน้า โดยให้ทุกคนภายในห้องมีส่วนร่วม ครูก็ทำการกำหนดให้นักเรียนดูมาคนละหน้า แล้วมาแปลในห้องเรียนให้เพื่อนฟังเป็นต้น ด้วยการที่ครูมีการเตรียมการสอน ทำให้นักเรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจในบทเรียนอย่างทั่วถึงกัน

จากลักษณะดังกล่าวทำให้ สอดคล้องกับคำกล่าวของ พระมหายอดธง สุวัณณรังสี (สัมภาษณ์. 2549) อาจารย์ประจำชั้น ป.ธ.1-2ว่า “...ครูสอนบาลีทุกรูป มีการเตรียมตัวก่อนดำเนินการทำการสอนอยู่เป็นประจำ เมื่อจะทำการสอนในเรื่องใดก็จะอ่านบททวนหนังสือตำราเรียน ค้นคว้าเพิ่มเติม ทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทเรียนหรือเรื่องที่จะสอน แล้วจึงค่อยนำมาถ่ายทอดสู่นักเรียนเป็นลำดับต่อไป โดยยึดแบบอย่างจากผู้บริหารที่ทำมาก่อน...” และยังสอดคล้องกับพระมหาประจักษ์ อุตถวาสิ (สัมภาษณ์. 2549) อาจารย์ประจำชั้น ป.ธ.4ที่กล่าวไว้ว่า “...เตรียมการสอนด้วยการทวนตำราทั้งหมด ทั้งวิชาแปลมคธเป็นไทย และแปลไทยเป็นมคธ ทำการบ้านมาก่อนสอนทุกวัน ถ้าวันไหนนักเรียนไม่ได้คู่มือมาประมาณ 70% ก็จะไม่สอน ปล่อยให้ นักเรียนนั่งคู่มือก่อน 1 ชั่วโมง นี่เป็นวิธีปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนการสอน แต่ละวันนักเรียนต้องได้เรียนหนังสือตามวิธีการสอนของอาจารย์แต่ละท่าน...”

3.3 ลักษณะการเรียนการสอน

ในการสอนหนังสือนั้น ถ้าสอนตามเนื้อหาเพียงอย่างเดียวอาจยังไม่สมบูรณ์นัก ต้องประกอบด้วยการสร้างรูปแบบการเรียนการสอนอีก เมื่อเป็นเช่นนั้น จะทำให้การเรียนการสอนน่าสนใจ นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนมากขึ้น และสิ่งที่พบเห็นได้จากการสังเกตครูผู้ทำหน้าที่การสอน คือ 1) รู้จักการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดีเป็นกันเอง พูดคุยปรึกษากันได้ 2) รู้จักการพูดกระตุ้นผู้เรียนให้สนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนปลูกเร้าให้มีกำลังใจ 3) รู้จักการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนที่ได้เตรียมเอาไว้ โดยอาจมีการปรับเปลี่ยนแผนบ้างตามความเหมาะสมของผู้เรียนและสถานการณ์ที่เป็นจริงในแต่ละวัน ส่วนวิธีการก่อนนำเข้าสู่บทเรียนนั้นมีลักษณะแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับความสามารถเทคนิควิธีการของครูแต่ละท่าน โดยโรงเรียนให้อิสระเกี่ยวกับการสอนอย่างเต็มที่ รูปแบบการเรียนการสอนจึงขึ้นอยู่กับครูเป็นผู้กำหนดเองว่าจะสอนหนังสืออย่างไร แต่ละชั้นจึงไม่เหมือนกัน

3.4 การใช้สื่อการสอน

สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่ผู้สอนและผู้เรียนนำมาใช้ในระบบการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพของการเรียนการสอนตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ เพราะในการเรียนรู้บางเรื่องซึ่งเป็นนามธรรม ครูไม่สามารถอธิบายให้นักเรียนเข้าใจได้ ฉะนั้น ครูจึงจำเป็นต้องใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ มาช่วยเป็นสื่อในการทำการสอน ซึ่งสื่อที่ครูผู้สอนนำมาใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า นั้น มีลักษณะที่สามารถจำแนกได้ดังนี้ คือ 1) สื่อสิ่งพิมพ์ คือ หนังสือและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่ได้จำแนกเรียบเรียงสาระความรู้ต่าง ๆ ได้แก่ ตำราเรียน ตำราเขียนอธิบายประกอบการสอนของคณาจารย์จากสำนักเรียนต่าง ๆ ที่ได้รับความนิยม เช่น คู่มือบาลีไวยากรณ์ฉบับทองจำของบุญสืบ อินทสาร เป็นต้น 2) สื่อเทคโนโลยี คือ สื่อการเรียนรู้ที่ได้ทำการผลิตขึ้น เพื่อใช้ควบคู่กับเครื่องมือ โสตทัศน วัสดุ หรือเครื่องมือเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่โรงเรียนนำมาใช้สำหรับการเรียนการสอน คือ เทปบันทึกเสียงของการอ่านวิชาแปลมคธเป็นไทย ส่วนไมค์และลำโพงนั้น จะนำมาใช้ในการสอน สำหรับห้องเรียนที่มีนักเรียนมาก หรือเป็นห้องเรียนแบบเปิดโล่งเท่านั้น และ 3) สื่อบุคคล คือ ครูที่เป็นผู้มีความรู้สามารถถ่ายทอดความเข้าใจในหลักการภาษาบาลี โครงสร้างบทเรียนบาลี เจตคติและวิธีปฏิบัติให้นักเรียนได้รับทราบ ซึ่งครูในโรงเรียนสามารถปฏิบัติหน้าที่นี้ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นแนวทางของผู้บริหารอยู่แล้ว

3.5 การวัดและการประเมินผล

การประเมินผล เป็นกลไกสำคัญอย่างหนึ่งในการประเมินความสามารถและทักษะของผู้เรียนและมีประโยชน์ต่อครูอย่างมาก ในการดำเนินการกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นไปอย่างราบรื่นและประสบผลสำเร็จสูงสุดต่อการเรียนรู้ ช่วยให้พัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ การประเมินผล การเรียนภาษาบาลีนั้น มีอยู่ 2 ระดับ คือ ระดับโรงเรียนและระดับประเทศ วิธีการประเมินผลที่ครูในโรงเรียนนำมาใช้มีลักษณะดังนี้ คือ 1) กิจกรรมการสอบถาม ระหว่างการสอนในแต่ละคาบครูมีการสอบถามความรู้ความเข้าใจของนักเรียนในแต่ละบททุกครั้ง เป็นการประเมินความรู้ การเรียนในแต่ละวัน และ 2) กิจกรรมการตอบปัญหา ครูผู้สอนจะเป็นผู้ทำการประเมินผลความรู้ นักเรียนโดยการออกปัญหาให้ทำทุกอาทิตย์ เป็นการทดสอบทั้งความแม่นยำในการจำและความเข้าใจของนักเรียน และยังเป็นการเพิ่มทักษะในด้านการเขียนคัดลายมือ ช่วยทำให้นักเรียนเข้าใจถึง รูปแบบวิธีการตอบปัญหาของแม่กองบาลีสนามหลวง ว่ามีรูปแบบความนิยมในการตอบปัญหาในลักษณะเช่นไร แต่อย่างไรก็ตาม สำนักศาสนศึกษาวัดตากฟ้าเองก็มีลักษณะของการวัด และ ประเมินผลแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับแต่ละชั้นเรียนหรือครูผู้สอนเป็นผู้กำหนดเอง แต่ที่เหมือนกันคือมีการประเมินวัดผลทุกอาทิตย์

จากลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับคำกล่าวของพระมหาประจิตย์ อตถวาสิ (สัมภาษณ์. 2549) อาจารย์ประจำชั้น ป.ธ.4 ที่กล่าวว่า “...การวัดผลและประเมินผลชั้นประโยคป.ธ.4 มีการให้ทำ ปัญหาอาทิตย์ละ 3 ครั้ง คือ วิชาแปลมคธเป็นไทย 2 ครั้ง แปลไทยเป็นมคธ 1 ครั้ง ตอนเช้าวัน อาทิตย์ทำปัญหาวิชาแปลมคธเป็นไทย ตอนบ่ายให้ทำวิชาแปลไทยเป็นมคธ หลังจากตรวจปัญหา ให้นักเรียนแล้ว หากเจอตรงที่เราเน้นเป็นพิเศษ จะนำจุดที่นักเรียนผิดนั้นมาอธิบายให้นักเรียนได้ เข้าใจและให้นักเรียนแปลที่ผิดพลาดบ่อย ๆ จนชำนาญแล้วนักเรียนจะจำได้เอง...” และสอดคล้อง กับพระมหาวุฒิกิจ ธีรเสวี (สัมภาษณ์. 2549) อาจารย์ประจำชั้น ป.ธ.5 ที่กล่าวว่า “...ประโยค ป.ธ. 5 กำหนดทดสอบทำปัญหาทุกวันเสาร์ อาทิตย์ รวม 2 ครั้ง ให้นักเรียนทำวิชาแปลไทยเป็นมคธบ่อย ที่สุดให้ท่องคาถาด้วย...”

3.6 การรายงานการวัดคุณภาพการศึกษา

การรายงานผลการสอน ครูผู้สอนจะนำเสนอต่อที่ประชุมใหญ่สามัญประจำเดือน ครู จะมีวิธีการตรวจสอบความเข้าใจของนักเรียนแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับความสะดวก เช่น การ สอบถามความเข้าใจขณะกำลังทำการสอน เป็นต้น ปกติครูจะทราบความเข้าใจของนักเรียนว่ามี มากน้อยเพียงใดจากการให้ตอบปัญหาทุกอาทิตย์ และหลังจากตรวจปัญหาเสร็จก็จะทราบว่านักเรียน แต่ละรูปมีความเข้าใจเป็นยังงัยบ้าง หลังจากนั้นครูก็จะจัดลำดับความสำคัญของปัญหาเพื่อคิดหา วิธีการแก้ไขนักเรียนต่อไป หากไม่สามารถหาวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมได้ก็จะนำเสนอต่อ ที่ประชุมใหญ่ เพื่อขอรับคำแนะนำแนวทางวิธีการปฏิบัติในการแก้ปัญหา ทั้งจากครูผู้สอน

และจากผู้บริหารของโรงเรียน ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้รูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนมีความชัดเจนสอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน จึงมีความสอดคล้องกับคำกล่าวของพระมหาประจิตย์ อัครวาสิ (สัมภานัน. 2549) ว่า “...อาจารย์ใหญ่ ช่วยติดตามดูแลการทำงานทุกสถานการณ์ไม่เคยปล่อยกำหนดให้มีการประชุมครูเดือนละ 2 ครั้ง เพื่อรายงานผลการดำเนินงาน และเมื่อมีปัญหาใหญ่เกิดขึ้นก็จะเรียกประชุมครูในโรงเรียนเพื่อแก้ไขปัญหาทันทีที่มันไม่รื้อ...”

3.7 การแสดงผลงานของนักเรียน

โรงเรียนจะจัดแสดงผลแห่งความสำเร็จของการเรียนการสอนเพียงปีละครั้ง เพราะภาษาบาลีมีการกำหนดสอบไล่เพียงปีละหน ลักษณะการจัดทำก็คือ การนำรายชื่อผู้สอบไล่ได้มาขึ้นบอร์ดจัดแสดง หรือประกาศประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนหรือผู้มาร่วมทำบุญได้ทราบ พร้อมทั้งมีการจัดตั้งรางวัลเชิดชูเกียรติที่ได้รับยกย่องจากหน่วยงานต่าง ๆ เอาไว้ที่ศาลาการเปรียญชั้นหนึ่ง เพื่อให้ผู้มาร่วมทำบุญเป็นเจ้าภาพถวายภัตตาหารได้เห็น ซึ่งผู้วิจัยเองเคยได้พบมา

ปัจจุบันวัดได้จัดพิมพ์เป็นแผ่นพับไว้ที่ศาลาการเปรียญ เพื่อแจกจ่ายแก่หน่วยงานหรือญาติโยมผู้มาร่วมทำบุญกับทางวัดเป็นประจำ ถือเป็นแนวนโยบายของการประชาสัมพันธ์วัดและโรงเรียนให้เป็นที่รู้จักของสังคมทั่วไป และเป็นการสนองแนวพระดำริของสมเด็จพระเทพ พระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อคราวเสด็จพระดำเนินงานพระราชทานเพลิงศพของคุณแม่สังเวียน จำอ่อนอุปัฏฐายิกาผู้ให้ความอุปถัมภ์ของวัดตากฟ้า และในการนี้ยังทรงทอดพระเนตรงานด้านการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดตากฟ้า เป็นการส่วนพระองค์ด้วย นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอันล้นพ้นของชาวตากฟ้า

3.8 การสร้างแรงจูงใจนักเรียน

ครูผู้สอนในแต่ละชั้น จะมีรูปแบบการเสริมสร้างกำลังใจให้กับนักเรียนแตกต่างกันออกไปแล้วแต่ความถนัดของแต่ละบุคคล บางรูปใช้การพูดกระตุ้นเพื่อให้นักเรียนอยากเรียนรู้ โดยการนำความคาดหวังในอนาคตมาเล่าเพื่อเพิ่มความสนใจในการเรียน เช่น หากใครอยากเป็นครูในอนาคตต้องตั้งใจเรียนและสอบให้ได้ อย่างน้อยต้องจบการศึกษาระดับปริญญาตรี เป็นต้น หรืออาจนำฐานะความเป็นอยู่ทางบ้านในอดีตมาพูดปลุกเร้าช่วยให้นักเรียนตั้งใจเรียน เช่น ถ้าใครอยากช่วยพ่อแม่หรืออยากมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม ต้องตั้งใจเรียนศึกษาให้จบ จะได้มีเครื่องมือในการนำไปประกอบวิชาชีพต่อไปเมื่อลาสิกขา เป็นต้น การพูดเหล่านี้มีส่วนในการช่วยดึงนักเรียนให้มีความกระหายใคร่รู้ในการศึกษา เพราะนักเรียนส่วนมากจะมาจากครอบครัวที่มีฐานะค่อนข้างยากจน แต่หากปรากฏว่ามีผู้สอบตกในการสอบสนามหลวงประจำปี ครูผู้สอนก็จะให้กำลังใจนักเรียนผู้สอบไม่ผ่าน โดยชี้ให้เห็นว่า ทุกคนมีระดับสติปัญญาแตกต่างกัน หรืออาจเป็นเพราะว่าเรายังขยันไม่พอ เราทำดีที่สุดแล้วเพียงแต่ยังไม่ดีพอสำหรับการสอบไล่ในปีนี้

ปีหน้าขอให้ตั้งใจใหม่เข้มข้นกว่าเดิม ต้องเพิ่มความขยัน ความตั้งใจเข้าไปอีก อย่าท้อถอย สักวันหนึ่ง เราต้องสอบได้เหมือนคนอื่นอย่างแน่นอน

จากลักษณะดังกล่าวทำให้มีความสอดคล้องกับคำกล่าวสามเณรบรรจง ฉ่ำบุญ (สัมภาษณ์. 2549) ว่า “...เจ้าอาวาสท่านคอยกล่าวให้กำลังใจนักเรียนทุกรูปอยู่เสมอว่า ท้อได้ แต่อย่าถอย ถ้าท้อแล้ว ให้นึกถึงความยากจนข้นแค้นแสนสาหัสแล้วเราจะไม่รู้สู้ท้อ...”

และสอดคล้องกับสามเณรสมพงษ์ นุ่มอ้อม (สัมภาษณ์. 2549) ที่กล่าวว่า “...อาจารย์มักกล่าวให้กำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนแนะนำแก้ไขข้อบกพร่องให้เราอยู่เสมอ นักเรียนทุกรูปจะดูหนังสือก่อนมาเรียนทุกครั้ง สำหรับประโยค ป.ธ. 5 มีอาจารย์สอน 2 รูป ก็จะช่วยกันดูแลนักเรียนอยู่ตลอด...”

3.9 การสนับสนุนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม

เนื่องจากการเรียนภาษาบาลีไม่มีความหลากหลายมากนัก ครูผู้สอนจึงเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมภายในชั้นเรียนได้เฉพาะเป็นบางกรณีเท่านั้น การมีส่วนร่วมที่ทำ คือ การมอบหมายให้แปลหนังสือที่จะเรียนต่อไปในวันรุ่งขึ้นแล้วมาแปลให้เพื่อน ๆ ภายในห้องรับฟัง และนักเรียนที่ไม่ได้ถูกกำหนดให้ต้องแปลมาก็ต้องดูหนังสือมาด้วยเหมือนกัน การทำอย่างนี้ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการสอนโดยไม่จำเพาะเจาะจงใครคนใดคนหนึ่งเป็นพิเศษ ถ้าหากมีข้อสงสัยเกิดขึ้นขณะดำเนินการสอน นักเรียนสามารถสอบถามครูผู้สอนเพื่อแก้ไขข้อสงสัยได้ทันที

ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับคำกล่าวของพระมหายอดตรง สุวันฉรังสี อาจารย์ประจำชั้น ป.ธ. 1-2 (สัมภาษณ์. 2549) ว่า “...ในช่วงเดือนแรกกำหนดให้นักเรียนท่องแบบไวยากรณ์ทั้งหมด หลังจากนั้นจะสอนวิชาไวยากรณ์จำนวน 15 วัน ช่วงเช้าพรยามีการเรียนเข้มมากขึ้นกว่าเดิมมีการให้เขียนตอบปัญหาบ่อย ๆ

สำหรับวิชาบาลีไวยากรณ์ เน้นให้ท่องจำแล้วมีการต่อแบบ เพื่อเป็นเครื่องช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีความกระตือรือร้น และผู้ช่วยในการต่อแบบคือนักเรียนรุ่นพี่ มีการกำหนดให้นักเรียนไปดูหนังสือเตรียมมา เมื่อสอนจบแต่ละเรื่องจะให้นักเรียนทดสอบทำปัญหา เพื่อประเมินความรู้ความเข้าใจของนักเรียนที่สอนว่ามีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด เพื่อจะได้ดำเนินการหาวิธีแก้ไขจุดบกพร่องของนักเรียน ในการสอนวิชาแปลก็ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการแปลหนังสือในห้องเรียน ด้วยการแปลให้ฟังก็มี ถ้าไม่เข้าใจตรงไหนเปิดโอกาสให้นักเรียนถามแล้วก็จะอธิบายให้นักเรียนฟังจนเข้าใจ...”

และยังสอดคล้องกับพระมหาวิศิษฐ์ ธีรเสวี (สัมภาษณ์. 2549) อาจารย์ประจำชั้น ป.ธ. 5 ที่กล่าวว่า “...ให้นักเรียนมีส่วนร่วม โดยกำหนดให้นักเรียนแปลหนังสือมาก่อน แต่รูปที่ไม่ได้กำหนดให้ดูมาก็ต้องแปลมาเหมือนกัน ไม่มีการกำหนดคนแปลไว้ตายตัวแต่ใช้วิธีการสุ่มให้แปล

และจะคอยสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนว่ารูปไหนบ้างไม่ได้แปลมา บางทีกำหนดให้นักเรียนแปลมากนละแผ่น วิธีการแบบนี้สามารถดึงนักเรียนได้ทั้งห้อง ยังช่วยทำให้นักเรียนดูหนังสือมาทุกคน ทุกวันจะเรียนตามที่ได้กำหนดให้ไปดูละ ส่วนวิชาแปลไทยเป็นมคอเน้นให้นักเรียนท่องคาถาทั้งหมดให้เขียนเป็นประจำ เพราะช่วยทำให้นักเรียนจำได้มากขึ้น...”

จากการสังเกต พบว่า การเรียนการสอนแต่ละวัน มีการกำหนดเวลาเอาไว้ให้ ครูและนักเรียนปฏิบัติตามกรอบนี้ทุกวัน หลักปฏิบัตินี้มีความยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ เพื่อไม่เกิดปัญหาแก่นำไปปฏิบัติ

4. การมีส่วนร่วมของชุมชน

จากการที่ผู้วิจัย ได้เข้าไปสังเกตและใช้วิธีสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการผู้บริหาร ครูผู้สอน และบุคลากรประจำหน่วยงานภายในชุมชน พบว่า

เมื่อวัดจัดกิจกรรมขึ้นมา และเป็นงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายรวมกัน วัดจะมีหนังสือเรียนเชิญบุคคล หรือองค์กรที่เห็นว่ามีความรู้ความสามารถมาเข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนงานร่วมกัน ซึ่งส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือกับทางวัดเป็นอย่างดี บางครั้งวัดจะเรียนเชิญหัวหน้าระดับองค์กรมาร่วมเป็นเกียรติในงาน หน่วยงานราชการภายในอำเภอตากฟ้าที่มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานเป็นประจำ คือ ที่ว่าการอำเภอตากฟ้า สถานศึกษา องค์กรบริหารส่วนตำบลตากฟ้า เทศบาลอำเภอตากฟ้า เป็นต้น

ซึ่งมีความสอดคล้องกับคำกล่าวของ พระมหายอดธง สุวณฺณรังสี (สัมภานันท์. 2549) ว่า “...มีแม่ครัวเข้ามาทำกับข้าวถวายแก่พระภิกษุสามเณรทุกวัน ในวันพระมีโยมมาร่วมทำบุญถวายภัตตาหาร มากกว่าวันปกติ ส่วนวันธรรมดาช่วงเช้า พระภิกษุสามเณรเดินบิณฑบาตภายในชุมชน อำเภอตากฟ้า หน่วยงานในชุมชนเข้ามาช่วยงานวัดตลอด เช่น เทศบาลตำบลตากฟ้า องค์กรบริหารส่วนตำบลตากฟ้า สถานีตำรวจภูธรอำเภอตากฟ้า เป็นต้น ปีที่ผ่านมาเทศบาลจัดงบประมาณมาช่วยซ่อมแซมพัฒนาถาวรวัตถุภายในวัด สร้างถนนคอนกรีตเพื่อใช้สัญจรไปมาภายในวัด ซ่อมแซมเมรุเผาศพ เมื่อวัดมีงานสำคัญ เช่น งานทอดกฐิน สถานีตำรวจเข้ามาให้ความสะดวกในเรื่องของกฎจราจรและความปลอดภัยทุกอย่าง เป็นต้น ชาวบ้านส่วนใหญ่เข้าร่วมบริจาคด้วย บางครั้งวัดมีการจัดอบรมพระนวกะแล้วเชิญผู้มีความรู้ในชุมชนมาพูดบรรยายถวายความรู้แก่พระใหม่มักจะได้รับความร่วมมือด้วยดี โดยภาพรวมแล้วชุมชนเข้ามามีส่วนช่วยเหลือวัดทุกด้าน ชุมชนและวัดมีการปรึกษาหารือกันประจำ เพราะคนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นคนวัด...” จึงทำให้สามารถแยกกล่าวได้ว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนมีอยู่ 3 เรื่อง ดังนี้

4.1 เรื่องที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

4.1.1 การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนและร่วมดำเนินงาน ประกอบด้วย 1) การบริจาควัสดุสิ่งของและทุนทรัพย์ สิ่งที่ชุมชนอำเภอตากฟ้าให้การสนับสนุนกับทางวัดและโรงเรียน เป็นรูปธรรมปรากฏให้เห็นชัดเจน คือ การบริจาควัสดุสิ่งของ หรือบริจาคทุนทรัพย์ร่วมสนับสนุนกับทางวัด ในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งนั้น วัดมีลำดับขั้นตอนดังนี้ เริ่มแรกทางวัดจะประกาศแจ้งให้ประชาชนผู้เข้ามาทำบุญกับทางวัดทราบถึงกิจกรรมที่วัดจะดำเนินการ จากนั้นจะเรียกประชุมคณะกรรมการ การวัดพร้อมทั้งผู้นำชุมชน เพื่อขอความคิดเห็นชอบข้อเสนอนั้นและข้อคัดค้านใจร่วมกัน และทางวัดจะขอความร่วมมือให้ผู้นำชุมชนไปประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้รับทราบอีกครั้งหนึ่ง ในรูปแบบของการส่งหนังสือไปเป็นทางการหรือการบอกกล่าวทางวาจา เมื่อประชาชนได้รับทราบถึงจุดประสงค์การจัดงานแล้ว มักให้ความร่วมมือกับทางวัดเป็นอย่างดี บางคนสละเวลามาร่วมในวันงานทั้งวัน ส่วนผู้ไม่มีความสะดวกเนื่องจากติดธุระภารกิจหน้าที่ การงานของตน จะให้ความร่วมมือกับทางวัดโดยวิธีการอื่น เช่น บริจาคเป็นวัสดุสิ่งของหรือบริจาคเป็นเงินสมทบทุนในการจัดงาน เป็นต้น ที่ผ่านมามีปรากฏว่าประชาชนได้เข้ามาให้ความร่วมมือกับกิจกรรมของวัดมาโดยตลอด

4.1.2 การเข้ามาช่วยเหลือด้วยแรงงาน กิจกรรมงานที่วัดจัดขึ้นเนื่องในวาระต่าง ๆ หน่วยงานองค์กรภายในชุมชนอำเภอตากฟ้า ทั้งหน่วยราชการและหน่วยงานเอกชนให้ความร่วมมือกับทางวัดเป็นอย่างดี ทำให้การจัดทำกิจกรรมของวัดกับชุมชนประสบผลสำเร็จด้วยดีเสมอมา ผู้ใดได้เข้ามาสัมผัสกับวัดมักจะมีใจกับบุคคลและสถานที่ภายในวัด โดยเฉพาะเจ้าอาวาสนั้นมีบทบาทสำคัญในการชักจูงญาติโยม ภายในชุมชนให้เข้ามาร่วมช่วยงานวัด อันดับแรกเมื่อวัดจะจัดงานไม่ว่างานใหญ่งานเล็ก ทางวัดจะออกหนังสือเรียนเชิญส่งไปตามหน่วยงานภายในอำเภอตากฟ้า เพื่อเรียนเชิญบุคคลระดับหัวหน้าให้เข้าร่วมประชุมรับทราบ แสดงความคิดเห็นวางแผนจัดงานร่วมกัน หากหัวหน้าภายในหน่วยงานมาไม่ได้จะจัดส่งตัวแทนมาเข้าร่วมประชุมรับทราบ

หลังจากได้ข้อสรุปในการดำเนินการจัดงานร่วมกันเรียบร้อยแล้ว ทางวัดก็จะจัดบุคลากรหน่วยงานให้เข้าประจำตามแผนกต่าง ๆ โดยการจัดบุคลากรตามแผนกนั้น เน้นความถนัดเหมาะสม ตรงกับความชำนาญการขององค์กรนั้น ๆ เป็นสำคัญ เช่น หน่วยงานตำรวจให้ดูแลด้านความสงบและการจราจร เป็นต้น สำหรับงานที่ผ่านมามี คือ งานต้อนรับเสด็จสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี งานพิธีแต่งตั้งประกาศนียบัตรพัฒนศึกษาปริญญาตรีของคณะสงฆ์หนเหนือ งานเหล่านี้ต้องอาศัยบุคคลเป็นจำนวนมากมาช่วยจัดทำจึงจะสำเร็จลุล่วงไปได้ ปรากฏว่ามีประชาชนในชุมชนได้เข้ามาร่วมงานกับทางวัดอย่างพร้อมเพรียงกัน ทำให้งานสำเร็จได้ตามเป้าหมาย เป็นที่ชื่นชมยินดีของผู้มาร่วมงาน จากการสอบถามหน่วยงานที่มีบทบาทภายใน

อำเภอตากฟ้าพบว่า มีทัศนคติกับทางวัดไปในทิศทางที่ดี และมักได้รับคำตอบคล้ายกัน คือ ชื่นชมในเจ้าอาวาสวัดตากฟ้ารูปปัจจุบัน (พระราชปัญญาเวที) ที่เป็นพระนักพัฒนา มีความรู้ความสามารถเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะด้านอุปนิสัยนั้น เป็นพระผู้มีความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ต้อนรับผู้เข้ามาเยือนทุกคนด้วยความจริงใจ

4.1.3 การช่วยประสานงาน ในการช่วยประสานงานนั้น เมื่อวัดได้แจ้งวัตถุประสงค์ ให้หัวหน้าระดับหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนได้ทราบถึงการจัดกิจกรรมภายในวัด หลังจากประชุมวางแผนมอบหมายงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้นำหน่วยงานหรือผู้นำองค์กรชุมชนเหล่านั้น จะช่วยเป็นธุระในการนำข่าวสารไปประกาศประชาสัมพันธ์แก่ประชาชน หรือบุคลากรในการปกครองของตนได้ทราบ ผู้ใดมีเวลาสามารถร่วมงานกับทางวัดได้ก็เข้าร่วมด้วย ช่วยกันตามแต่ โอกาสเอื้ออำนวย ลักษณะการเข้าร่วมงานมีหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับความสะดวกของแต่ละบุคคลทั้งเข้ามาช่วยเหลือด้านแรงงาน ช่วยบริจาคเป็นทุนทรัพย์ หรือวัสดุสิ่งของที่จำเป็นต่อการศึกษา หรือการจัดกิจกรรมภายในวัด งานที่จัดขึ้นภายในวัดประชาชนมักได้รับรู้รับทราบกันโดยทั่วไป เมื่อถึงเวลาวันงานจะมีประชาชนมาร่วมงานกับวัดจำนวนมาก งานที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าร่วมงาน คือ งานพิธีแต่งตั้งเปรียญธรรมของคณะสงฆ์หนเหนือ 17 จังหวัด มีเจ้าภาพมาตั้งโรงทานร่วมถวายภัตตาหารหวานคาว สิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้ร่วมงาน แม้แต่วันพระภายในพรรษา ก็ปรากฏว่า แต่ละวันมีญาติโยมเข้าร่วมถวายภัตตาหาร ทำบุญ ฟังธรรมที่วัดเป็นประจำ หน่วยงานด้านการศึกษา ในสังกัดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานของอำเภอ ตากฟ้า มีการจัดนักเรียนหมอนเวียนเข้าวัดฟังธรรมในวันพระเป็นประจำ นับว่าเป็นความร่วมมือร่วมใจอันดีระหว่างวัดและโรงเรียนที่ได้มองเห็นความสำคัญของการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ เป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรม อันนี้เป็นเครื่องแสดงถึงความสามัคคีของวัดและชุมชนเป็นอย่างดี

4.1.4 การเข้ามาเป็นลูกจ้างรายเดือน การเข้ามามีส่วนร่วมบริการของคนในชุมชน มีเพียงเล็กน้อย ปรากฏออกมาในด้านการเข้ามาเป็นลูกจ้างของโรงเรียนในการศึกษาแผนกอื่น คือ แผนกสามัญศึกษา เป็นครูสอนเกี่ยวกับวิชาการทางโลก ผู้จัดการโรงเรียนให้เงินเดือนครูเต็มตามวุฒิการศึกษาพร้อมทั้งสวัสดิการด้านอื่น ๆ เช่น เจ็บป่วยไม่สบาย รับภาระค่าใช้จ่ายจนกว่าจะหายขาด เป็นต้น ส่วนงานด้านการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมนั้น โรงเรียนอาศัยความเสียสละของพระภิกษุสามเณรทำหน้าที่เป็นครูสอน ส่วนครูที่เข้ามาช่วยสอนแผนกสามัญ จะเป็นลูกหลานของบุคคลภายในชุมชนอำเภอตากฟ้า หรือเป็นข้าราชการครูผู้สอนซึ่งบรรจุประจำโรงเรียนในอำเภอ วัดได้เรียนเชิญให้เข้ามาช่วยถ่ายทอดความรู้ถวายแก่พระภิกษุสามเณรในเวลาว่างประจำ

ทุกอาทิตย์ ทำให้บุคลากรภายในหน่วยงานต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยพัฒนาวัดและโรงเรียนพระปริยัติธรรมอีกทางหนึ่ง

4.2 กลุ่มบุคคลที่มีส่วนร่วม

จากการที่ผู้วิจัย ได้เข้าไปสังเกต และใช้วิธีสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการบุคลากรประจำหน่วยงานภายในชุมชนอำเภอตากฟ้า หลากหลายสาขาอาชีพ พบว่าลักษณะผู้เข้ามามีส่วนร่วมมี 2 กลุ่ม คือ

4.2.1 กลุ่มบุคคลในชุมชน

ที่ว่าการอำเภอตากฟ้า นางน้ำอ้อย นวลมะณี อายุ 38 ปี เจ้าหน้าที่ปกครองระดับ 5 ประจำที่ว่าการอำเภอตากฟ้า ซึ่งตั้งอยู่หน้าวัด (สัมภาษณ์. 2549) กล่าวว่า “...เริ่มเข้าวัดตากฟ้าครั้งแรก เมื่อคราว สมเด็จพระเทพพระรัตนราชสุตา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินมาในงาน พระราชทานเพลิงศพ คุณแม่สังเวียน ขำอ่อน โยมอุปัฏฐายิกา ประจำวัดตากฟ้า ศรีท้าวัดตากฟ้าในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการศึกษาให้พระภิกษุสามเณรได้มีโอกาสเล่าเรียน ทุกครั้งที่วัดตากฟ้าจัดงาน หน่วยงาน ทุกภาคส่วนราชการในเขตอำเภอตากฟ้า จะเข้าร่วมกิจกรรมกับทางวัดเสมอมิได้ขาด โดยส่วนตัวมีสิ่งประทับใจวัดตากฟ้าอยู่ 2 อย่าง คือ

1. เจ้าอาวาสวัดตากฟ้าที่เป็นพระนักการศึกษานักพัฒนา มีความคิดสร้างสรรค์ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล สามารถพัฒนาวัดได้เจริญรุ่งเรือง ทำบริเวณวัดให้สะอาดร่มรื่น มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดี บรรยากาศน่าอยู่
2. การจัดการศึกษาของวัดที่จัดขึ้นนั้น เป็นประโยชน์แก่พระภิกษุสามเณรอย่างดี และประสบผลสำเร็จเป็นที่รู้จักกันไปทั่วประเทศ ซึ่งถือว่าเป็นการประชาสัมพันธ์อำเภอตากฟ้าให้เป็นที่รู้จักของต่างถิ่นด้วย...”

เทศบาลตำบลตากฟ้า นายชนพล เผ่าพันธุ์ อายุ 46 ปี ปลัดเทศบาล (สัมภาษณ์. 2549) กล่าวว่า “...เจ้าอาวาสวัดตากฟ้า มีภาวะของความเป็นผู้นำสูงมาก มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการด้านการจัดการศึกษา ทำให้วัดตากฟ้าประสบความสำเร็จ มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่รู้จักกันไป ทั่วประเทศ เป็นการช่วยประชาสัมพันธ์อำเภอตากฟ้าให้เป็นที่รู้จักทางอ้อมด้วย ในส่วนของ หน่วยงานเทศบาลตำบลตากฟ้านั้น เมื่อมีโอกาสก็จะคอยจัดงบประมาณช่วยเหลือพัฒนาวัดอยู่ ผลงานที่ผ่านมา คือ การจัดสรรงบประมาณสร้างถนนคอนกรีตเพื่อใช้สัญจรไปมาภายในวัด ซ่อมแซมเมรุ สร้างเตาเผาศพไฟฟ้าถวายวัด ในคราวพระราชทานเพลิงศพคุณแม่สังเวียน ขำอ่อน และในปีการศึกษาที่ผ่านมา เทศบาลเห็นความสำคัญการศึกษาของพระภิกษุสามเณร จึงได้จัดสรรงบประมาณจัดซื้ออุปกรณ์เครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อใช้เป็นอุปกรณ์ประกอบในการเรียน

การสอนของโรงเรียนศรีนภเขตวิทยา แผนกสามัญศึกษา และหากว่าเทศบาลมีความจำเป็นต้องขอ ยืมอุปกรณ์จากทางวัดมาใช้ภายในงานมักได้รับความเอื้อเฟื้อจากวัดเป็นอย่างดีเช่นเดียวกัน...”

สถานีตำรวจภูธรอำเภอตากฟ้า ค.ต.ถาวร ทานท่า อายุ 45 ปี ผบ.หมู่ (ป.สกอ.ตากฟ้า) (สัมภาษณ์. 2549) กล่าวว่า “...สภ.อ.ตากฟ้าเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในวัดตากฟ้าเสมอ เพียงทางวัดทำหน้าที่สื่อขอความร่วมมือมาถึง สิ่งที่ดีราวเข้าไปให้ความอุปถัมภ์กับวัดตากฟ้า คือ การอำนวยความสะดวกเรื่องการจราจร และการรักษาความปลอดภัยภายในวัด ที่ผ่านมามีงานใหญ่ ๆ เช่น งานต้อนรับเสด็จสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพคุณแม่สังเวียน ขำอ่อน และงานพิธีแต่งตั้งเปรียญธรรม ในเขตปกครองคณะสงฆ์หนเหนือจำนวน 17 จังหวัด เป็นต้น สิ่งประทับใจวัดตากฟ้า คือ อัยยาศัยของพระราชบัญญัติเวที เจ้าอาวาสวัดตากฟ้า มีความเป็นกันเอง ต้อนรับโยมทุกคนอย่างเสมอภาคโดยไม่เลือกปฏิบัติว่ายากดีมีจน วางตัวเสมอต้นเสมอปลาย ทำให้ประชาชนมีความศรัทธา รักเคารพนับถือในตัวท่านมาก หรือแม้แต่ในการประชุมคณะกรรมการมูลนิธิวัดตากฟ้า ในที่ประชุมเจ้าอาวาสจะเปิดโอกาสรับฟังความคิดเห็นของคณะกรรมการทุกท่านด้วยความยินดี ทำให้สร้างความประทับใจแก่ผู้เข้าร่วมประชุมเป็นอย่างยิ่ง...”

องค์การบริหารส่วนตำบลตากฟ้า นายกฤษฏา ศรีทอง อายุ 27 ปี พนง.ผช. เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูลประจำ องค์การบริหารส่วนตำบลตากฟ้า (สัมภาษณ์. 2549) กล่าวว่า “...มีความประทับใจวัดตากฟ้า ในเรื่องของความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม เมื่อขับรถเลี้ยวเข้าวัดตากฟ้า สิ่งที่พบเห็นเป็นอันดับแรก คือ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงามของประตูทางเข้าหน้าวัด จากนั้นเป็นสภาพแวดล้อมภายในบริเวณวัด ที่สะอาด มีความร่มรื่น น่าอยู่ และเจ้าอาวาสวัดตากฟ้าเป็นพระนักคิดนักพัฒนา สามารถชักชวนชาวบ้านชุมชนอำเภอตากฟ้าให้ร่วมใจสืบสานอนุรักษ์รักษา ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ได้ ในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบลตากฟ้า จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับทางวัดเสมอมิได้ขาด เช่นเข้าไปให้บริการอำนวยความสะดวกกับ ทางวัดโดยการจัดเต็นท์ไว้กันแดดฝน ทุกครั้งเมื่อวัดต้องการความช่วยเหลือก็จะทำหน้าที่แจ้งเป็นทางการมาถึงนายกองค์การบริหารส่วนตำบลตากฟ้า ทางหน่วยงานก็จะพิจารณาจัดสรรความช่วยเหลือตามสมควร ปกติเมื่อวัดจัดงานก็จะมีหนังสือมาเรียนเชิญให้นายก องค์การบริหารส่วนตำบลตากฟ้าเข้าร่วมเป็นเกียรติในงานประจำ...”

ประชาชนในอำเภอตากฟ้า นางจินตนา ศิริพัฒนาพงษ์ อายุ 43 ปี อาชีพค้าขายในตลาดตากฟ้า (สัมภาษณ์. 2549) กล่าวว่า “...ประทับใจ ศรัทธาเลื่อมใสในวัดตากฟ้า เพราะวัดมีความสะอาด สถานที่มีบรรยากาศร่มรื่น พระภิกษุสามเณรมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และพระราชบัญญัติเวที เจ้าอาวาสวัดตากฟ้ารูปปัจจุบันนั้น ท่านเป็นผู้มีอัยยาศัยดี มีความเป็นกันเองกับ

ญาติโยมทุกคนด้วยความเสมอภาค โดยส่วนตัวจะเข้าทำบุญร่วมกับวัดตากฟ้าในช่วงวัดมีงานเทศกาลสำคัญ หรือเมื่อมีงานศพของคนรู้จัก ส่วนมากจะบริจาคเป็นปัจจัยทุนทรัพย์หรือบริจาคเป็นวัตถุสิ่งของร่วมทำบุญ และได้ใส่บาตรพระภิกษุสามเณรของวัดที่มาบิณฑบาตในตลาดประจำ...”

ส่วนนายนภค พลชนันท์ อายุ 24 ปี พ่อค้าในตลาดตากฟ้า (สัมภาษณ์. 2549) กล่าวว่า “...โดยส่วนตัวนั้นเคยบวชเป็นพระที่วัดตากฟ้า และเคยได้รับเชิญจากโรงเรียนศรีนภเขตวิทยา แผนกสามัญศึกษาให้เป็นอาจารย์สอนวิชาวิทยาศาสตร์แก่สามเณรสายสามัญ เพราะตนเองเรียนจบมาทางด้านนี้โดยตรง จากการได้ไปสอนหนังสือถวายแก่สามเณรนักเรียนนี้เอง ทำให้มีความประทับใจในความเป็นระเบียบเรียบร้อยของนักเรียนมาก และวัดยังจัดสถานที่ภายในวัดได้ดีมีความสะอาดตา ร่มรื่น เหมาะสมสำหรับเป็นที่พักพำนักในการศึกษาเล่าเรียน พร้อมทั้งยังประทับใจในบทบาทความเป็นผู้นำของเจ้าอาวาสวัดตากฟ้า ซึ่งมีภาวะด้านผู้นำสูงมากสามารถชักชวนประชาชนในเขตอำเภอตากฟ้า ให้ร่วมฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามประจำชุมชน คือ ประเพณีถวายสลากภัตตรขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง เพื่อดำรงรักษาให้คงอยู่เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นต่อไป...”

และคุณยายไถ่ ไต่สะมฤทธิ์ อายุ 80 ปี ชาวบ้านมะนาว ตั้งอยู่นอกเขตตลาด อำเภอตากฟ้า ผู้วิจัยพบขณะเดินข้ามจากฝั่งโรงพยาบาลมาตลาด (สัมภาษณ์. 2549) กล่าวว่า “...วัดตากฟ้านั้นเป็น วัดใหญ่ เปิดการเรียนการสอนเป็นสำนักเรียน มีพระภิกษุสามเณรอยู่จำพรรษาทุกปีเป็นจำนวนมาก อาคารสถานที่ กุฏิ วิหารมีความพร้อมพอเพียงทุกด้าน และบริเวณภายในวัดยังจัดได้ดี มีความร่มรื่น สะอาดหุสะอาดตา พระภิกษุสามเณรมีความเป็นระเบียบ ถึงเวลานั้นข้าวก็กินมาเป็นแถวสวยงาม เข้ามาร่วมทำบุญกับทางวัดเฉพาะช่วงมีงานเทศกาลหรือวันสำคัญเท่านั้น เพราะบ้านอยู่นอกตลาดมาทุกวันก็มีความลำบากในการเดินทางเนื่องจากอายุมากแล้ว ประทับใจอภัยชัย ความมีน้ำใจ เป็นกันเองของเจ้าอาวาสที่วางตนเป็นกันเองกับญาติโยมทุก ๆ คน...”

4.2.2 กลุ่มบุคคลนอกชุมชน

ประชาชนนอกอำเภอตากฟ้า นอกจากญาติโยมภายในชุมชนอำเภอตากฟ้าแล้วยังมีญาติโยมนอกอำเภอตากฟ้าที่ได้เข้ามาให้ความอุปถัมภ์ทำนุบำรุงวัดตากฟ้า โดยแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ญาติโยมที่มีความคุ้นเคยรู้จักกับเจ้าอาวาสมาก่อน และ 2) ญาติโยมที่ได้รับการชักชวนจากผู้ที่เคยมาร่วมทำบุญกับวัดตากฟ้า ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของคุณพ่อจ๋านง ประสงค์ผล อายุ 70 ปี มัคทายกประจำวัดตากฟ้า (สัมภาษณ์. 2549) ว่า “...วัดเดือดร้อนเรื่องใด ประชาชนเข้ามาช่วยเหลือหากมีงานใหญ่ ๆ องค์กรปกครองภายในชุมชนหรือสถานศึกษา เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลตากฟ้า เทศบาลตำบลตากฟ้า โรงเรียนตากฟ้าวิชาประสิทธิ์ เป็นต้น จะเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานกับวัดเป็นอย่างดี ทุกครั้งก่อนการจัดงาน เจ้าอาวาสจะเรียกประชุม คณะกรรมวัดและ

กรรมการมูลนิธิวัดตากฟ้า และไม่ใช่มีเฉพาะญาติโยมในอำเภอตากฟ้าเท่านั้น ที่มาร่วมทำบุญ ญาติโยมที่มาจาก ที่อื่น เมื่อได้มาพบเห็นพระภิกษุสามเณรในวัดเป็นจำนวนมาก ก็เกิดศรัทธา ได้นำข้าวสารอาหารแห้งมาถวาย ญาติโยมนอกพื้นที่ที่มักมาทำบุญกับทางวัดเป็นประจำ คือ มาจาก กรุงเทพฯ ๗ อ่างทอง สิงห์บุรี จะมาทำบุญบ่อยมาก เพราะคุ้นเคยกับเจ้าอาวาส...”

4.3 วิธีการในการมีส่วนร่วม

จากการที่ผู้วิจัย ได้เข้าไปสังเกต และใช้วิธีสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการผู้บริหารครู ผู้สอน และบุคลากรประจำหน่วยงานภายในชุมชน พบว่า ลักษณะวิธีการเข้ามามีส่วนร่วมมีดังนี้

4.3.1 การมีส่วนร่วมโดยสมัครใจ เนื่องจากวัดมีพระภิกษุสามเณรจำนวนมาก จำเป็นอย่างยิ่งต้องอาศัยปัจจัยมาอุดหนุน ในการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ สิ่งสำคัญสุดในแต่ละวัน คือ อาหารขบฉัน สิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยญาติโยมให้ความอุปถัมภ์ ปกติพระภิกษุสามเณรจะเดินบิณฑบาตตอนเช้าในบริเวณชุมชนอำเภอตากฟ้า อาหารที่ได้จากบิณฑบาตพอเพียงสำหรับการฉันในแต่ละเช้าเท่านั้น ในช่วงเพลวัดต้องจัดทำอาหารใหม่จากทุนทรัพย์ที่ได้มาจากการบริจาคของญาติโยม ส่วนในช่วงเย็นวัดได้มีการจัดทำน้ำปานะถวายพระภิกษุสามเณรนักเรียนอีก แต่ละวันวัดต้องใช้ทุนทรัพย์ในการดำเนินการจัดกิจกรรมเหล่านี้มากพอสมควร

การจัดทำภัตตาหารถวายพระภิกษุสามเณรนั้น ต้องอาศัยผู้มีความชำนาญในการทำอาหาร จึงมีความจำเป็นต้องจ้างแม่ครัวมาช่วยงานในส่วนนี้ และเป็นความโชคดีของวัดตากฟ้า ที่มีประชาชนส่วนหนึ่งเห็นความสำคัญ ต้องการให้พระภิกษุสามเณรได้ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนอย่างเต็มที่โดยไม่ต้องเป็นกังวลในเรื่องอาหารขบฉัน จึงมีการรวมกลุ่มเป็นอาสาสมัครประจำชุมชนเข้ามาช่วยจัดทำภัตตาหารและน้ำปานะถวายพระภิกษุสามเณรทุกวัน โดยไม่ได้คิดค่าแรงงานเข้ามาช่วยกันทำด้วยความเลื่อมใสศรัทธากับทางวัดอย่างแท้จริง เจ้าอาวาสเองได้เห็นความสำคัญในส่วนนี้และประทับใจในความเป็นผู้มีน้ำใจของอาสาสมัครเหล่านี้มาก จึงได้แสดงความเป็นผู้มีน้ำใจ ทำปฏิการะตอบแทนให้ความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเกื้อหนุนญาติโยมเหล่านี้ตามสมควร ประเภทการให้สวัสดิการ คือ หากมีแม่ครัวคนใดเจ็บป่วยไม่สบาย สามารถพักผ่อนได้ หรือถ้าป่วยหนัก เจ้าอาวาสจะเป็นผู้รับผิดชอบเป็นธุระในการจัดหาสถานที่รักษาพยาบาลให้จนกว่าจะหายขาด โดยไม่ให้ออกค่ารักษาพยาบาลแต่อย่างใด และยังมีกรมอบ ค่าจ่ายเพื่อให้แม่ครัวนำไปใช้ส่วนตัวประจำเดือนบ้างเล็กน้อย

จากลักษณะดังกล่าวมีความสอดคล้องกับนางจรูญ ทองมา อายุ 52 ปี แม่ครัวประจำวัดตากฟ้ามากกว่า 10 ปี (สัมภาษณ์. 2549) ที่กล่าวว่า “....เจ้าอาวาสมีความเสียสละมาก เวลาเจ็บป่วยจะพาไปรักษาเป็นอย่างดี ประทับใจการบริหารงานที่มีระบบ ประชาชนศรัทธาในตัวท่าน เพราะท่านให้ความรักเมตตาดูแลพระภิกษุสามเณรอย่างดี แม่ครัวที่มาช่วยงานไม่มีเงินเดือนประจำ ทำ

ด้วยความสมัครใจ บางครั้งเจ้าอาวาสจะให้เงินใช้บ้างเดือนละประมาณ 2,000 หรือ 3,000 บาท หากวัดอื่นภายในจังหวัดมีงาน เจ้าอาวาสจะนำแม่ครัวไปตั้งโรงทานแจกจ่ายอาหาร โยมเข้ามาช่วยวัดตั้งแต่ช่วงเริ่มต้น แรก ๆ ยังไม่ได้เป็นแม่ครัวประจำ เพียงเข้ามาช่วยจัดสำรับกับข้าวใส่อาหาร ขณะนั้นจำนวนนักเรียนมีไม่มาก อาหารบิณฑบาตจึงเพียงพอ เมื่อพระเณรมากต้องทำอาหารทุกวัน โยมจึงเข้ามาช่วยเต็มที่

โดยส่วนตัวแล้ว ทุกวันต้องตื่นเข้ามาปิดกวาดเช็ดกุศลาหอฉันเวลา 8.00 น. ช่วงเย็นกลับบ้านเวลาประมาณ 16.00-17.00 น. บางวันถึงค่ำแล้วสุดแต่ภาระงาน ปกติไม่มีภาระอะไร ต้องดูแล เนื่องจากลูก ๆ มีครอบครัวหมดแล้ว ทำงานเหนื่อยบ้าง แต่มีความสุขที่ได้ช่วยวัด

สาเหตุของการเข้าวัด น่าจะได้แรงบันดาลใจจากการเห็นแม่ซึ่งมีอาชีพขายขนมจีน เวลาฝนตกพระเณรเดินบิณฑบาตไม่ได้ วันนั้นไม่ขายแม่จะนำขนมจีนมาถวายพระเณรหมด ปัจจุบันแม่ครัวทำงานอยู่ด้วยกันที่นี่มีประมาณ 4-5 คน โดยวัดได้จัดสามเณรมาช่วยจัดเตรียมที่จะฉัน ล้างถ้วยชามทุกวัน แต่โยมต้องเป็นผู้ตรวจสอบความเรียบร้อยก่อนกลับบ้านทุกครั้ง....”

4.3.2 การมีส่วนร่วมโดยถูกชักชวน เป็นการมีส่วนร่วมที่ไม่ได้เกิดจากความคิดริเริ่มหรือความต้องการของผู้มีส่วนร่วม แต่เกิดจากการชักจูงจากผู้อื่น ตัวอย่าง เช่น กรณีของผู้เข้ามาเป็นเจ้าภาพถวายวัสดุอุปกรณ์การศึกษา บริหารผ้าไตรจีวร และรับเป็นเจ้าภาพถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสามเณร วัดตากฟ้า เป็นต้น มีญาติโยมบางส่วนที่ได้ยินได้ฟังหรือถูกชักชวนจากผู้เคยมาที่วัด แล้วเข้ามามีส่วนร่วมทำบุญกับทางวัดก็มีเช่นเดียวกัน

จากการที่ผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อวัด พบว่าอยู่ในระดับสูงมาก หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนภายในชุมชนและนอกชุมชน เข้ามาร่วมสนับสนุนงานของวัดเป็นประจำ เมื่อสอบถามประชาชนส่วนใหญ่ถึงสาเหตุของการเข้ามามีส่วนร่วมกับวัดตากฟ้า มักได้คำตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า ประทับใจในความเป็นภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส ที่เป็นพระหนุ่ม มีความรู้สูง แต่ไม่มีความถือตัว วางตนได้เหมาะสม เป็นกันเอง พร้อมทั้งยังมีความสามารถชักชวนญาติโยมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรม และฟื้นฟูวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นขึ้นมาใหม่ อีกประการหนึ่ง สาเหตุที่ประชาชนเข้าวัดเป็นจำนวนมาก น่าจะสืบเนื่องมาจากลักษณะของคนในสังคมชนบท ที่ยังให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนา ช่วยกันดูแลทำนุบำรุงวัดวาอารามให้มีความเจริญรุ่งเรืองตามเจตนารมณ์ของบรรพชนตั้งแต่ครั้งอดีตที่ได้ร่วมจรโลงสืบต่อกันมา

ตอนที่ 3 ความสำเร็จในการจัดการศึกษา

จากผลของการบริหารงานจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพของผู้บริหาร และจากการเอาใจใส่ของครูผู้สอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีวัดตากฟ้า รวมทั้งแรงสนับสนุนของประชาชนทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ส่งผลทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ดังนี้

1. ผลการสอบได้ของนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี

ผู้วิจัยพบว่า ผลการสอบได้ของพระภิกษุสามเณรนักเรียน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ย้อนหลัง 8 ปี โดยเฉลี่ยนักเรียนมีแนวโน้มการสอบได้เพิ่มจำนวนขึ้นทุกปี เมื่อมองภาพรวมแล้วถือว่า การพัฒนาการเรียนการสอนอยู่ในระดับสูง

ตาราง 5 แสดงจำนวนพระภิกษุสามเณรนักเรียนที่สอบประโยคบาลีสนามหลวงได้ของ
สำนักศาสนศึกษาวัดตากฟ้า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 - 2549

ระดับชั้น ประโยค ป. ช.	ปี พ.ศ.							
	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548	2549
1 - 2	29	25	29	16	50	21	63	52
3	3	21	18	9	14	12	27	39

4	8	2	6	7	7	16	10	22
5	-	3	4	2	7	3	14	8
6	-	-	1	2	-	4	5	12
7	-	-	-	-	-	-	3	-
8	-	-	-	-	-	-	-	1
รวม	40	51	58	36	78	56	122	134

ที่มา : “รางวัลเกียรติยศยอดสำนักเรียนบาลี,” 2549 : 48

สรุปผลการศึกษาแยกเป็นแต่ละปีการศึกษาได้ดังนี้ ปี พ.ศ. 2542 มีนักเรียนสอบได้รวมทุกชั้น จำนวน 40 รูป , ปี พ.ศ. 2543 มีนักเรียนสอบได้รวมทุกชั้น จำนวน 51 รูป , ปี พ.ศ. 2544 มีนักเรียนสอบได้รวมทุกชั้น จำนวน 58 รูป , ปี พ.ศ. 2545 มีนักเรียนสอบได้รวมทุกชั้น จำนวน 36 รูป, ปี พ.ศ. 2546 มีนักเรียนสอบได้รวมทุกชั้นจำนวน 78 รูป, ปี พ.ศ. 2547 มีนักเรียนสอบได้รวมทุกชั้น จำนวน 56 รูป, ปี พ.ศ. 2548 มีจำนวนนักเรียนสอบได้รวมทุกชั้นจำนวน 122 รูป, และในปี พ.ศ. 2549 มีนักเรียนสอบได้รวมทุกชั้น จำนวน 134 รูป รวมตลอดทั้ง 8 ปี โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า มีจำนวนนักเรียนสอบได้รวมทั้งสิ้น 575 รูป

3.2 เกียรติประวัติที่วัดและสำนักเรียนได้รับ

การบริหารงานวัดตากฟ้า ภายใต้การกำกับเอาใจใส่ดูแลตรวจสอบติดตามของท่านเจ้าคุณพระราชปัญญาเวที เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ทำให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ จนกระทั่งได้รับการเชิดชูเกียรติจากหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ โดยได้รับเกียรติประวัติจากผลการดำเนินงานตามลำดับ ดังนี้

- พ.ศ. 2520 - ได้รับโล่วัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น จากกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ
- พ.ศ. 2538 - ได้รับเลือกให้เป็นวัดพัฒนาดีเด่น จากกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ
- พ.ศ. 2540 - ได้รับเกียรติบัตรวัดที่จัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและบาลีดีเด่น จากคณะกรรมการการศึกษา

- พระปริยัติธรรม แผนกธรรม และบาลี จังหวัดนครสวรรค์
- พ.ศ. 2544 - สำนักศาสนศึกษาวัดตากฟ้า ได้รับการแต่งตั้งเป็นโรงเรียน
พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ประจำจังหวัดนครสวรรค์ แห่งที่ 1
โดยอนุมัติของมหาเถรสมาคมในการประชุมครั้งที่ 9/2544
- ได้รับโล่เกียรตินิยม ในฐานะเป็นหน่วยงานที่จัดหรือสนับสนุนการ
จัดการศึกษานอกโรงเรียนดีเด่น ระดับประเทศ จาก
กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ
- พ.ศ. 2545 - ได้รับเกียรติบัตร สำนักศาสนศึกษาที่มีนักเรียนผ่านการทดสอบ
ตามหลักสูตรการอบรมระยะสั้นของคณะสงฆ์ภาค 4 เป็นอันดับที่ 1
จากโครงการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวงคณะสงฆ์ภาค 4
- พ.ศ. 2546 - ได้รับรางวัลเสมาธรรมจักรผู้ทำคุณประโยชน์ต่อ
พระพุทธศาสนา ในด้านการศึกษาพระปริยัติธรรม
- พ.ศ. 2547 - ได้รับประกาศเกียรติคุณดีเด่นด้านการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม
แผนกธรรม และบาลี จากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
แห่งชาติ
- ได้รับประกาศเกียรติบัตรผู้บริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรม
ดีเด่น ในวาระมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ มหาราชินี
จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
- พ.ศ. 2548 - ได้รับโล่เกียรตินิยมสำนักเรียนบาลีดีเด่นประจำปีพุทธศักราช 2548
- พ.ศ. 2549 - วัดตากฟ้าได้รับการยกฐานะจากวัดราษฎร์ขึ้นเป็นวัดพระอาราม
หลวง ชั้นตรี ชนิดสามัญ เพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสที่
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี
- ได้รับโล่เกียรตินิยม สำนักเรียนบาลีดีเด่น ประจำปี 2549

จากการที่ผู้วิจัยได้สังเกตผลแห่งความสำเร็จของโรงเรียน พบว่า ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญ
ทำให้การจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า อำเภอตากฟ้า
จังหวัดนครสวรรค์ ประสบผลสำเร็จมากที่สุด คือ ผู้บริหารของวัดและโรงเรียนรูปปัจจุบัน คือ
ท่านเจ้าคุณพระราชปัญญาเวที เจ้าอาวาสวัดตากฟ้า ที่มีบทบาทในการวางแผน พัฒนา
ทางงบประมาณสนับสนุนงานของโรงเรียนได้อย่างต่อเนื่องไม่ขาดแคลน คัดเลือกคนได้เหมาะ
กับงานในการปฏิบัติหน้าที่ เริ่มตั้งแต่การคัดเลือกผู้ที่จะมารับตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียน
ที่ต้องมีหน้าที่ดูแลงานการศึกษาของวัดทั้งหมด ด้วยลักษณะการบริหารงานดังกล่าวมา ส่งผลให้

ครูซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญรองลงมา ที่ได้รับคำปรึกษาการปฏิบัติงานจากผู้บริหารตลอดเวลา เกิดความกระตือรือร้นในการทำงาน ทำงานด้วยความตั้งใจ และดูแลเอาใจใส่นักเรียนเป็นอย่างดี ทำให้นักเรียนสอบได้มาก และจากการประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของเจ้าอาวาส ประกอบกับการที่วัดจัดการศึกษาได้ประสบผลสำเร็จ ทำให้มีญาติโยมทั้งในชุมชนนอกชุมชน ผู้มาพบเห็นผลการดำเนินงาน เกิดศรัทธา เข้ามาร่วมสนับสนุนช่วยเหลือกิจการของวัดมิได้ขาด จนกระทั่งทำให้การศึกษาประสบผลสำเร็จเรื่อยมา

กล่าวได้ว่า ผลสำเร็จการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า เป็นผลมาจากการช่วยเหลือสนับสนุนของหลายฝ่าย คือ เจ้าอาวาสเป็นผู้มีความรอบรู้ ตั้งใจจริง เอาใจใส่การทำงานของคณะครูอาจารย์อย่างใกล้ชิด รู้จักคัดเลือกคนเข้ามาทำงานได้ตรงตาม ความถนัด พร้อมทั้งมีวิธีการสร้างกำลังใจให้ผู้ร่วมงานได้ดี ครูอาจารย์เมื่อได้รับการดูแลเอาใจใส่ อย่างดีจากผู้บริหารก็เกิดกำลังแรงใจในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มที่ ส่วนหนึ่งทำงานเพื่อหวัง ตอบแทนคุณของสำนักเรียนและเจ้าสำนักเรียนที่เคยช่วยเหลือมา นักเรียนเมื่อได้รับการดูแล จากครูอาจารย์ก็มีความสุข ตั้งใจเรียนจนประสบผลสำเร็จ ญาติโยม เมื่อได้พบเห็นการตั้งใจทำงาน จริงของเจ้าอาวาส การตั้งใจศึกษาเล่าเรียนและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของพระภิกษุสามเณรใน วัด ก็เกิดความศรัทธาเลื่อมใส เข้ามาร่วมบริจาคทุนทรัพย์วัสดุสิ่งของที่จำเป็นช่วยเหลือสนับสนุน เจ้าอาวาสเมื่อได้รับงบประมาณจากการบริจาคก็นำมาพัฒนางานภายในวัด ทำให้งานทุกอย่างโดยเฉพาะงานด้านการศึกษา มีการพัฒนาไปได้ด้วยดีตามลำดับ

สอดคล้องกับคำกล่าวของ เจ้าคุณพระอมรเมธี อาจารย์ใหญ่โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีวัดตากฟ้า ที่เคยกล่าวเอาไว้ใน “ดาวรุ่งดวงใหม่ในวงการศึกษาสงฆ์” (2546 : 53) ว่า “...สำนักศาสนศึกษาวัดตากฟ้าที่ประสบความสำเร็จนั้นก็คือ ท่านเจ้าคุณพระราชปัญญาเวทีเจ้าอาวาส และเจ้า สำนักศาสนศึกษาวัดตากฟ้าแห่งนี้ ท่านได้ทุ่มเททั้งกำลังกายกำลังใจเอาใจใส่ในการศึกษาอย่าง จริงจัง สมกับที่ท่านพูดอยู่เสมอว่า “ชีวิตคนจะดีและพัฒนาขึ้นได้นั้น ต้องอาศัยการศึกษา” ท่านจึง ได้ทำงานด้วยความเสียสละ อดทน สนใจและเข้าใจในปรัชญาการศึกษา

และเป็นความโชคดีของสำนักศาสนศึกษาวัดตากฟ้า ที่มีคณะครูบาอาจารย์ทุกท่าน ได้ช่วยกันทำงานการสอน ท่านก็สอนด้วยความศรัทธาจริง ๆ ไม่เห็นแก่เงินเดือน ประจวบที่ สอนน้อง นักเรียน (พระภิกษุสามเณร) ที่มาศึกษาเล่าเรียนนั้น ก็มีใจรักและศรัทธาในการศึกษา ไม่ย่อท้อมีมานะอดทน และปัจจัยที่สำคัญอีกข้อหนึ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ ญาติโยมสาธุชน ไม่ว่าจะ เป็นข้าราชการ พ่อค้า ประชาชนในเขตอำเภอตากฟ้าและศรัทธาของญาติโยมทั่ว ๆ ไปให้ การอุปถัมภ์วัดตากฟ้าเป็นอย่างดี อาตมาคิดว่า การบริหารงานอะไรก็ตาม จะสำเร็จได้ต้องอาศัย

ทั้งผู้ให้และผู้รับที่มีจิตใจตรงต่อกัน ถ้าพึ่งคนเพียงคนเดียวก็คงไม่สามารถทำงานให้สำเร็จได้ ตรงนี้
 แผลและเป็นเหตุผลในความสำเร็จของสำนักศาสนศึกษา วัดตากฟ้า อำเภอดากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์
 ...”

ภาพประกอบ 3 เจ้าอาวาสและอาจารย์ใหญ่โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า

ภาพประกอบ 4 นักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีที่สอบได้ประจำปี 2549
ถ่ายภาพรวมกันหน้าอาคารเรียนหลังปัจจุบัน พร้อมประกาศนียบัตร พัดยศ